

Dacă socotim că este firesc să se fi încercat adăpostirea ceramicii celei mai prețioase, cea pictată și coroborăm acest fapt cu aspectele deja cunoscute că în faza mijlocie și finală a culturii Petrești, pictura se aplică cu precădere pe vasele cu caracter ritual, utilizate în practicile magico-religioase (Paul 1992, 93-95), nu putem exclude în totalitate o atare ipoteză de lucru în încercarea de a găsi o explicație pentru utilitatea complexului adâncit. Dată fiind însă natura cercetării și caracterul izolat al acestei descoperiri, datele culese din teren și aflate la dispoziția noastră obligă la precauție. Mai probabil, o comunitate petreșteană, după o locuire sezonieră în apropiere, din motive necunoscute, a depozitat în groapă artefactele, în marea lor majoritate aflate în stare fragmentară.

Descoperirile prezentate întăresc convingerea că în cadrul culturii Petrești, ceramica cu decor pictat îndeplinea funcțiuni ce depășeau aspectul utilitar, cotidian. Prin aplicarea decorului pictat – devenit un mijloc de a transmite idei sau mesaje prin intermediul unor simboluri – ceramica capătă valențe noi, ce foarte probabil, în afara aspectului artistic, reprezenta în mentalitatea comunităților purtătoare ale culturii un important element de suprastructură.

Semnarea unor noi puncte arheologice cu descoperiri aparținând culturii Petrești (Pl.VII) vine în completarea datelor cunoscute până în prezent (Gligor 2000, 133-149). Dacă luăm în discuție și cercetările recente întreprinse în situl de la Alba Iulia – *Lumea Nouă* (Paul și colab 2003, 114-117), informațiile legate de elementele de viață materială și spirituală contribuie la formarea unei imagini mai complete în privința civilizației create de purtătorii acestei culturi în bazinul Mureșului mijlociu.

LISTA PRESCURTĂRIILOR BIBLIOGRAFICE

Berciu, Berciu 1949	D. Berciu, I. Berciu, <i>Cercetări și săpături arheologice în anii 1944-1947</i> , în <i>Apulum</i> , III, 1949, 1-43.
Blăjan 1975	M. Blăjan, <i>Așezarea de tip Petrești de la Turdaș (jud. Alba)</i> , în <i>AMN</i> , XII, 1975, 35-43.
Horedt și colab
1966-1967	K. Horedt, I. Berciu, I. Paul, I. Raica, <i>Săpăturile arheologice de la Răhău și Sebeș</i> , în <i>Apulum</i> , VI, 11-17, 1966-1967.
Gligor și colab
1996	M. Gligor, A. Badea, M. Căstăian, M. Coza, V. Istrate, D. Petriș, <i>Sondaje stratigrafice la Ciumbud</i> , în <i>BCȘS</i> , 2, 1996, 27-46.
Gligor 2000	M. Gligor, <i>Relația cadru geografic – habitat. Așezările aparținând culturii Petrești din bazinul Mureșului mijlociu</i> , în <i>Apulum</i> , XXXVII/1, 2000, 133-149.
Luca 1997	S. A. Luca, <i>Așezări neolitice pe Valea Mureșului (I). Habitatul turdășean de la Orăștie-Dealul Pemilor (punct</i>

- X2), în *BMA*, 1997.
- Luca 2001 S. A. Luca, *Așezări neolitice pe Valea Mureșului (II). Noi cercetări arheologice la Turdaș – Luncă. I. Campaniile anilor 1992-1995*, în *BMA*, XVII, 2001.
- Maxim 1999 Z. Maxim, *Neo-Eneoliticul din Transilvania*, în *BMN*, XIX, 1999.
- Paul 1977 I. Paul, *Periodizarea internă a culturii Petrești în lumina evoluției ceramicii pictate*, în *SCMBI*, 20, 1977, 15-26.
- Paul 1992 I. Paul, *Cultura Petrești*, București, 1992.
- Paul și colab 2001 I. Paul, M. Ciută, M. Gligor, *Raport asupra săpăturilor arheologice de la Limba-Oarda Șesu Orzii, campania 2000*, în *CCA*, 2001, 134.
- Paul și colab 2003 I. Paul, M. Gligor, C. Florescu, *Raport asupra săpăturilor de eliberare de sarcină istorică efectuate în situl arheologic de la Alba Iulia-Lumea Nouă*, în *PA*, III, 2003, 114-117.
- Paul și colab 2004 I. Paul, C. Florescu, P. Mazăre, T. Borșan, C. Șuteu, G. T. Rustoiu, *Raport asupra săpăturilor de eliberare de sarcină istorică efectuate la Alba Iulia-Lukoil*, în *CCA*, 2004, 38-39.
- RepAlba 1995 *Repertoriul arheologic al județului Alba*, în *BMA*, II, 1995.
G. T. Rustoiu, *Așezarea de la Oarda-Dublihan (mun. Alba Iulia)*, în *PA*, I, 2001, 55-70.
- Rustoiu 2001 *Repertoriul arheologic al județului Alba*, în *BMA*, II, 1995.
- Schroller 1933 H. Schroller, *Die Stein-und Kupferzeit Siebenbürgens*, Berlin, 1933.
- Vlassa 1976 N. Vlassa, *Probleme ale cronologiei neoliticului mijlociu în lumina stratigrafiei așezării de la Tartăria*, în *Neoliticul Transilvaniei, BMN*, III, 1976, 28-43.

LISTA ABREVIERILOR

- Apulum Apulum. Arheologie-istorie-etnografie. (Acta Musei Apulensis). Alba Iulia, I (1939-1943), sqq.
- AMN Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca, I (1964), sqq.
- BCȘS Buletinul Cercurilor Științifice Studentești, Alba Iulia, I (1995), sqq.
- BMA Bibliotheca Musei Apulensis, Alba Iulia.
- BMN Bibliotheca Musei Napocensis, Cluj-Napoca.
- CCA Cronica Cercetărilor Arheologice. Comisia Națională de Arheologie.
- PA Patrimonium Apulense, Alba Iulia, I (2001), sqq.
- SCMBI Studii și comunicări. Muzeul Brukental. Arheologie-istorie. Sibiu, 12 (1965) -21 (1978).

CONTRIBUTIONS TO THE DISCOVERIES BELONGING TO PETREȘTI CULTURE FROM THE MIDDLE BASIN OF THE MUREȘ RIVER

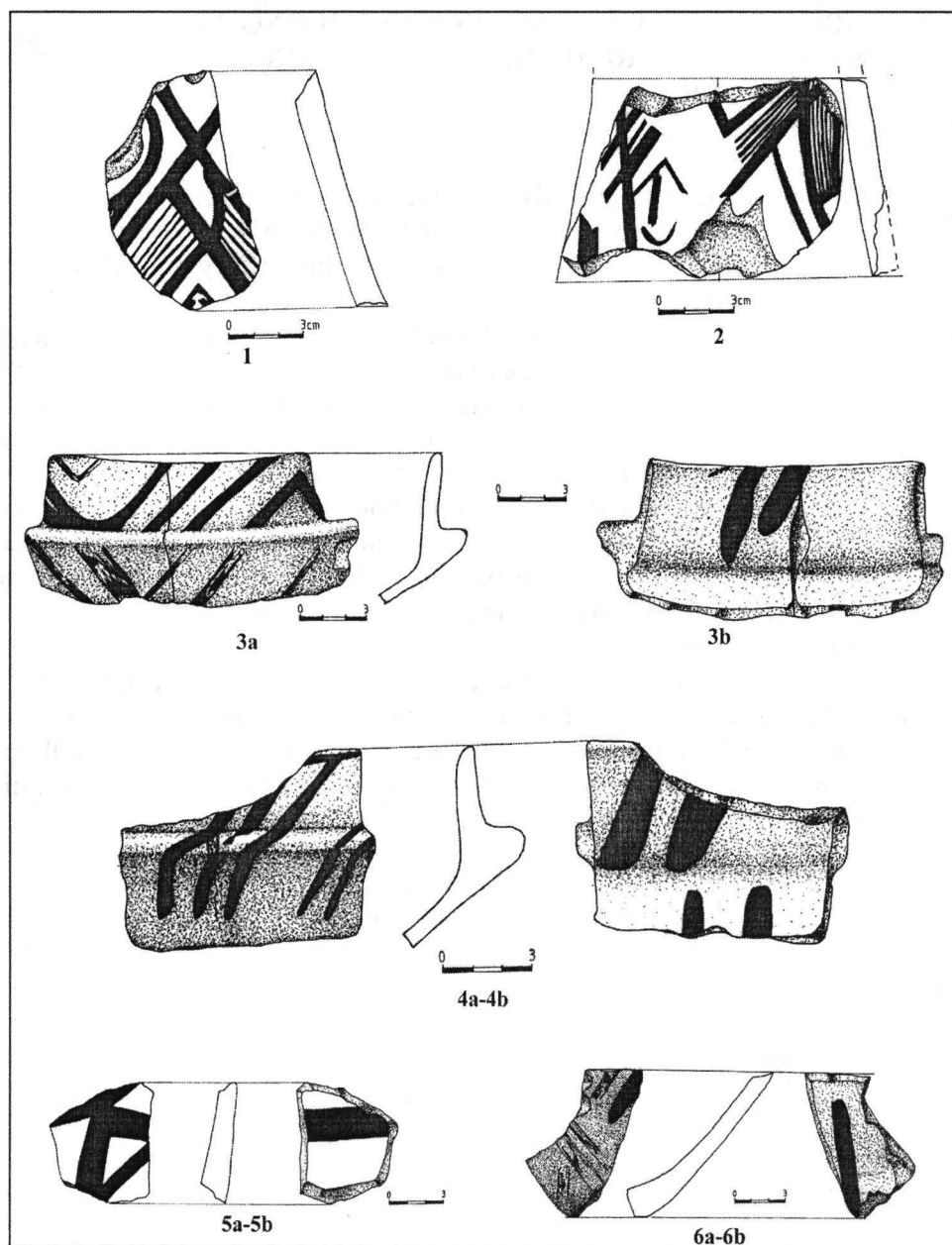
(Summary)

The aim of the present study is to include in the special literature new archaeological sites where artefacts belonging to Petrești culture were found.

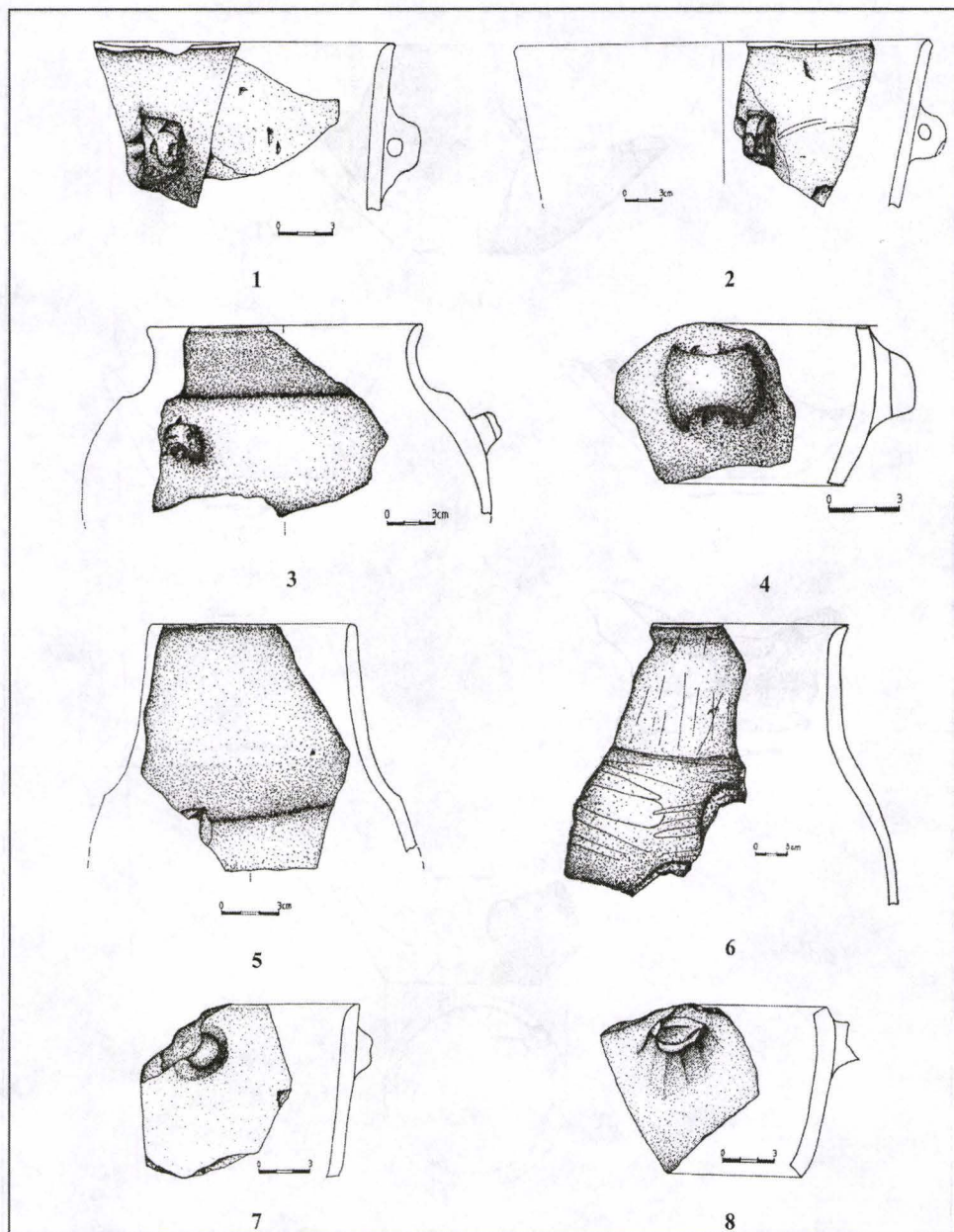
Surface research (in 1996) and a stratigraphic survey (in 2000) were carried out at the site called Oarda – Șesu Orzii (administratively, Oarda belongs to the municipal town of Alba Iulia). Painted pottery sherds, specific to Petrești culture phase A-B, were found there, as well as the remains of a surface dwelling.

Following the archaeological rescue excavation carried out in the summer of 2004, an isolated hole containing adobe, bone remains and pottery was discovered in Alba Iulia, Clujului Street, without number. According to the composition of the paste, the shape and decoration of the pottery, we can ascribe it to Petrești culture. We have found fragments of keel-shaped bowls, as well as fragments of pots and tureens. The painted pottery fragments are specific to Petrești culture phase A-B, thus allowing us to definitely ascribe this complex to the above-mentioned culture.

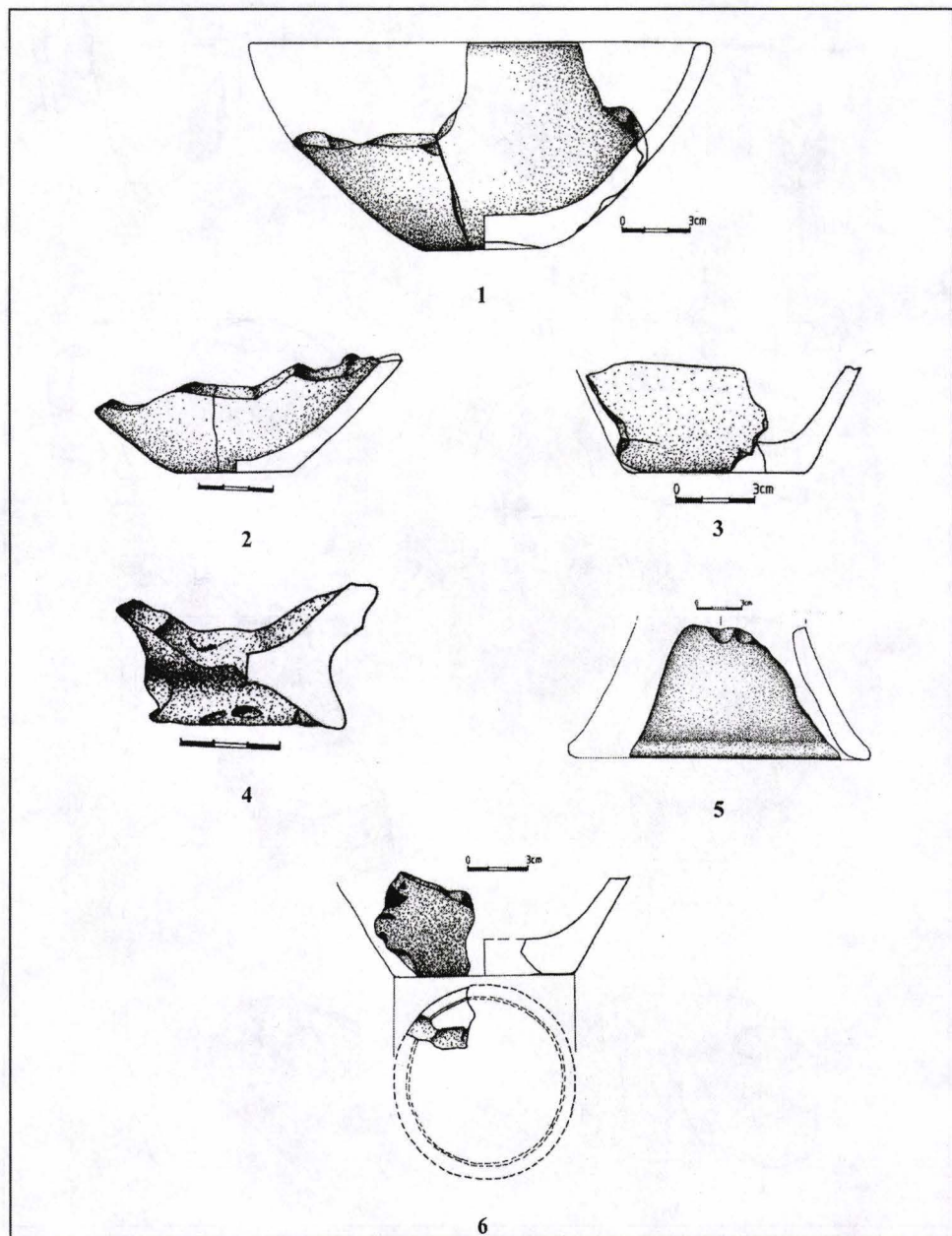
The recording of new discoveries belonging to Petrești culture in the researched geographical area comes to complete the already known data concerning the civilization created by the bearers of this culture, along with the latest research undertaken at representative sites, such as the one from Alba Iulia – Lumea Nouă.

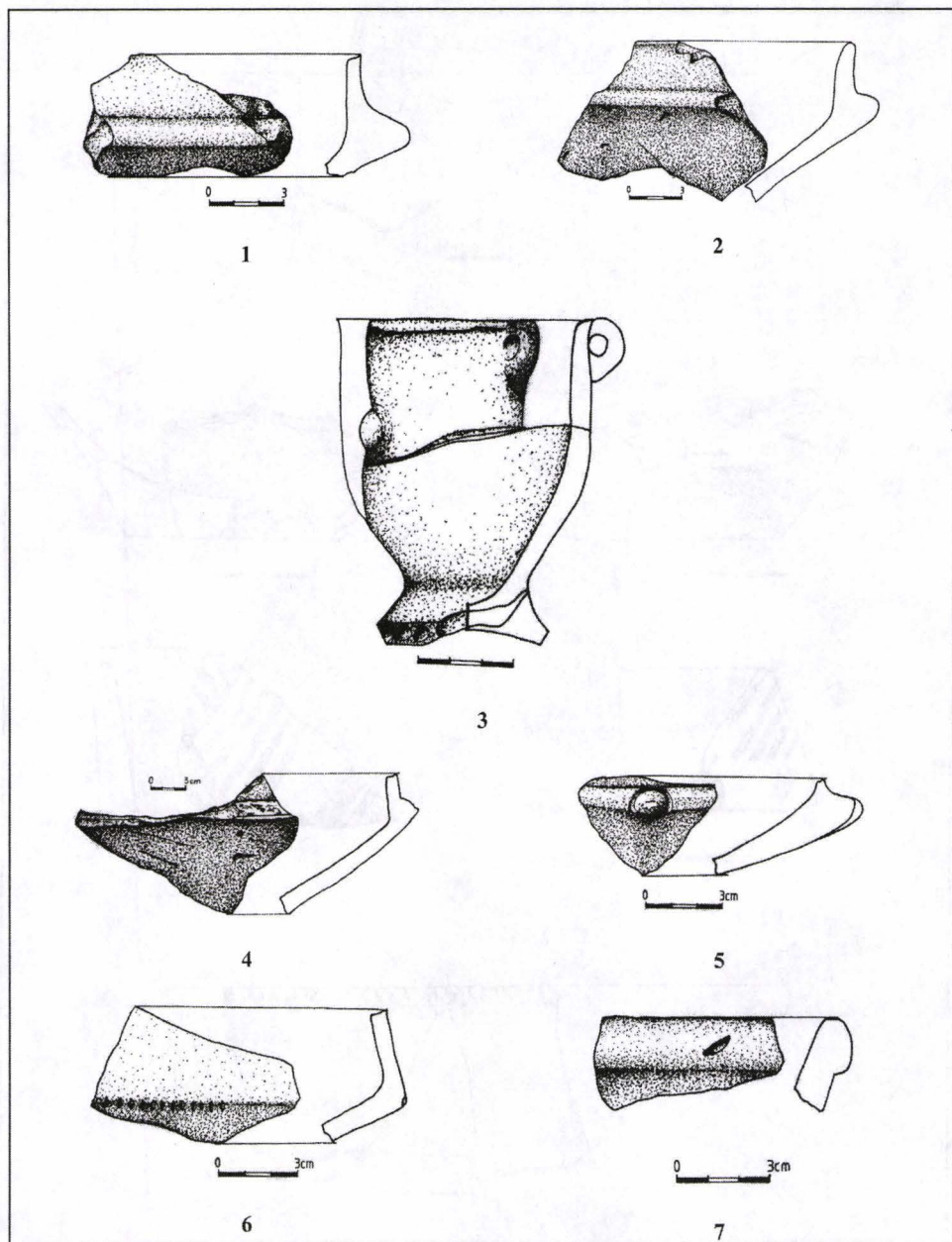
Planșa I. Ceramică ornamentată (pictură) Alba Iulia, str. Clujului.

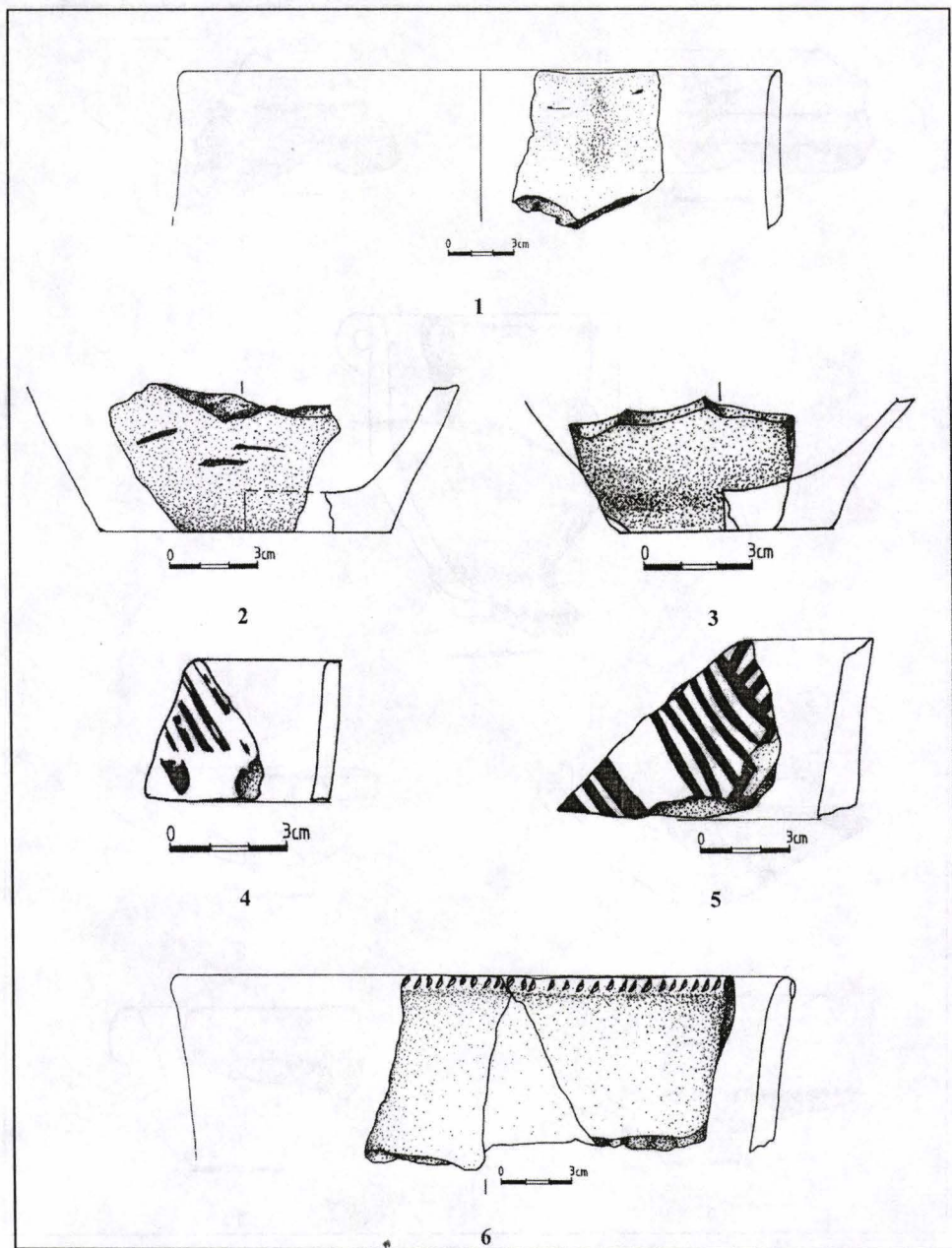
Planșa II. Ceramică neornamentată Alba Iulia, str. Clujului.

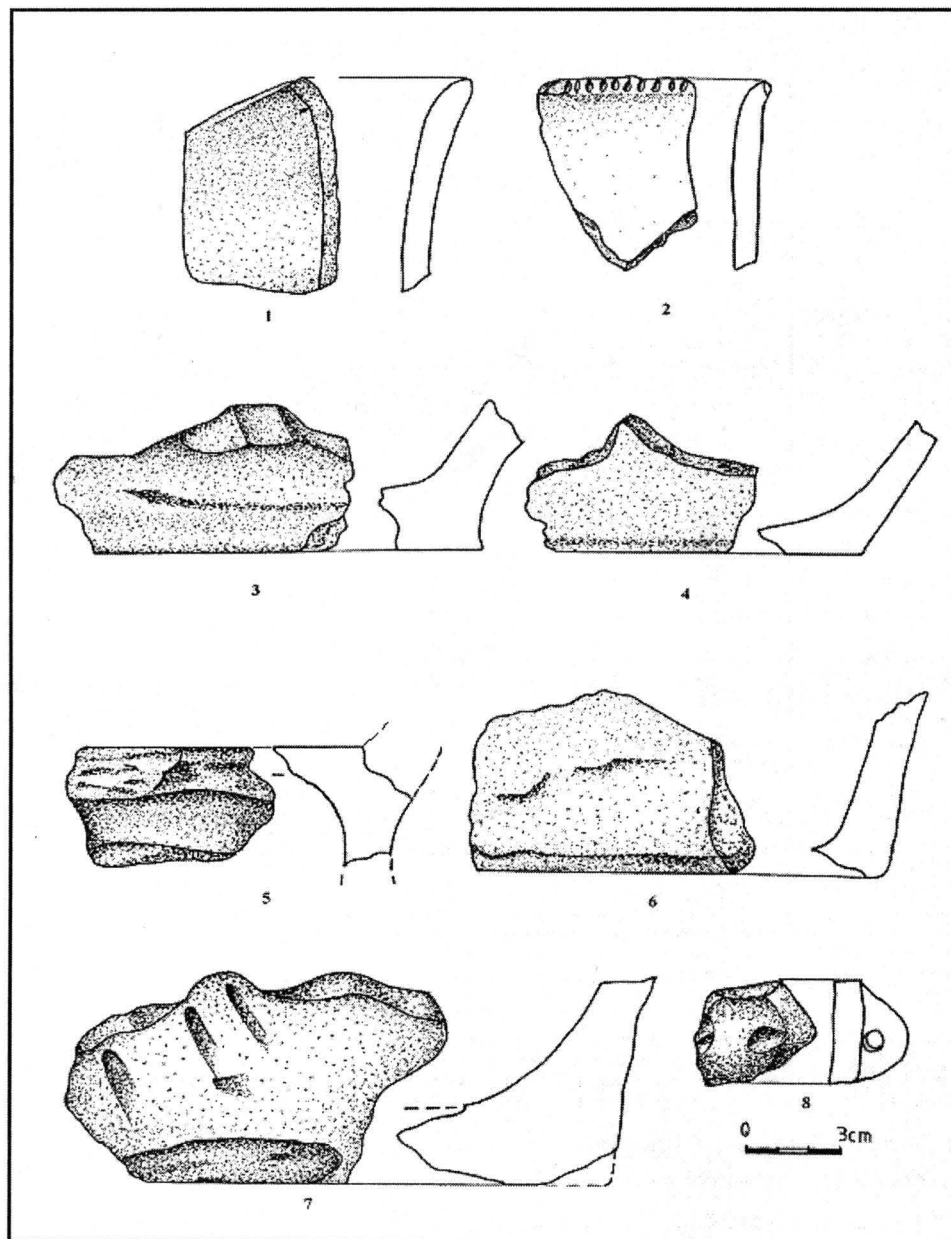
Planșa III. Ceramică neornamentată Alba Iulia, str. Clujului.

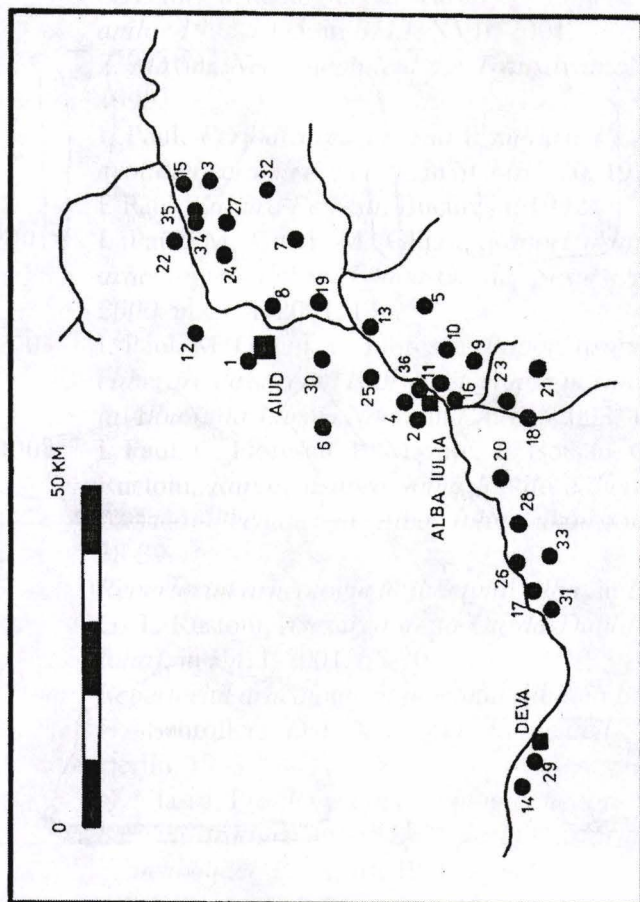
Planșa IV. 1-4 ceramică neornamentată Alba Iulia, str. Clujului; 5-7 ceramică neornamentată Oarda de Jos-Șesu Orzii.

Planșa V. 1-3 – ceramică neornamentată; 4-6 ceramică ornamentată Oarda de Jos – Șesu Orzii.

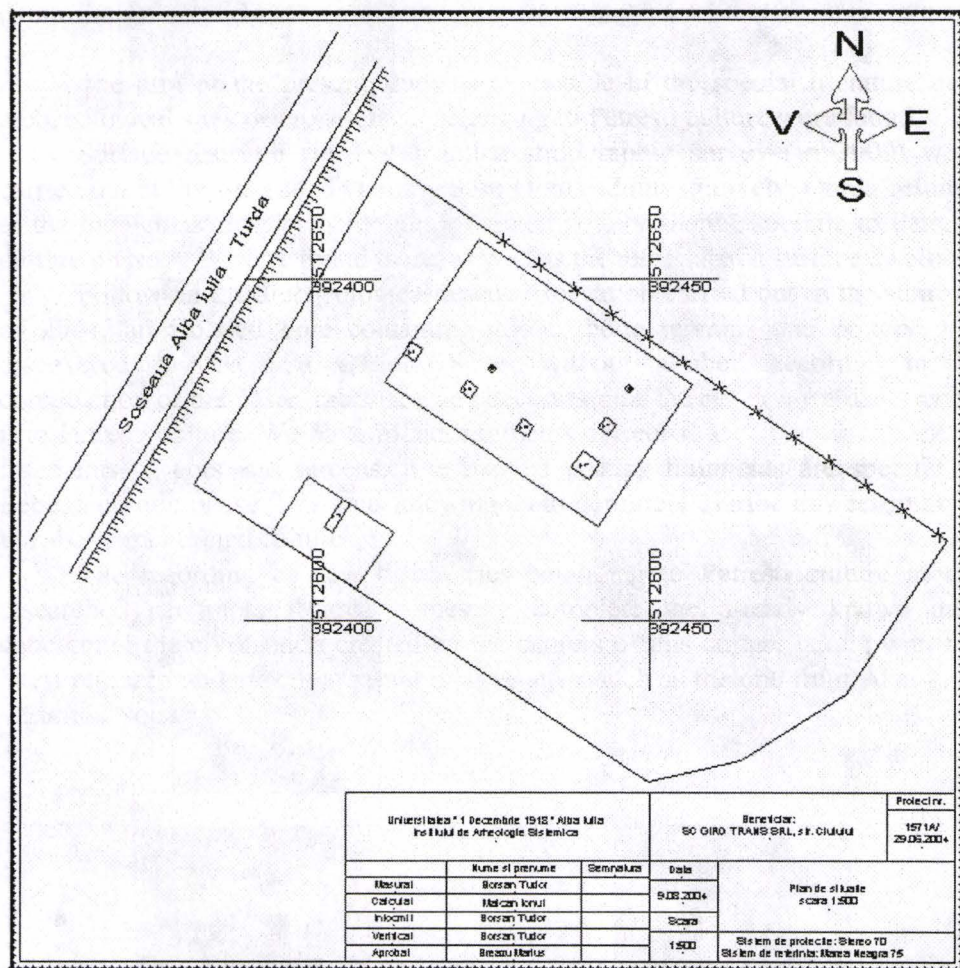
Planșa VI. 1, 3-8 – ceramică neornamentată; 2 – ceramică ornamentată Oarda de Jos – Șesu Orzii.

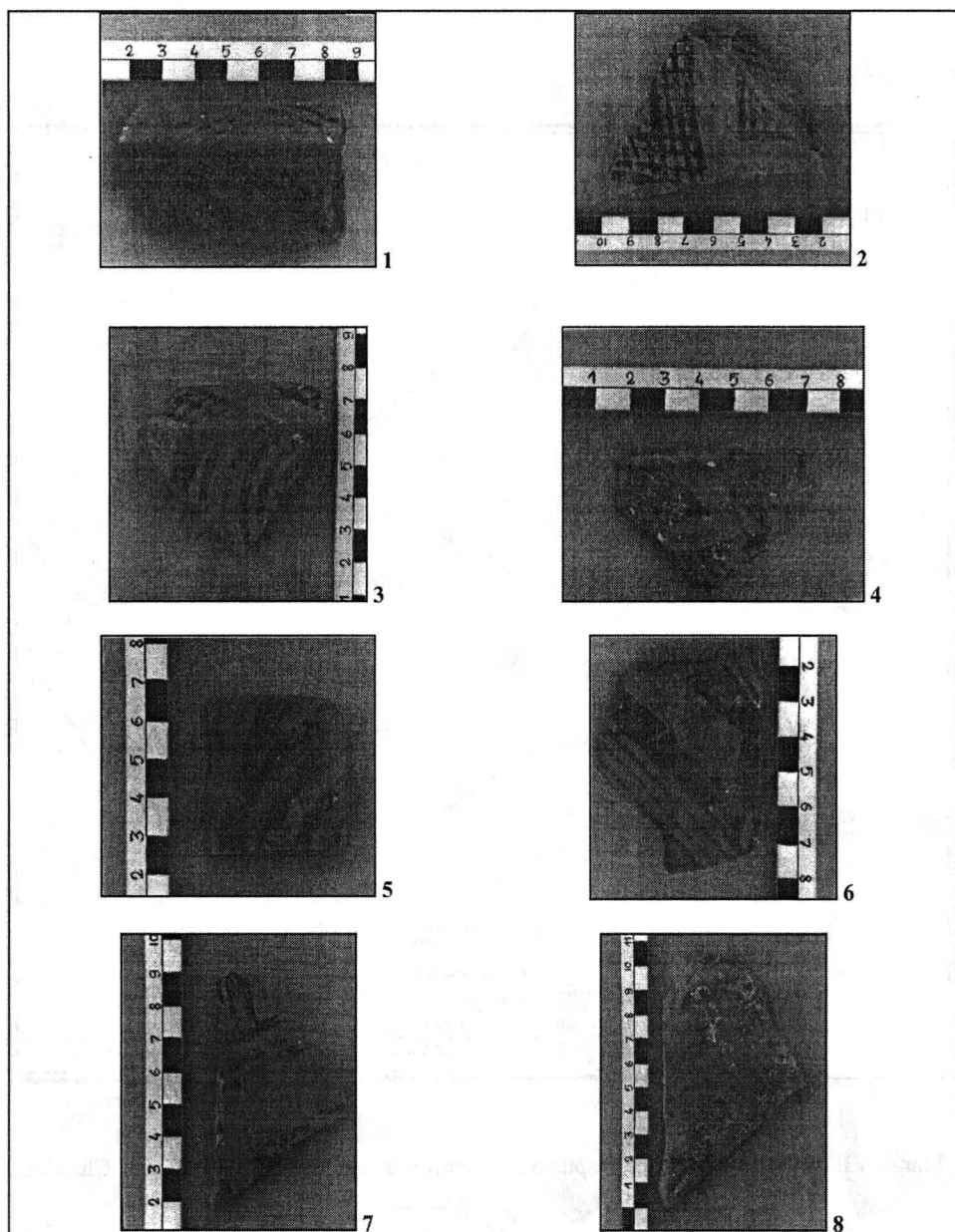
Harta localităților cu descoperiri sau așezări aparținând culturii Petrești din bazinul Mureșului mijlociu

1. Aiudul de Sus; 2. Alba Iulia "Lumea Nouă"; 3. Asinip; 4. Bărbaș; 5. Berghin; 6. Cetea; 7. Ciuguzel; 8. Ciumbud;
9. Daia Română; 10. Ghirbom; 11. Limba; 12. Lopadea Veche; 13. Mihalț; 14. Mintia; 15. Noșlac; 16. Oarda Dublihan/ Șesu Orzii; 17. Orăștie; 18. Petrești; 19. Pețelca; 20. Pianu de Jos; 21. Răhău; 22. Războieni; 23. Sebeș;
24. Silivaș; 25. Sântimbru; 26. Șibot; 27. Șpălnaca; 28. Tărtăria; 29. Tăuલાș; 30. Teiuș; 31. Turdaș (Hunedoara);
32. Turdaș (Alba); 33. Vinerea; 34. Uioara de Jos; 35. Uioara de Sus; 36. Alba Iulia – str. Clujului

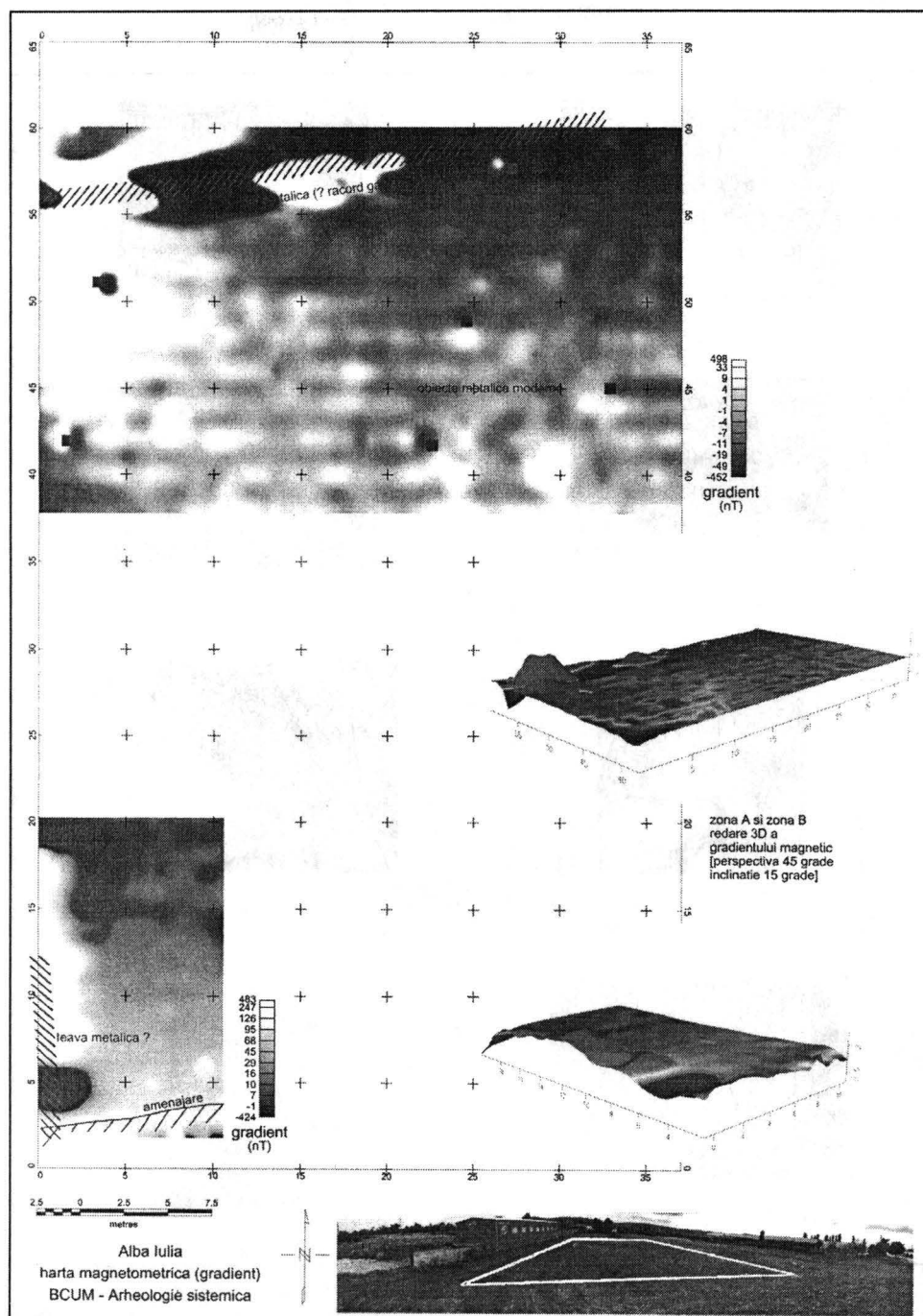
Planșa VII. Harta localităților cu descoperiri/sau așezări aparținând culturii Petrești din bazinul Mureșului mijlociu.

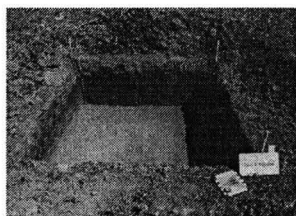
Planșa VIII. Plan de situație cu dispunerea unităților de cercetare Alba Iulia, str. Clujului.

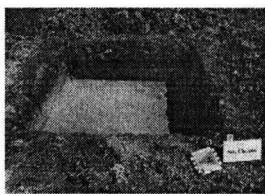
Planșa IX. Ceramică ornamentată (pictură) Oarda de Jos-Șesu Orzii.

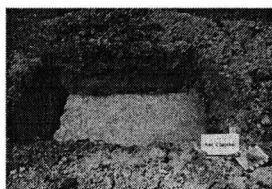
Planșa X. Alba Iulia, str. Clujului – hărți magnetometrice; redarea 3D a gradientului magnetic.

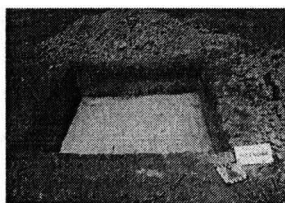
1

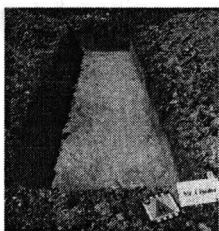
2

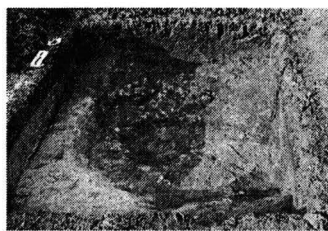
3

4

5

6

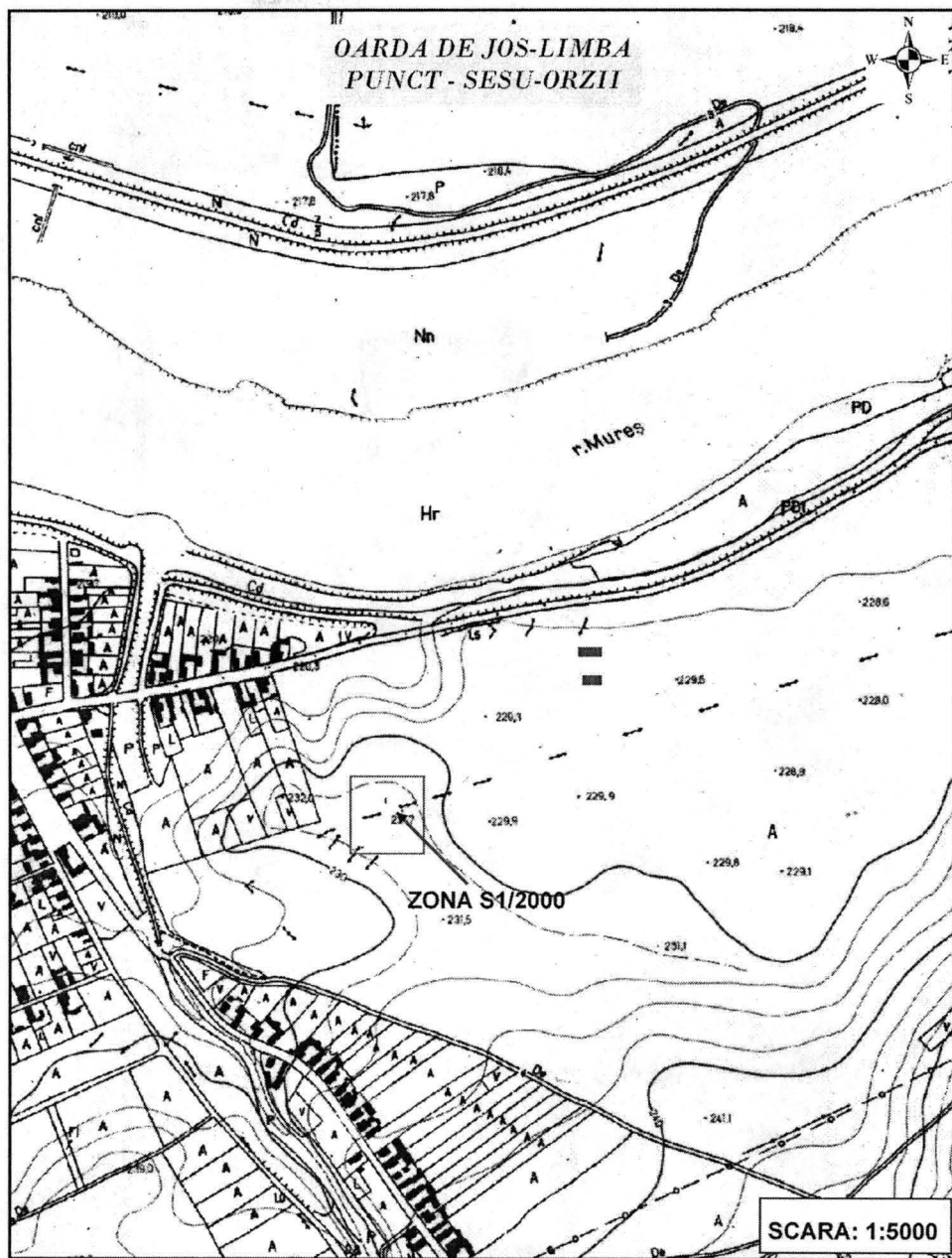

7

8

Planșa XI. 1-6 sondaje stratigrafice Alba Iulia, str. Clujului; 7 – resturile locuinței de suprafață – L1/2000 Oarda-Șesu Orzii; 8 – S1/2000 Oarda-Șesu Orzii.

Planşa XII. Oarda de Jos-Şesu Orzii – plan topografic cu amplasarea secţiunii S1/2000.

CERCETĂRI ARHEOLOGICE LA URZICENI – VAMĂ

CRISTIAN VIRAG

Așezarea a fost descoperită în anul 2003 cu ocazia construirii vămii româno-maghiare. În zona liberă a frontierei româno-maghiară de la Urziceni-Vallaj, pe un grind din valea mlăștinoasă a Pârâului Negru.

Zona Vămii Urziceni

Săpătura a fost efectuată cu ocazia lucrărilor de construire a Vămii. fiind decopertată o suprafață de aproximativ 600 m². Au descoperite 16 complexe preistorice și de epocă romană târzie.

C1 – complex de epocă neolitică, de formă alungită (17 x 1,5 m.) cu ceramică pictată. În complex a fost descoperit și un mormânt (M1) deranjat, oasele scheletului nefiind în poziție anatomică. Complexul se încadrează în Grupul cultural Pișcolt, faza II, cu un numeros material ceramic pictat cu substanță neagră bituminoasă care în cele mai multe cazuri se cojește, lăsând doar amprenta, alteori pictura este subțire, fiind bine aplicată.

Motivele ornamentale constau din umplerea unor spații cu linii curboliniare largi, formând spirale, motive din linii subțiri paralele, benzile de linii paralele, mărginite sau nu de o linie mai groasă, care formează meandre sau arcade. Vasele ornamentate prin incizare, alveolare, barbotinare sunt puține iar ornamentarea prin ciupire este întâlnită la un singur vas.

Formele vaselor sunt: strachinile tronconice sau semisferică cu buza lobată; castroane, cu corpul tronconic și cu buza marcată de o incizie de tip Lippenrand; globulare; vase cu zona mediană împinsă din interior în patru locuri; amfora; vase cu peretele împins din interior în patru zone pentru a sugera un vas patrlater; cupa cu picior scund sau înalt, cu sau fără buză lobată; vasele cu profil „S”, mai scunde sau mai alungite; oale cu gâtul cilindric, cu corpul globular; tipsia este scundă, uneori cu buza crestată; vase de provizii.

Numărul pieselor litice este mic, în majoritate din obsidian. Au mai fost descoperite si două piese de os, respectiv un ac de cusut și un ac de păr.

Procentajul ceramicii pictate este de aproximativ 70%.

C2 – complex neolitic de formă ovală (2,5 x 1,5 m.) cu puțin material ceramic.

C3 – au fost surprinse două complexe care se suprapun, denumite C3A și C3B.

C3A – locuință de epocă romană târzie (sec. IV), care suprapune parțial complexul C3B. De remarcat un piaptăn de os dublu, ornamentat. Locuința este de formă patrulateră, cu gropi de stâlpi pe laturi precum și un șir de stâlpi pe mijlocul locuinței, pentru susținerea acoperișului, foarte probabil în două ape.

C3B – complex de epoca hallstattiană, cultura Gavá. Acest complex este tăiat de C3A și suprapune parțial C1.

C4 – complex de epocă neolitică cu puțin material ceramic, surprins parțial în profilul vestic

C5 – complex de epocă romană târzie, de formă patrulateră, cu gardină arsă și cu bârne carbonizate. Astfel de gropi sunt frecvente pentru sec IV-V, fiind vorba despre o groapă rituală.

C6 – complex neolitic cu foarte puțin material ceramic, de formă neregulată.

C7 – complex de formă circulară, cu două gropi de stâlp pe o parte și de alta a gropii. Este foarte probabil o groapă de provizii.

C8 – complex de epoca hallstattiană, cultura Gavá

C9 – mormânt fără inventar, fără partea inferioară care a fost deranzată de un complex modern (M2).

C10 – complex de forma unui șanț, surprins parțial, cea mai mare parte a acestui complex fiind deja distrusă de lucrările de taluzare a zonei.

C11 – o vatră de foc, probabil aparține de complexul C3A

C12 – un complex hallstattian, tăiat parțial de un complex modern

C13 – complex de epoca hallstattiană, cultura Gavá

C14 – complex de epoca hallstattiană, cultura Gavá

C15 – complex de epoca hallstattiană, cultura Gavá. Este foarte probabil o groapă de provizii

C16 – complex de epoca hallstattiană, cultura Gavá

Urziceni – zona Duty Free Shop

Zona Duty Free Shop I

În zona vizată pentru construirea unui Duty Free Shop Urziceni au fost realizate două secțiuni, respectiv SII/2003 (17 x 3,30m) și SIII (38 x 3m). fiind descoperită o necropolă cu morminte de înhumăție de epocă eneolitică, cultura Bodroghkeresztúr.

SII a fost realizată pe margine drumului dintre cele două vămii, zona fiind puternic deranjată de vechiul șanț de drenare a apei, care a fost ulterior dezafectat, fiind realizat actualul canal.

M3 – mormânt neolitic de înhumăție, în poziție chircită, deranjat parțial de vechiul canal. Lângă pieptul defunctului a fost descoperit un vârf de săgeată din obsidian. În groapa mormântului, la nivelul defunctului și sub defunct, a fost descoperit material ceramic neolitic, parțial întregibil, ornamentat prin

pictare cu substanță neagră bituminoasă. A fost descoperite și un lustruitor din os. Complexul se încadrează în Grupul cultural Pișcolt, faza II-a.

G1 – complex surprins pe o mică suprafață, care se extinde sub actualul drum, fără material ceramic.

SIII a fost realizată pe partea opusă a canalului, stratul de cultură fiind deranjat parțial de lucrările agricole.

M4 – mormânt de înhumăție, în poziție chircită pe partea stângă. Mormântul este orientat E-V, din faza finală a eneoliticului, cultura Bodrogkeresztúr. Mormântul este puternic deranjat de lucrările agricole și de lucrările de drenare a zonei. În inventarul defunctului au fost descoperite 5 vase ceramice, plasate în zona membrelor inferioare, iar în zona bazinului au fost descoperite mărgelile din scoică și fragmente de spirale de cupru.

M5 – mormânt de înhumăție, în poziție chircită pe partea stângă. Mormântul este orientat E-V, din faza finală a eneoliticului, cultura Bodrogkeresztúr. Mormântul este puternic deranjat de lucrările agricole și de lucrările de drenare a zonei. Alături de defunct au fost descoperite materiale ceramice, parțial întregibile.

M6 – mormânt de înhumăție, în poziție chircită pe partea dreaptă. Mormântul este orientat E-V, din faza finală a eneoliticului, cultura Bodrogkeresztúr. Mormântul este puternic deranjat de lucrările agricole. Alături de defunct au fost descoperite o ceașcă cu toarta, precum și câteva piese litice.

M7 – mormânt de înhumăție, în poziție chircită pe partea stângă, fiind orientat E-V, de epocă eneolitică, cultura Bodrogkeresztúr. În zona capilară a defunctului au fost descoperite mărgelile de marmură de diferite dimensiuni, fiind plasate în jurul calotei craniene. A fost descoperit un singur fragment ceramic, provenind dintr-o cupă cu picior, de epocă neolitică, Grupul Pișcolt. Fragmentul ceramic pare să indice apartenența mormântului neoliticului mijlociu, dar mărgelile de marmură prezintă analogii cu cele de la Hotoan, aparținând, potrivit autorului, culturii Gheja-Bodrogkeresztúr (Nemeti 1988, p.126, 129).

M8 – mormânt de înhumăție, descoperit în umplutura unui șanț de drenare a apei. Scheletul a fost depus în șanț în momentul dezafectării și astupării acestuia.

M9 – mormânt de înhumăție dublu, în poziție chircită, din faza finală a eneoliticului, cultura Bodrogkeresztúr. Mormântul cuprinde scheletul unui adult și al unui copil. Lângă capul copilului au fost descoperite trei vase, dintre care unul se remarcă printr-un frumos ornament incizat și încrustat cu alb.

C2 – reprezintă vechiul șanț de drenare a apei de pe marginea drumului, actualmente dezafectat.

C3 – complex de formă ovală (2 x 1 m) de epocă neolitică cu material ceramic ornamentat prin pictură. Predomină ceramica de factură semifină și grosieră. Complexul se încadrează în Grupul cultural Pișcolt, faza II-a.

C4 – complex de epocă neolitică, de formă dreptunghiulară (2,3 x 1,2 m.) cu material ceramic ornamentat prin pictură. Predomină ceramica de factură semifină și grosieră. Complexul se încadrează în Grupul cultural Pișcolt, faza II-a.

C5 – complex de epocă neolitică descoperit parțial, (nu intră în zona afectată de construcții) cu material ceramic ornamentat prin pictură. Predomină ceramica de factură semifină și grosieră. Complexul se încadrează în Grupul cultural Pișcolt, faza II-a.

C6 – reprezintă șanțul modern de drenare a apei în umplutura căruia a fost descoperit M6

C7 – complex neolitic de formă neregulată, suprapus parțial de M7. Au fost descoperite puține materiale ceramice.

G2 – complex neolitic suprapus parțial de M2. Complexul a fost tăiat în proporție de 50 % de actualul canal de pe marginea drumului. Predomină ceramica de factură semifină și grosieră, cu material ceramic ornamentat prin pictură. Complexul se încadrează în Grupul cultural Pișcolt, faza II-a.

G3 – groapă de mici dimensiuni, fără material ceramic

G4 – groapă de mici dimensiuni, fără material ceramic

Zona Duty Free Shop II

În zona vizată pentru construirea unui Duty Free Shop II Urziceni au fost realizate două suprafețe, respectiv SIVa/2003 (5 x 8 m) și SIVb (6 x 8m). fiind plasate pe o parte și pe alta a digului.

SIVa a fost realizată pe margine drumului dintre cele două vămii, zona fiind puternic deranjată de vechiul șanț de drenare a apei, care a fost ulterior dezafectat, fiind realizat actualul canal.

În zona cercetată nu au fost descoperite complexe preistorice sau de altă factură, materialele descoperite fiind sporadice. Demn de remarcat este un corn de cerb descoperit în SIVb, pe steril, la 0,55m. fără a putea fi pus însă în legătură cu un complex sau alte materiale care să indice repere cronologice.

Zona Duty Free Shop III

În zona vizată pentru construirea unui Duty Free Shop III Urziceni a fost realizată o secțiune-SV (50x 3 m.), fiind descoperite 10 morminte de epocă eneolitică precum și 8 complexe preistorice.

M10 – mormânt de epocă eneolitică, în poziție chircită pe partea stângă, cultura Bodrogkeresztúr, având în inventar 5 vase, mărgelile de scoică, descoperite în zona bazinului, două piese litice și un străpungător din os. Mormântul este orientat E-V. Mormântul este parțial deranjat de canalul de pe marginea drumului.

M11 – mormânt de epocă eneolitică, în poziție chircită pe partea dreaptă, cultura Bodrogkeresztúr, având în inventar 3 vase, ofrandă de carne. Mormântul este orientat E-V.

M12 – mormânt de epocă eneolitică, în poziție chircită pe partea dreaptă, cultura Bodrogkeresztúr, având în inventar 2 vase, un cuțit de cupru. Mormântul este orientat E-V

M13 – mormânt de epocă eneolitică, în poziție chircită pe partea stângă, cultura Bodrogkeresztúr, având în inventar 7 vase, mărgelile de scoică. Mormântul este orientat E-V.

M14 – mormânt de epocă eneolitică, în poziție chircită pe partea stângă, cultura Bodrogkeresztúr, având în inventar 7 vase și un capac. Mormântul este orientat E-V.

M15 – mormânt de epocă eneolitică, în poziție chircită pe partea dreaptă cultura Bodrogkeresztúr, deranjat puternic de un complex de epoca bronzului, fără inventar. Mormântul este orientat E-V.

M16 – mormânt de epocă eneolitică, în poziție chircită pe partea stângă, cultura Bodrogkeresztúr, având în inventar 6 vase. Mormântul este orientat E-V.

M17 – mormânt de epocă eneolitică, în poziție chircită pe partea dreaptă, cultura Bodrogkeresztúr, având în inventar 2 vase, mărgelile de scoică, deranjat de lucrările de amenajare a canalului. Mormântul este orientat E-V ?.

M18 – mormânt de epocă eneolitică, în poziție chircită pe partea stângă, cultura Bodrogkeresztúr, având în inventar 5 vase, mărgelile de scoică. Mormântul este orientat E-V. Acesta a fost parțial deranjat de C13.

M19 – mormânt de epocă eneolitică, cultura Bodrogkeresztúr, descoperit în umplutura C 13, fără inventar

C8 – complex de epoca bronzului, de formă ovală, cu puțin material ceramic.

C9 – complex circular de epocă neolitică, Grupul Pișcolt, cu diametrul de cca. 2,20 m., cu material ceramic parțial întregibil, un vâscior întreg, materiale osteologice.

C10 – aglomerare de materiale ceramice întregibile de epocă eneolitică, cultura Bodrogkeresztúr

C11 – complex preistoric de formă ovală, cu puțin material ceramic

C12 – groapă de provizii de epoca bronzului, de formă circulară, cu diametrul de cca. 0,80 m., cu numeroase materiale ceramice întregibile, provenind de la vase de provizii, materiale osteologice.

C13 – complex de epoca bronzului, cu numeros material ceramic și un ac de os, în umplutura căruia a fost descoperit, în poziție secundară un mormânt de înhumare.

C14 – vatră de epoca bronzului, cu puțin material ceramic.

G5 – groapă de formă rectangulară, descoperită sub M 16, cu urme de bârne carbonizate și puține fragmente ceramice.

Ceramica neolitică din zona Vămii Urziceni

Au fost descoperite complexe neolitice (C1; C3; C6) ale Grupului cultural Pișcolt, cu un bogat material ceramic precum și două morminte de înhumare care pot fi atribuite cu certitudine acestui grup cultural.

Degresarea. Privind pe ansamblu materialul de la Urziceni, tehnica de degresare se prezintă astfel: 91% pleavă și nisip, 5% nisip, cioburi și pleavă, 2% pleavă și cioburi, 1% pleavă, nisip și cioburi. Abordând materialul și pe categorii ceramice, după cum reiese și din tabelul de mai jos, situația se prezintă astfel:

C. Uzuală – 68% pleavă și nisip, 17% nisip, cioburi și pleavă, 8% pleavă și cioburi, 2% cioburi și mâl, 1% cioburi pisate; nisip și cioburi; pleavă; mâl, pleavă și cioburi; pleavă și mâl

C. Semifină – 97% pleavă și nisip; 1% nisip și cioburi; pleavă; pleavă și cioburi

C. Fină – 79% pleavă și nisip; 11% nisip și mâl; 5% nisip; nisip și pleavă

În general, formele de degresare pentru cele trei categorii ceramice se prezintă unitar: predomină degresarea cu pleavă și nisip, putând fi observate diferențe la ceramica uzuală unde, se observă o preferință, exprimată și prin procenatje mai ridicate, și pentru degresarea cu nisip, cioburi și pleavă respective pleavă și cioburi. Pentru ceramica fină se observă o preferință pentru degresarea cu pleavă, nisip și mâl.

Amestec	C. Uzuală	C. Semifină	C. Fină	Total
cioburi pisate	1	0	0	1
cioburi și mâl	2	0	0	2
nisip, cioburi și pleavă	20	2	0	22
pleavă și cioburi	9	6	0	15
pleavă și mâl	1	1	0	2
mâl, pleavă și cioburi	1	2	0	3
nisip și cioburi	1	3	0	4
pleavă	1	3	0	4
pleavă și nisip	79	472	15	566
nisip	0	1	1	2
nisip și pleavă	0	1	1	2
nisip și mâl	0	1	2	3

Netezirea. În ce privește tehnica de netezire, predomină aplicarea slipului, de cele mai multe ori lustruit, la toate cele trei categorii ceramice, căzut pe alocuri datorită degresării cu pleavă și mâl. De remarcat procentul mic

de vase cu barbotină aplicată, tehnică folosită mai frecvent în primele etape evolutive ale acestui grup cultural.

C. Fină – slip 36%; slip lustruit 32%; lustruit 16% netezit 16%

C. Uzuală – slip 75%; netezit 19%; slip lustruit 3%; barbotină aplicată 2%

C. Semifină – slip 80%; slip lustruit 15%; netezit 3%; lustruit 1%; barbotină aplicată 1%

Tehnica netezire	Ceramică fină	Ceramică Uzuală	Ceramică semifină
lustruit	3	1	4
netezit	3	22	15
barbotină aplicată	0	2	3
slip	7	86	393
slip lustruit	6	4	76
angoba roșie	0	0	1
slip netezit	0	0	1

Arderea. Este predominant reductantă, de cele mai multe ori bună, doar pentru categoria uzuală predomină ceramica slab reductantă. Ceramica arsă oxidant este relativ puțină, aspectul de ceramică roșie-cărmăzie și alte nuanțe fiind dat de slipul aplicat pe vas. Procentual, situația arată astfel:

C. Fină – bună reductantă 58%; slabă reductantă 16%; ardere bună 11%; bună oxidantă 5%; slabă oxidantă 5%; ardere bună 5%

C. Semifină – bună reductantă 52%; slabă reductantă 40%; slabă oxidantă 5%; bună oxidantă 3%;

C. Uzuală – slabă reductantă 45%; bună reductantă 36%; slabă oxidantă 15%; bună oxidantă 3%; ardere bună 1%

Tehnica de ardere	Ceramică Semifină	Ceramică Uzuală	Ceramică Fină
slabă reductantă	199	53	3
slabă oxidantă	23	17	1
bună reductantă	258	41	11
bună oxidantă	13	3	1
ardere bună	0	1	2
ardere slabă	0	0	1

Ornamentele. Privind pe ansamblu pentru tehnicile de ornamentare de la Urziceni, ceramica pictată reprezintă 93% din ceramica ornamentată (44% din totalul de înregistrări), ceramica ornamentată prin tăiere 3%, ceramica ornamentată prin barbotinare, incizare, împungere, ciupire câte 1%.

Abordând problematica pe categorii ceramice, situația arată astfel:

C. Semifină – picture 54%; fără ornament 45%; tăiere 1%

C. Fină – picture 47%; fără ornament 53%

C. Uzuală – 84% fără ornament; 6% tăiere; 3% picture; 2% ciupire și barbotinare; 1% împungere, incizare, aplicare

Tăieturi scurte pe corpul vaselor apar și la Halmeu (Virag 2004, fig. 4/2; 4/7; 8/6;) la Pișcolt (Lazarovici–Nemeti 1983, p. 30, fig. 13/3; 14/2; pl. VIII/11), la Ciumești (Lazarovici–Nemeti 1983, p. 30, pl. XXIV/14). Elemente din faza veche, cum ar fi impresiuni cu unghia și ciupituri apar la Halmeu (Virag 2004, fig. 8/7; 8/9), la Moftinu Mic - *Pescărie B* (Nemeti 1981-1982, fig. 3/5). Inciziile meandrice cu caracter liniar sunt întâlnite la Halmeu (Virag 2004, fig. 7/1; 7/3) la Pișcolt (Lazarovici–Nemeti 1983, p. 30, pl. VIII/3,5,8; fig. 13/5; 16/3, pl. XVII/4,5) sau cele în zig-zag, care prezintă bune analogi la Pișcolt (Lazarovici–Nemeti 1983, p. 30, pl. VIII/7), Căpleni - *Așezarea neolitică*, la Halmeu (Virag 2004, fig. 8/4) la Kisvarsány–*Hideri* (Korek 1983, fig. 7/6, 8/1), la Sonkád (Korek 1983, fig. 24/5,7,9,11). Incizii meandrice sub buza vasului se întâlnesc și la Halmeu (Virag 2004, fig. 6/5), Sonkád (Korek 1983, fig. 24/1, 2, 3, 4; fig. 22/1). De asemenea, apar o serie de butoni, întâlniți sub diferite variante: conici sau dublii, plăți și perforați; cilindrici și perforați. Deseori apar pe burta vasului umflături împinse din interior, cu analogii la Pișcolt (Lazarovici–Nemeti 1983, p. 30, pl. X/11; XIII/11; fig. 12/1; fig. 16/7), Halmeu (Virag 2004, fig. 5/1, 3).

Se observă că pentru primele două categorii ceramice, respectiv fină și semifină, procentajul de ceramică pictată este relativ mare în timp ce pentru ceramica uzuală procentajul este foarte scăzut. Acest lucru este determinat de funcționalitatea vaselor de categorie uzuală.

Ornamentele pictate cunosc o mare varietate motivistică. Pictura, este bituminoasă și se cojește, lăsând doar amprenta, alteori pictura este subțire, fiind bine aplicată. Pictura cu substanță bituminoasă lucioasă, de culoare neagră, este preferată în etapele târzii ale fazei mijlocii și este caracteristică pentru faza târzie.

Tehnica de ornamentare	C. Semifină	C. Fină	C. Uzuală	Total
pictare	262	9	4	278
fără ornament	224	10	97	331
incizare	1	0	1	2
împungere	1	0	1	2
barbotinare	1	0	2	3
ciupire	1	0	2	3
tăiere	3	0	7	10
aplicare	0	0	1	1

Motivistica ornamentelor pictate constau din umplerea unor spații cu linii curboliniare largi formând spirale îmbucate sau ogive, triunghiuri, etc, cu

analogii la Pișcolt–Lutărie (Lazarovici–Nemeti 1983, pl. XI/8,9; fig. 12/1,5), la Săcuieni–Horo (Lazarovici–Nemeti 1983, fig. 17/1,4,6) la Halmeu (Virag 2004, fig. 5/3; 6/3, 8/1-3, 5) motive din linii subțiri paralele cu similitudini la Săcuieni–Horo (Lazarovici–Nemeti 1983, p. 58, fig 17/8; Luca, Iercoșan 1997, fig. 4/5), la Halmeu (Virag 2004, fig 8/7). Un motiv caracteristic îl reprezintă spațiile hașurate cu linii vălurite, motive din benzi late dispuse în cruce sau în meandre. Pictura în rețea apare pe un număr redus de fragmente. Apar și fragmente cu pictură pe buze de tip Lippenrand; linii din puncte dispuse paralel sau linii, linii din triunghiuri cruțate prin pictarea câmpului învecinat cu vopsea închisă.

Abordând cele mai frecvente motive ornamentale întâlnite la Urziceni, pe baza materialelor care au fost introduce în baza de date, am obținut unele analogii cu stațiuni ale Grupului cultural Pișcolt. Astfel, materialele de la Urziceni prezintă cele mai bune analogii cu materialele de la Pișcolt, Săcuieni, Tiream, Velke Rascovce, Mukachevo, în timp ce, materialele de la Căpleni, Ciumești, Carei și Sanislău sunt mai târzii, lipsind materialele ornamentate prin motive meandrice, cum ar fi cel de tip RA, SB (vezi catalogul tipologic), predominând benzile de linii paralele, mărginite sau nu de o linie mai groasă și care se vor dezvolta și vor devenii preponderente în fazele târzii.

Stațiune	RA	SB	QB	VF	KB
Halmeu	4	—	—	—	—
Mukachevo	17	1	—	—	—
Piscolt	1	1	—	—	1
Sacuieni	7	5	1	5	3
Tiream	3	2	1	—	—
Urziceni	89	10	14	21	10
Velke Rascovce	14	2	2	5	—
Zavtavne	4	—	—	—	—
Căpleni (A)	—	—	1	3	—
Ciumești	—	—	—	—	1
Carei	—	—	—	1	—
Sanislău	—	—	—	1	—

Formele întâlnite la Urziceni sunt cele obișnuite la acest nivel cronologic și cultural, fiind frecvente pe întreg parcursul neoliticului mijlociu, întâlnite în majoritatea așezărilor acestui grup: Andrid–Pășune, Ciumești - Berea, Carei, Căpleni, Ciumești, Dindești, Halmeu, Moftinu Mic–Pescărie B, Pișcolt, Resighea, Sanislău, Săcuieni–Horo, Tiream, Unimăt, Vărzari, Vășad.

Menționăm următoarele forme:

a) strachinile tronconice cu analogii la Săcuieni (Lazarovici–Nemeti 1983, p. 31, fig. 17/1), Halmeu (Viarg 2004, fig. 6/3) sau emisferice cu buza

lobată cu analogii la Pișcolt–*Lutărie* (Lazarovici–Nemeti 1983, fig. 16/5), Halmeu (Virag 2004, fig 4/6);

b) castroane, cu corpul tronconic și cu buza marcată de o incizie de tip Lippenrand cu analogii la Pișcolt (Lazarovici–Nemeti 1983, p. 31, fig. 13/1,4-5), Halmeu (Virag 2004, fig. 4/7); globular, cu analogii la la Sonkád (Korek 1983, fig. 21/1-2), Halmeu (Virag 2004, fig 6/5, 7/2);

c) vase cu zona mediană împinsă din interior în patru locuri care reprezintă o formă specifică cercului transilvănean, fiind întâlnită și în Grupul Szakalhat (Maxim 1999, p. 80), cu analogii la Halmeu (Virag 2004, fig. 4/4-5, 5/1, 9/1), Pișcolt, Tiream;

d) amfora, cu peretele împins din interior în patru zone pentru a sugera un vas patrulator, cu două torți mici pe umăr cu analogii la Pișcolt–*Cărămidărie* (Nemeti 1981-1982, fig 5/1), Moftinul Mic–*Pescărie B* (Nemeti 1981-1982, fig 8/1) Halmeu (Virag 2004, fig. 5/3), în Ucraina la Zastovne/Zapszony–*Kovadomb I* (Potushniak 1997, pl. VII/8), în Ungaria la Sonkád (Korek 1983, fig. 29/12);

e) cupa cu picior scund sau înalt-analogii la Halmeu (Virag 2004, fig. 1/1-8; fig. 2/2-5), cu buza lobată - Halmeu (Virag 2004, fig. 2/1);

f) vasele cu profil „S”, mai scunde sau mai alungite, cu analogii la Pișcolt–*Lutărie* (Lazarovici–Nemeti 1983, p. 31, fig. 13/6), Halmeu (Virag 2004, fig. 4/1, 5) și Săcuieni–*Horo* (Lazarovici–Nemeti 1983, p. 31, fig. 17/2).

g) oale cu gâtul cilindric, cu corpul globular–Halmeu (Virag 2004, fig. 6/4, 7/3-4);

h) tipsia este scundă, uneori cu buza crestată, cu analogii la Halmeu (Virag 2004, fig. 3/3-4, 6), Sonkád (Korek 1983, fig. 19/13, 16, 17);

i) vase de provizii–Halmeu (Virag 2004, fig. 9/2), Pișcolt, Tiream, Căpleni, cu forme obișnuite și în alte faze.

Exceptând fragmentele ceramice nedeterminabile ca formă (65% din totalitatea materialului), cele mai frecvente forme sunt străchinile (32%), vasele de tip oală (29%), cupele cu picior (19%), strecurătoare (7%), amforele (5%).

Abordând materialul pe categorii ceramice, situația arată astfel:

C. Uzuală – 68% forme nedeterminabile; 15% strachini; 10% strecurătoare; 6% oala

C. Fină – 90% forme nedeterminabile; 5% cupe cu picior; 5% oala

C. Semifină – 64% forme nedeterminabile; 11% oala; 10% strachini; 8% cupe cu picior; 2% amfore; 1% strecurătoare; 1% pahar; 3% fusaiole

Situația se deosebește întrucâtva de Halmeu unde predomină cupele cu picior (56%) iar diversele forme de strachină și oalele sunt într-un procentaj relativ mic.

Așezarea neolitică de la Halmeu – *Vamă*, prin factura ceramici descoperite, aceasta prezintă bune analogii cu așezările de la Pișcolt – *Lutărie* (Lazarovici–Nemeti 1983, p. 17-60), Săcuieni – *Horo* (Lazarovici–Nemeti

1983, p. 17-60), Halmeu – Vamă (Virag 2004, p. 25-45), dar și cu așezările din imediata apropiere, din Ucraina, de la Mukachevo – *Mala Hora* (Potushniak 1999, p.9-36), Zastavne, Bratovo, Velzka Palad, Diakovo, Diakovo – Svznoferma, Divychne, Novo Klinovo, Petrovo (Potushniak 1997, p.35-50), Sonkád (Korek 1983), la Kisvarsány–*Hideri* (Korek 1983).

Tip forme	C. Uzuală	C. Fină	C. Semifină
Strecurătoare	12	0	3
HB	1	0	1
DJ	3	0	5
DG	1	0	2
strachină	9	0	23
DI	1	0	3
Vas nederminabil	79	17	314
DQ	2	0	15
oală	6	1	48
Cupă cu picior	1	1	40
BH	0	0	1
DL	0	0	1
Vas cu aspect patrulator	0	0	1
FL	0	0	1
FZ	0	0	2
GA	0	0	1
GF	0	0	1
amforă	0	0	9
KB	0	0	1
KL	0	0	1
pahar	0	0	1
QB	0	0	2
QC	0	0	1
QM	0	0	1
fusaiolă	0	0	14

BIBLIOGRAFIA

- Astaloș–Marta 2001 C. Astaloș, L. Marta; Halmeu-Vamă, jud. Satu Mare, CCAR 2001, p. 97
- Ciarnău – Lazarovici 1985 I. Ciarnău, G. Lazarovici, *Descoperiri neolitice pe valea Ierului*, în *Crisia*, XV, 1985, 15 - 25
- Iercoșan 1992-1993a N. Iercoșan, *Săpături în așezarea neolitică de la Căpleni (jud. Satu Mare)*, în *StComSM*, IX-X, 7-22.

- Iercoșan, Luca 1997 N. Iercoșan, S. A. Luca, *Contribuții la cunoașterea neoliticului din nord – vestul României*, în *StComSM*, XIV, 1997, 11-22
- Ignat 1981 D. Ignat, *Ceramica neolitică pictată din nord – vestul României*, în *Crisia*, XI, 1981, 361 – 370
- Korek 1983 J. Korek, *Adatok a Tiszahat neolitikumához*, în *A Nyiregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve XVIII–XX*, 1983, p. 8-60,
- Lazarovici - Nemeti 1983 Gh. Lazarovici, J. Nemeti, *Neoliticul dezvoltat din nord-vestul Romaniei (Sălajul, Sătmăruș și Clujul)*, în *ActaMP*, VII, 17-60.
- Lazarovici 1991 Gh. Lazarovici, *Grupul și stațiunea Iclod*, Cluj - Napoca 1991
- Luca, Iercoșan 1997 S. A. Luca, N. Iercoșan, *Contribuții la cunoașterea neoliticului din nord – vestul României (III). Materialele descoperite la Săcuieni – Horo (jud. Bihor) în anul 1996*, în *St ComSM*, 1997, 11 – 22
- Maxim 1999 Zoia Maxim, *Neo-Eneoliticul din Transilvania*, Cluj Napoca, 1999
- Marta, Virag, Astaloș 2002 L. Marta, C. Virag, C. Astaloș, *Halmeu–Király-Domb*, jud. Satu Mare, CCAR 2002, p. 151
- Németi 1981-1982 I. Németi, *Descoperiri arheologice din hotarul orașului Carei (jud. Satu Mare)*, în *StComSM*, V-VI, 167-182.
- Németi 1986-1987 I. Németi, *Descoperiri din neoliticul târziu în Valea Crasnei*, în *StComSM*, VII-VIII, 15-61.
- Németi 1986-1987a I. Németi, *Descoperiri arheologice din teritoriul localității Moftinu Mic (jud. Satu Mare)*, în *StComSM*, VII-VIII, 101-137.
- Németi 1999 I. Nemeti, *Repertoriul arheologic al Zonei Carei*, București 1999, Institutul Român de Thracologie
- Potushneak 1997 M. Potushneak, *Some results of research on the Middle Neolithic layer from a multilevel settlement near the village of Zastavne/Zapszony – Kovadomb in the Carpathian Ukraine*, în *JAM '95 – '96*, Nyiregyháza 1997, p. 35 – 51
- Potushneak 1999 M. Potushneak, *A multilevel settlement on Mola Hora at Mukachevo/Munkács – Kishegy*, în *JAMÉ*, Nyiregyháza 1999, p. 9-37

ARCHAEOLOGICAL FINDINGS IN THE SITE OF URZICENI – VAMĂ (Summary)

The settlement Urziceni-Vamă is situated in North of Urziceni Village, in the free area between romanian and hungarian border.

The presentation of materials:

The pottery. a) The invoice: on the whole, the clay of the pots with trick walls contains organic ingredients, sand. In general, the pottery was well fired, their color is different: from dark brown to red-grey.

The ornaments. The majority of the pottery are represented by painted vessels. The surface was covered by engobe and, in general, the painted segments are relative good preserved. The painted pottery has very good analogy with Piscolt Collection (Piscolt-Lutarie; Sacuieni-Horo), and Diakovo Grup (Mukachevo – Mala Hora). The painted ornament was made exclusively with black paint and the basic elements of the ornamental pattern are bands of various widths used in the composition of an unfinished pseudo spiral, meandres. Some pieces were decorated by an impressed by fingers, or one fragments there is a pattern deeply incised zig-zag lines, or a linear ornament consisting of incized meandric.

The forms: cilindrical, spherical sides large and medium pots; large and medium size pots with a high, narrowed neck; conical and frequently deep bowls, small, spherical cups with a narrowed throat; tulip shaped vassel on tall cilindrical and bell shaped pedestral; amphora like pots with high, cilindrical neck.

The Middle Neolithic Complex of the Urziceni-Vamă settlements is directly analogous with the settlements of Piscolt-Lutărie and Săcuieni-Horo. We place these sites to the final middle stage of Piscolt Group of the Painted Pottery Culture (PPC).

We found in this years 19 graves, which of 16 belong to Bodrogkeresztur culture. Some of these pits reade down in the soled, light-yellow virgin soil below the humic layer. Some of them were sunk just a few centimeters in the virgin soil, athers were blurred in the humus. Hire only the finds indicadet that a grave had once been there.

The orientation of the skeletons is E-W. The position of skeletons is slighly or partially contracted, laying an the right or an the left side.

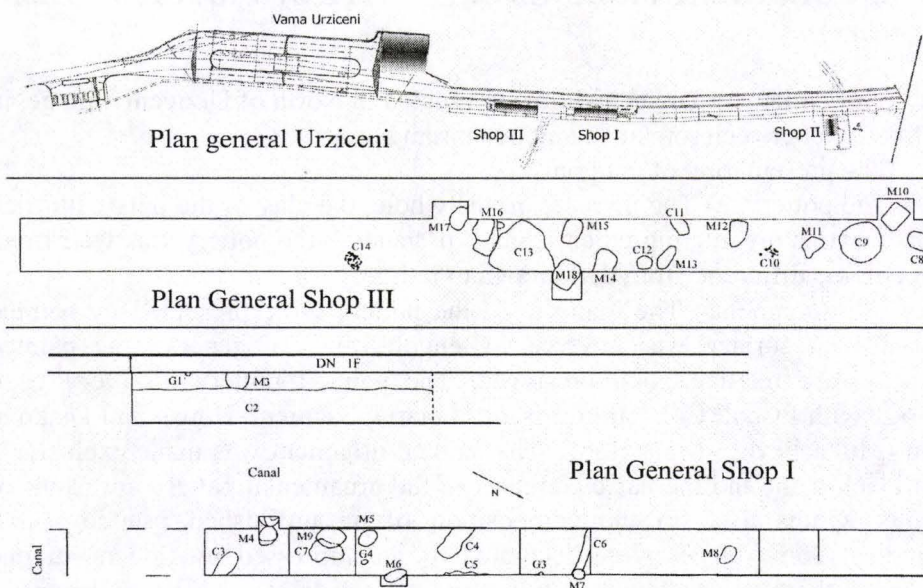

Fig. 1; Plan general de săpătură Urziceni-Vamă 2003

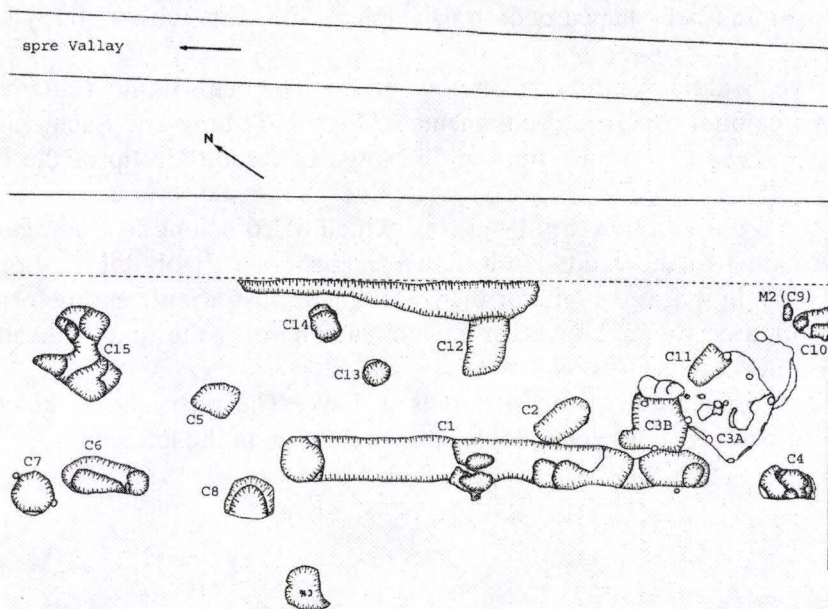

Fig. 2; Plan de săpătură-incinta Vămii

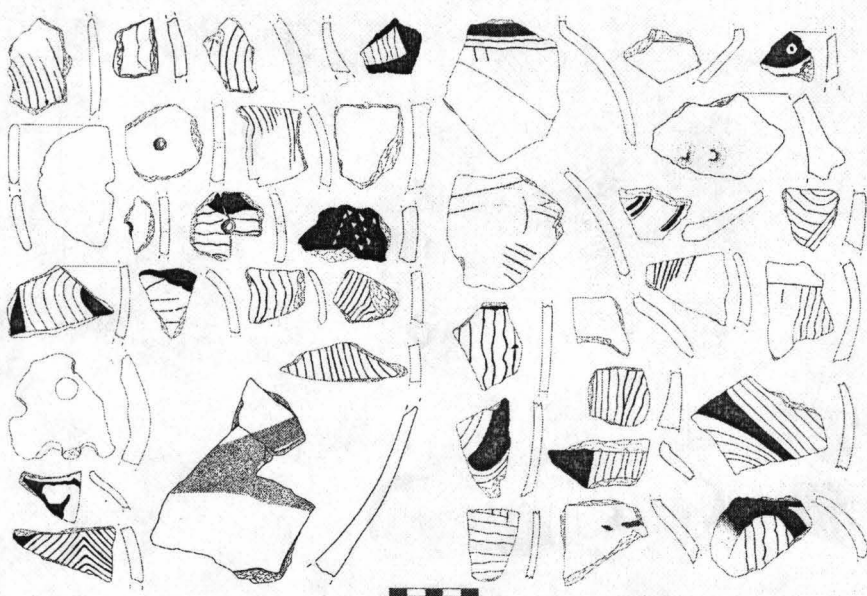

Fig. 3; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

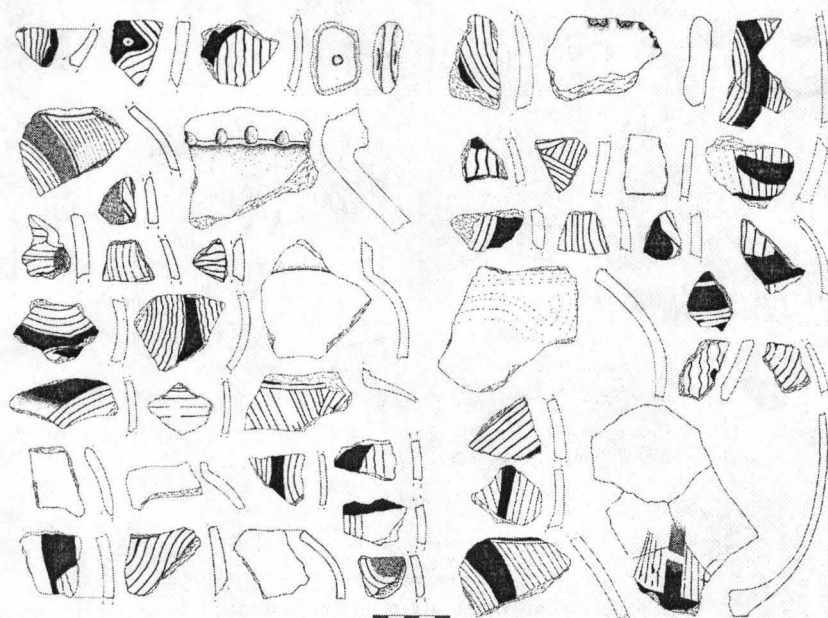

Fig. 4; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

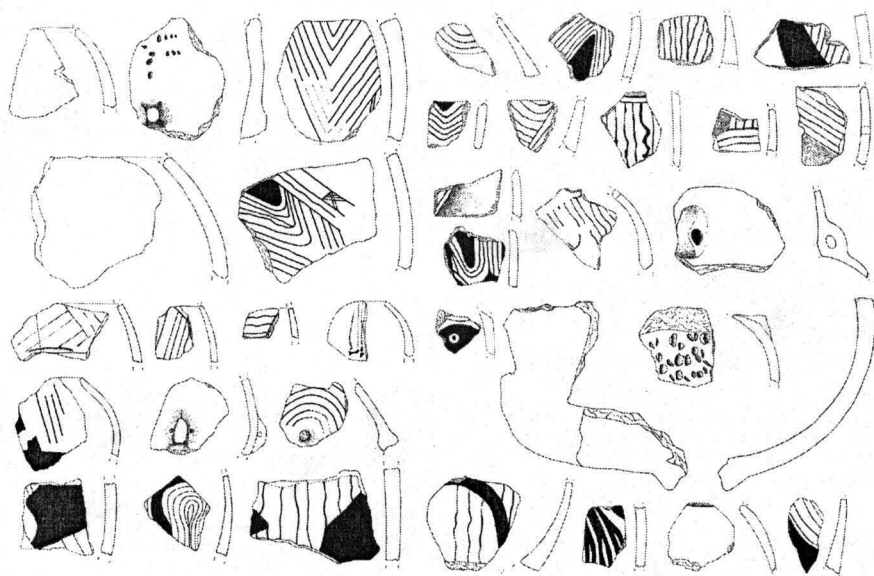

Fig. 5; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

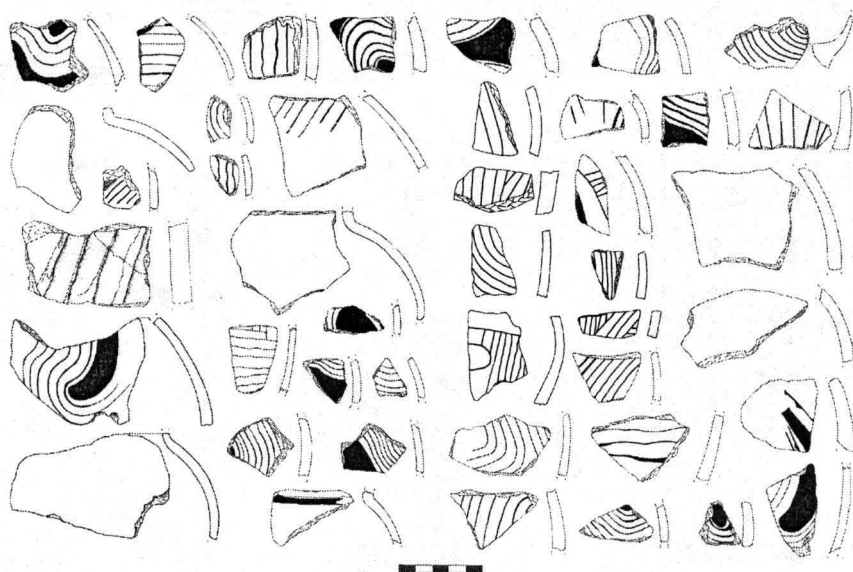

Fig. 6; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

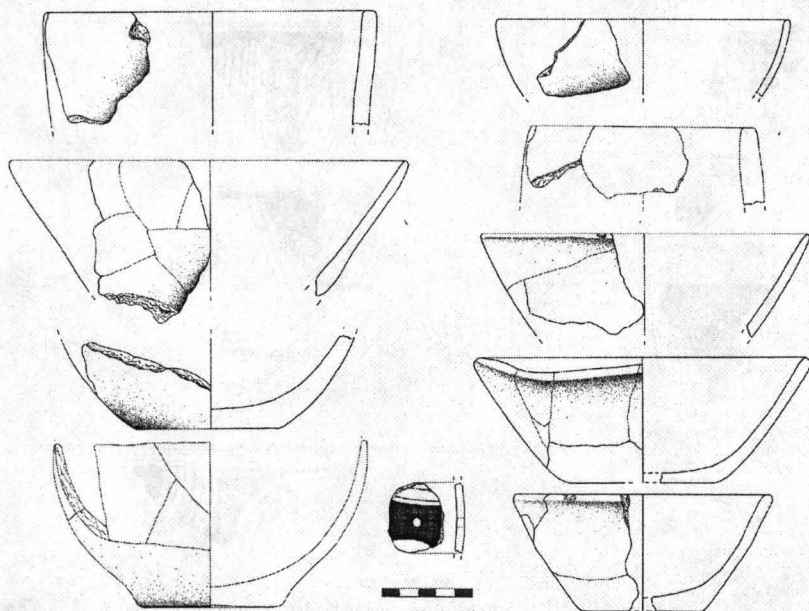
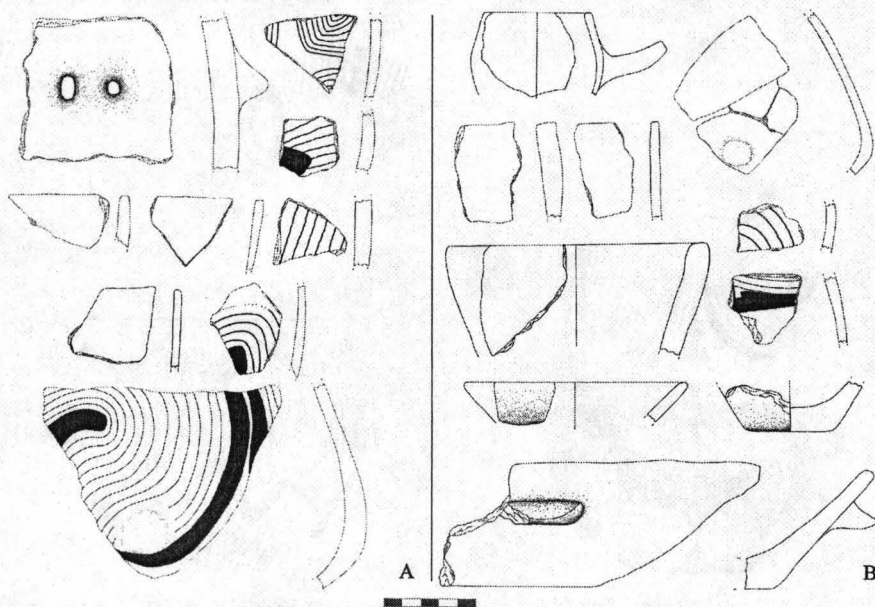

Fig. 7; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C3

Fig. 8; Urziceni-Vamă. A-Material ceramic din M3;
B- Material ceramic din C6

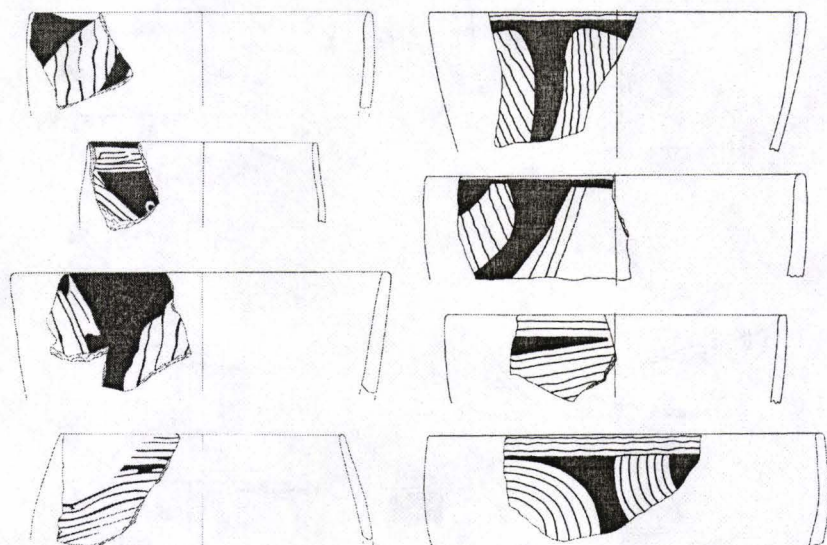

Fig. 10; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

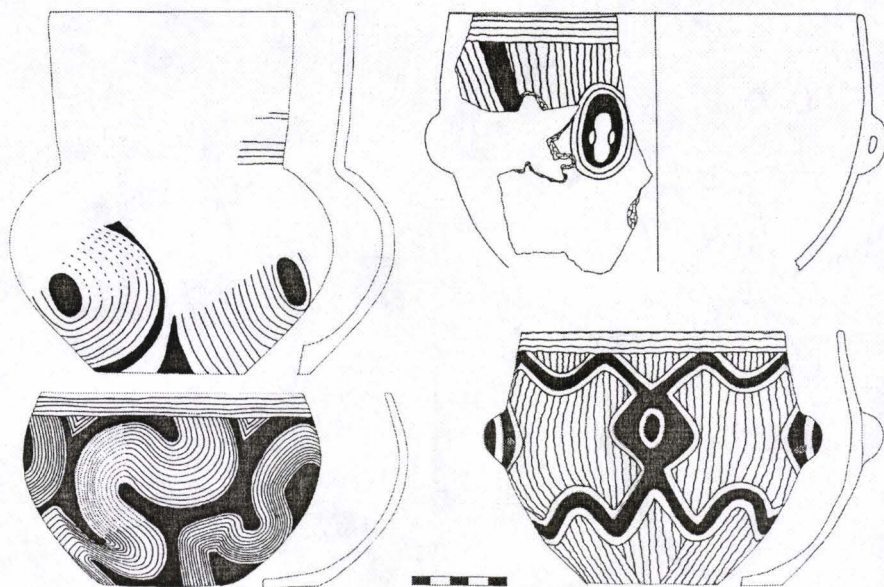

Fig. 9; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

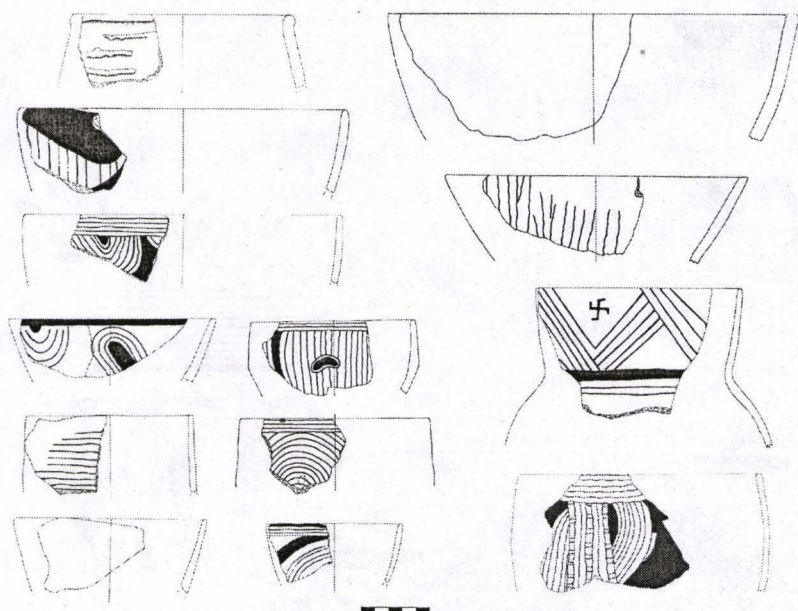

Fig. 11; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

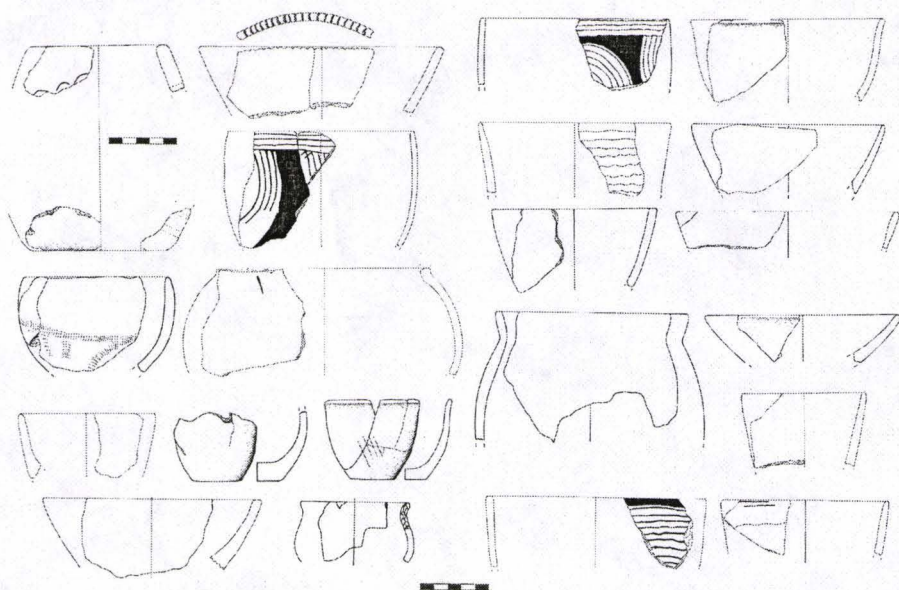

Fig. 12; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

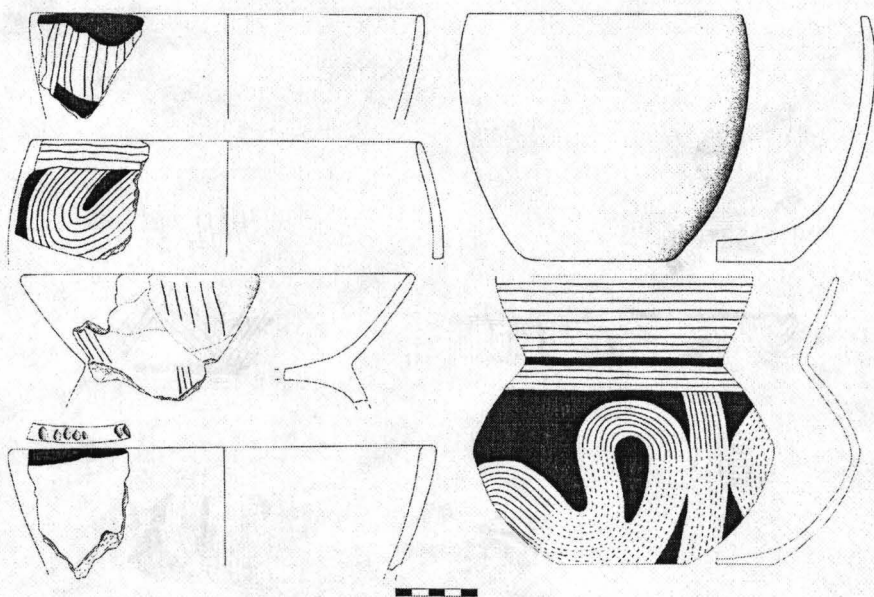

Fig. 13; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

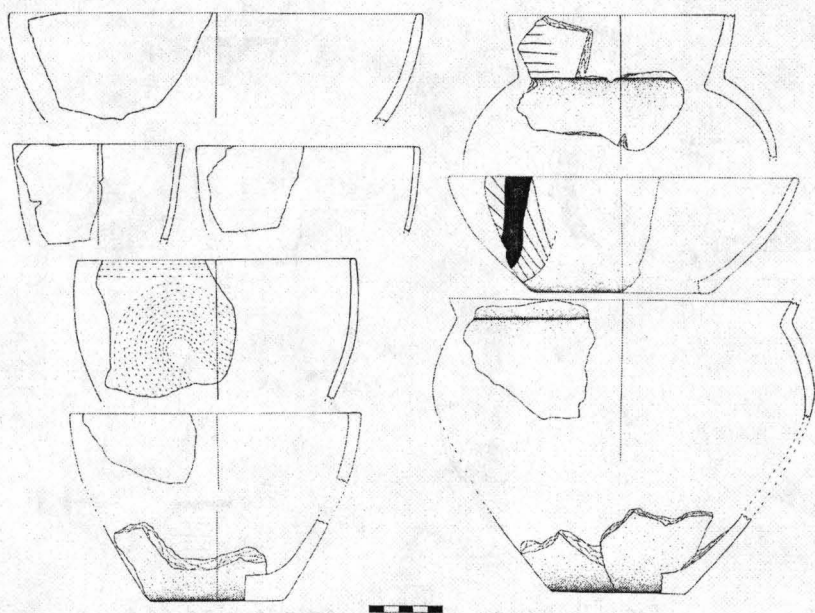

Fig. 14; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

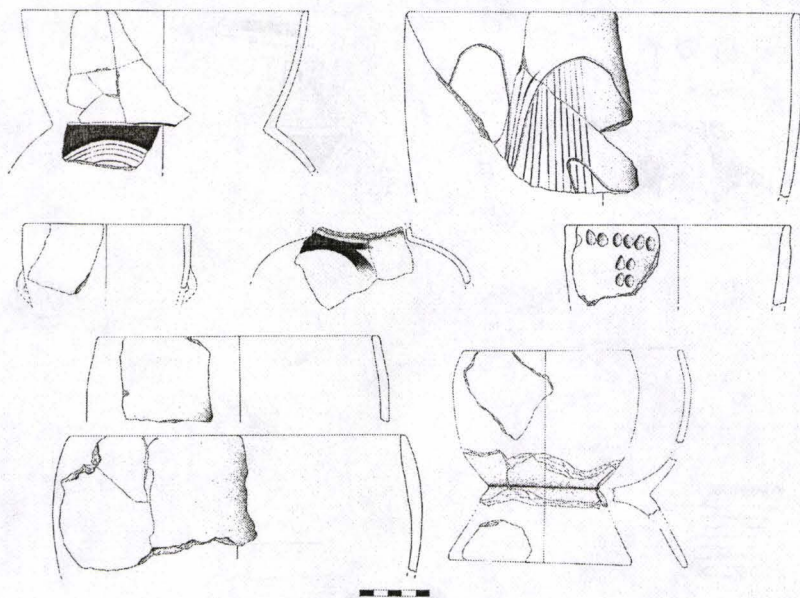

Fig. 15; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

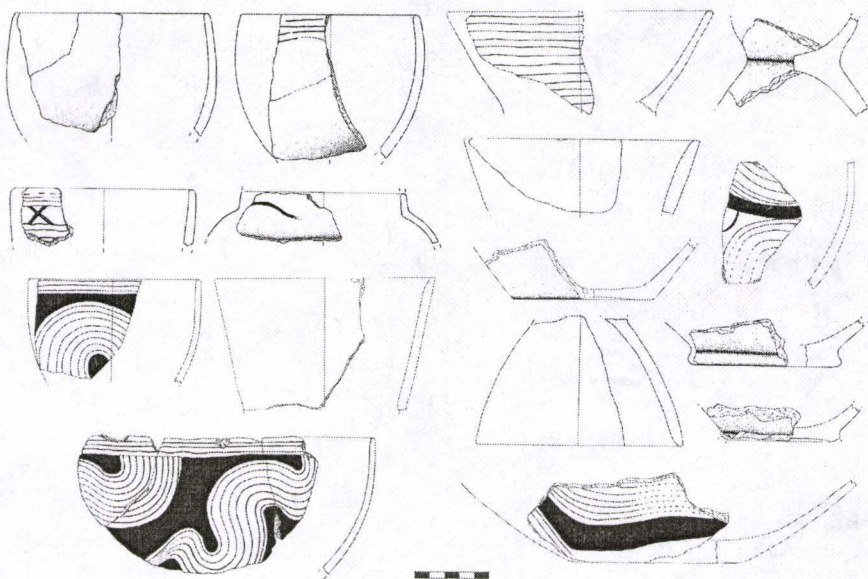

Fig. 16; Urziceni-Vamă. Material ceramic din M3

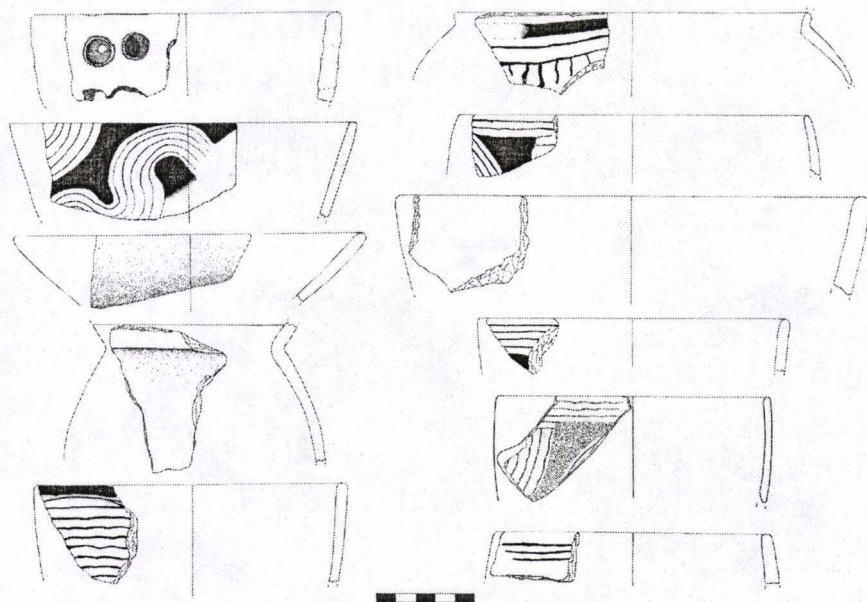

Fig. 17; Urziceni-Vamă. Material ceramic din M3

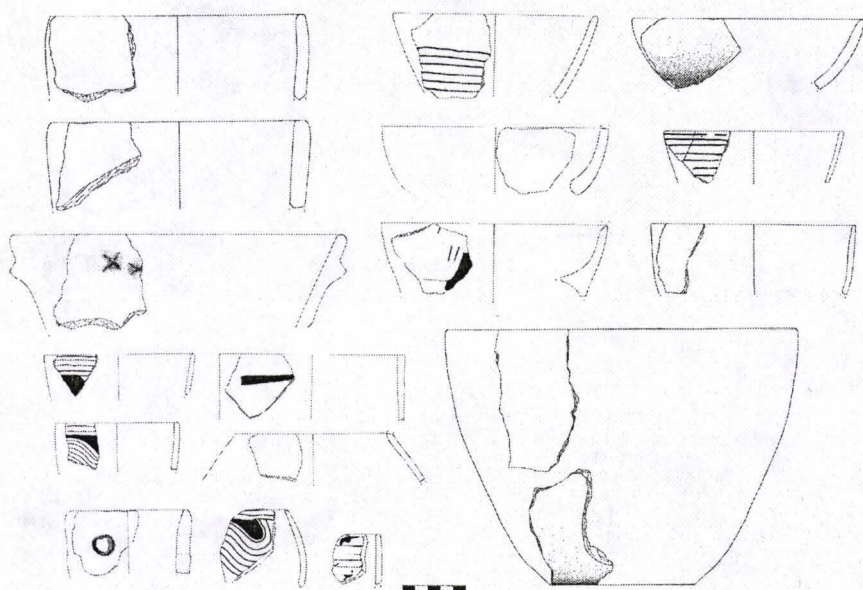

Fig. 18; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

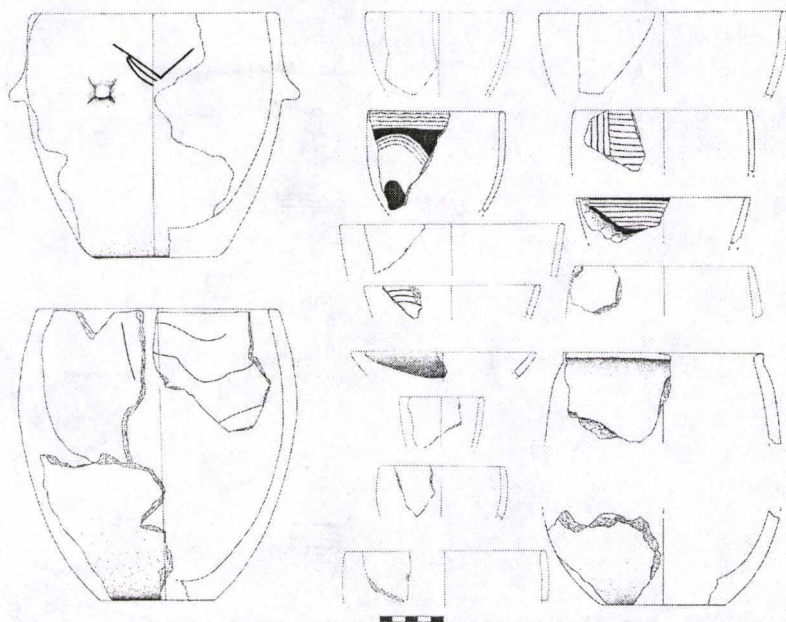

Fig. 19; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

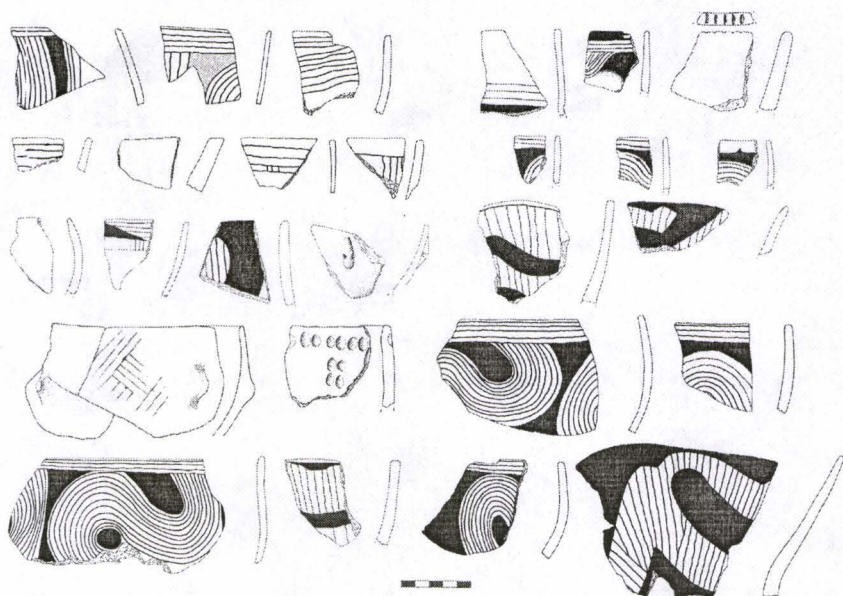

Fig. 20; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

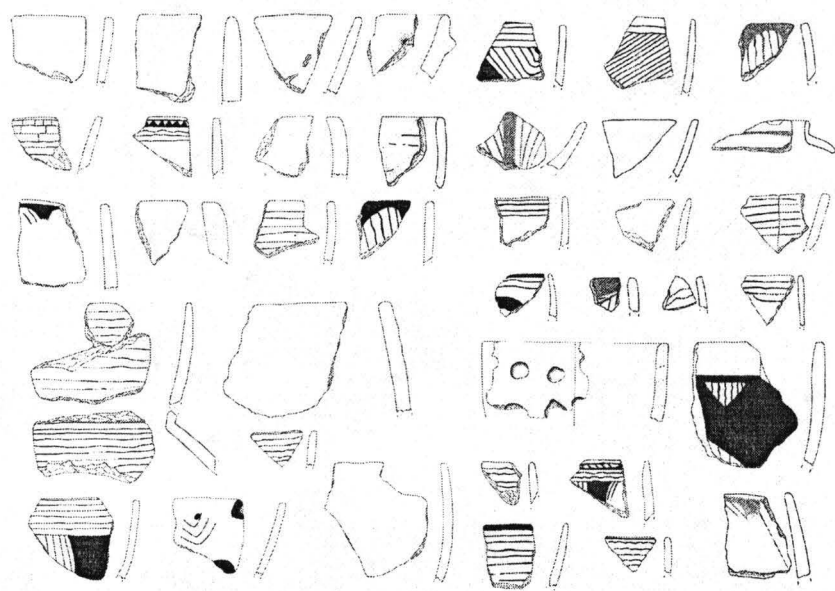

Fig. 21; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

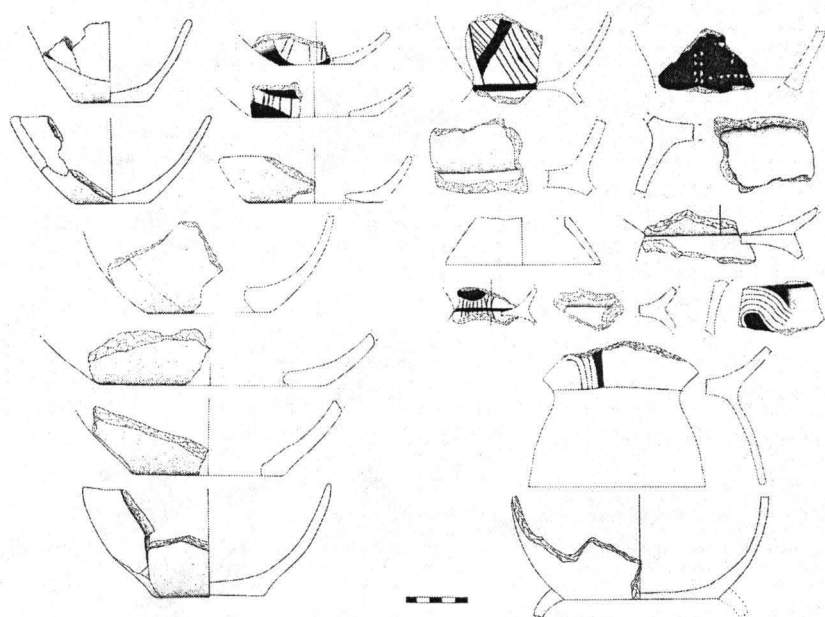

Fig. 22; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

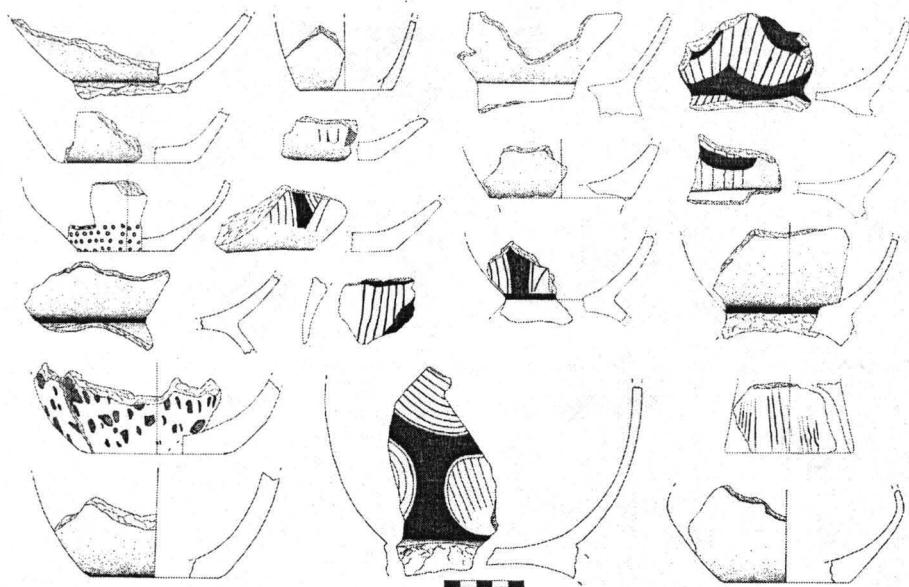

Fig. 23; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

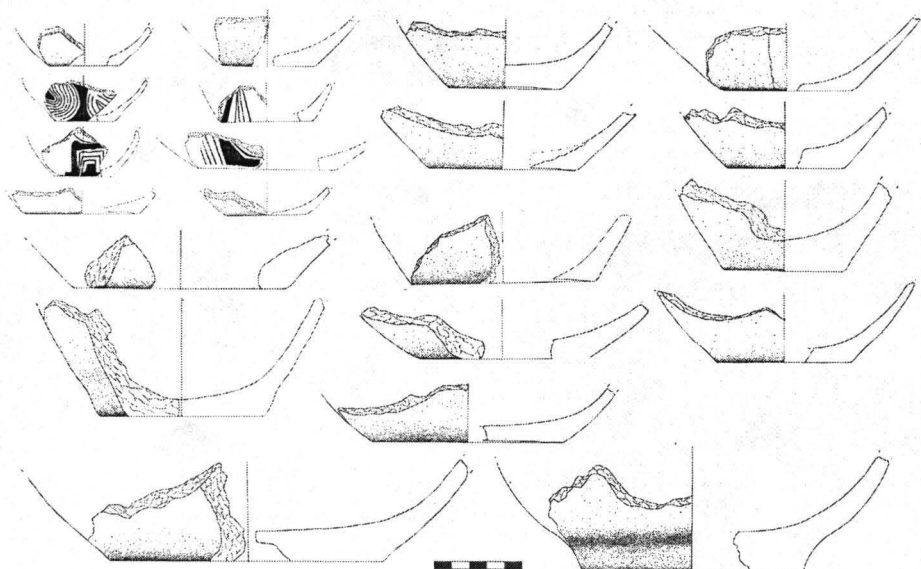

Fig. 24; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

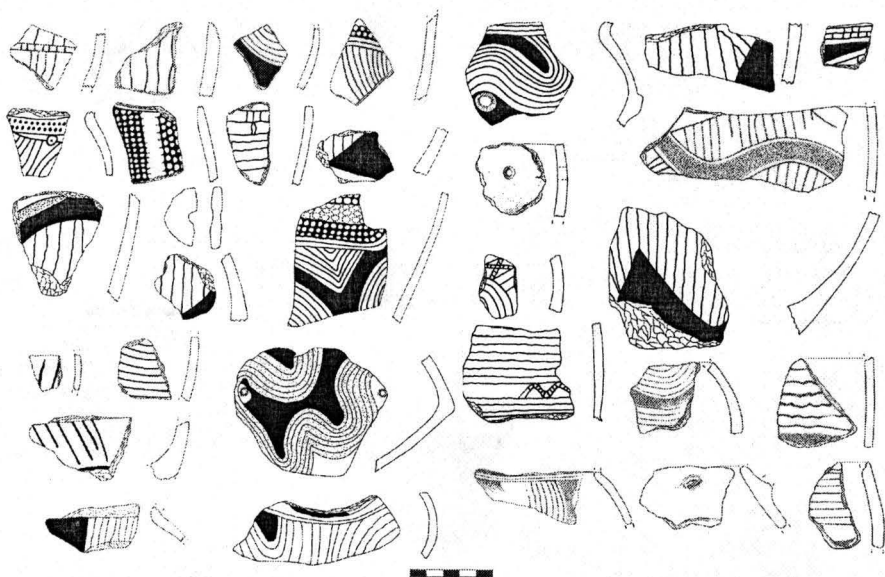

Fig. 25; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

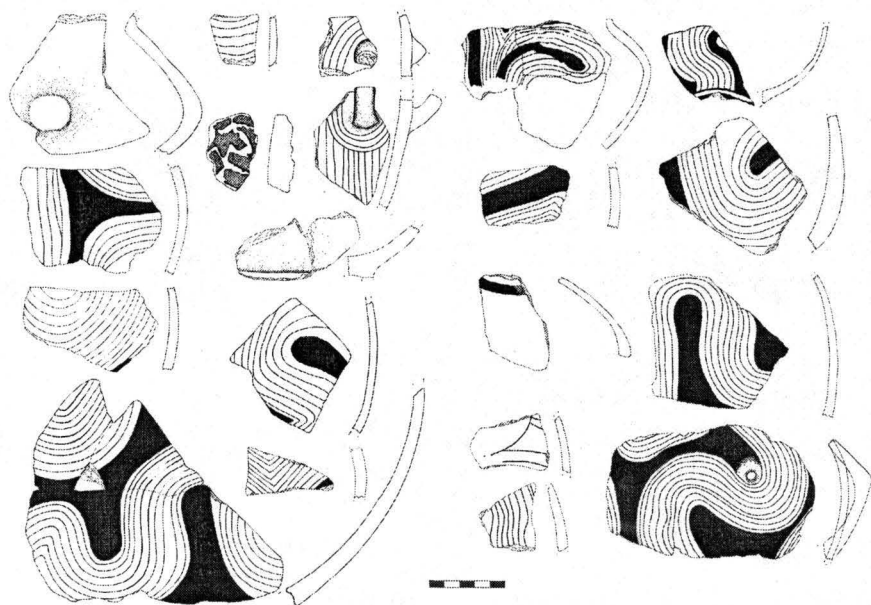
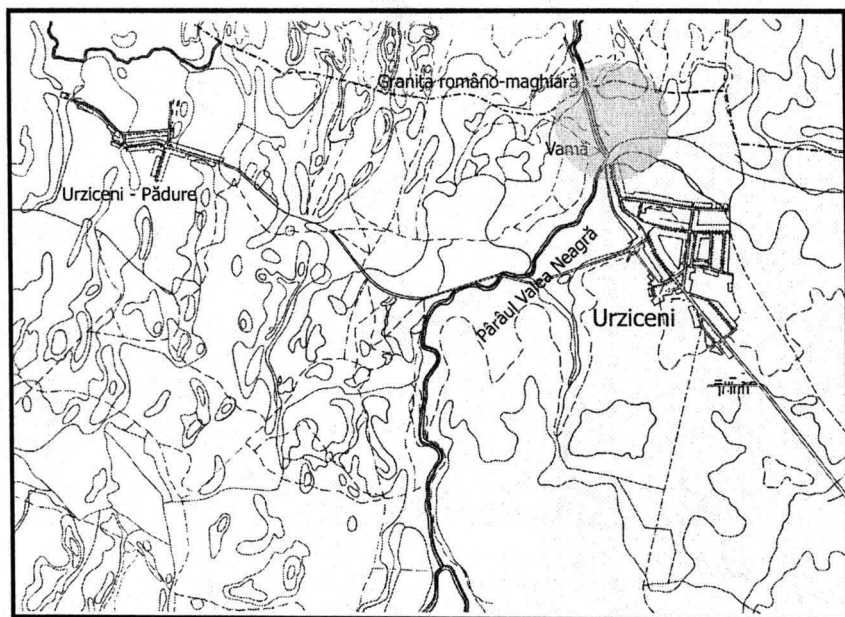
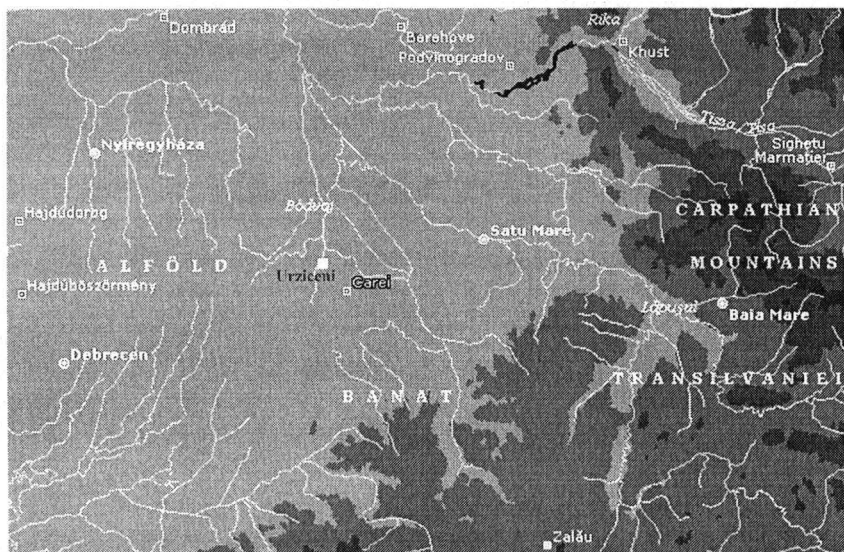
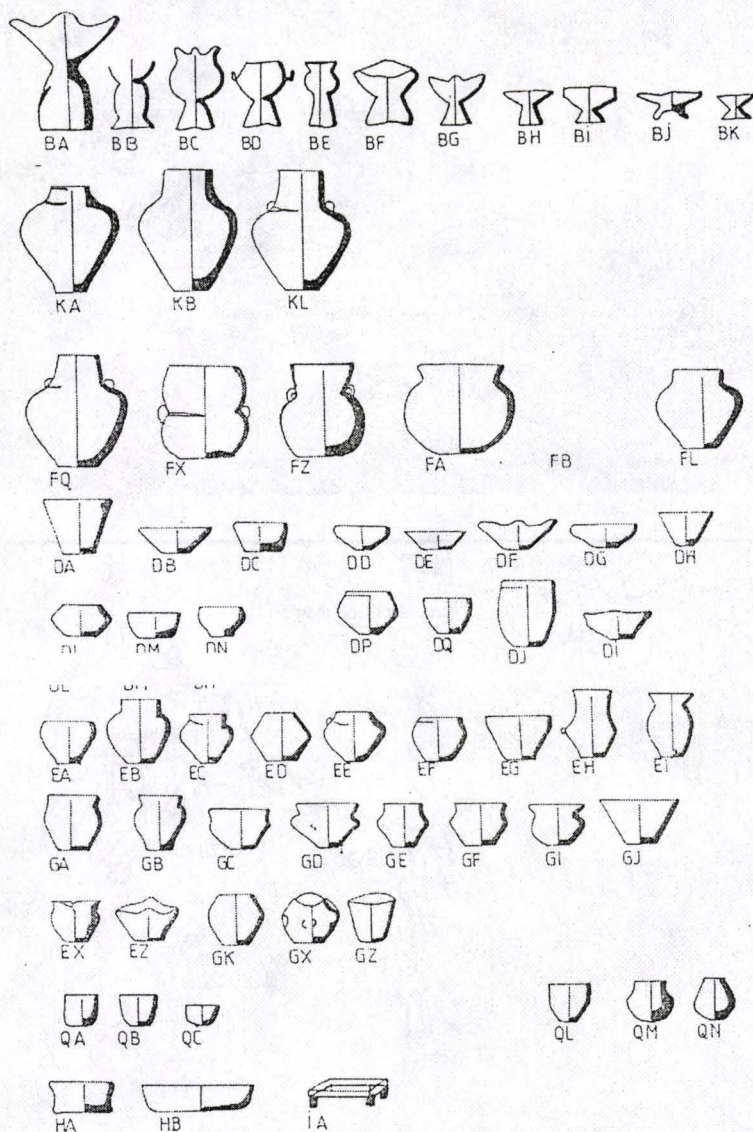

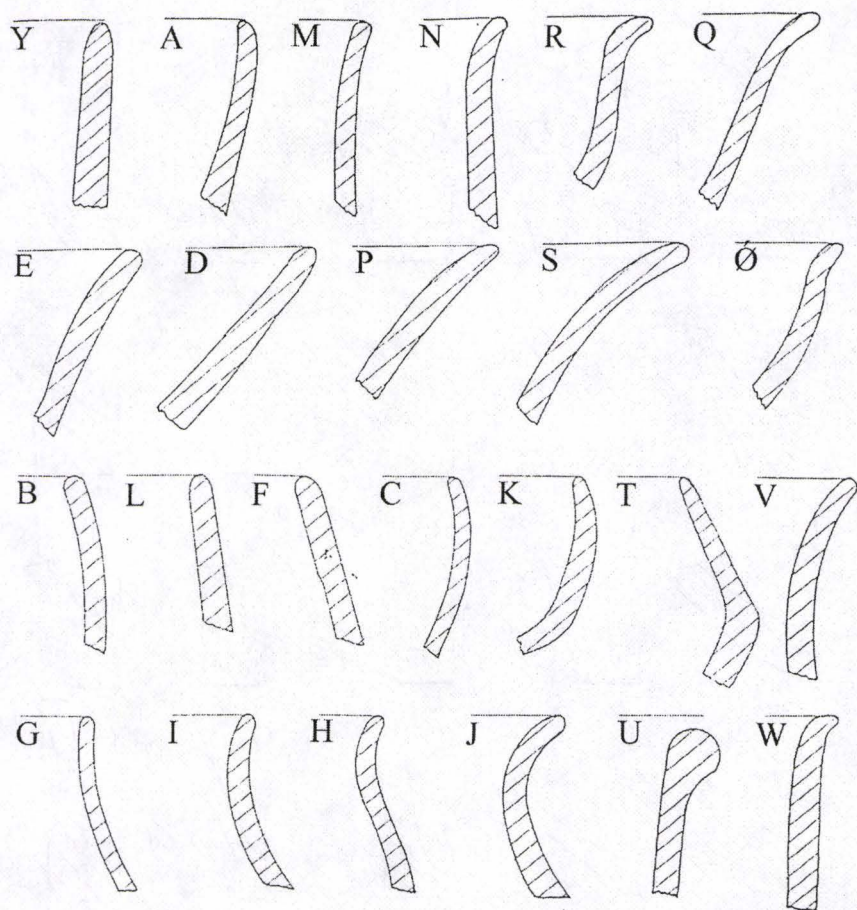
Fig. 26; Urziceni-Vamă. Material ceramic din C1

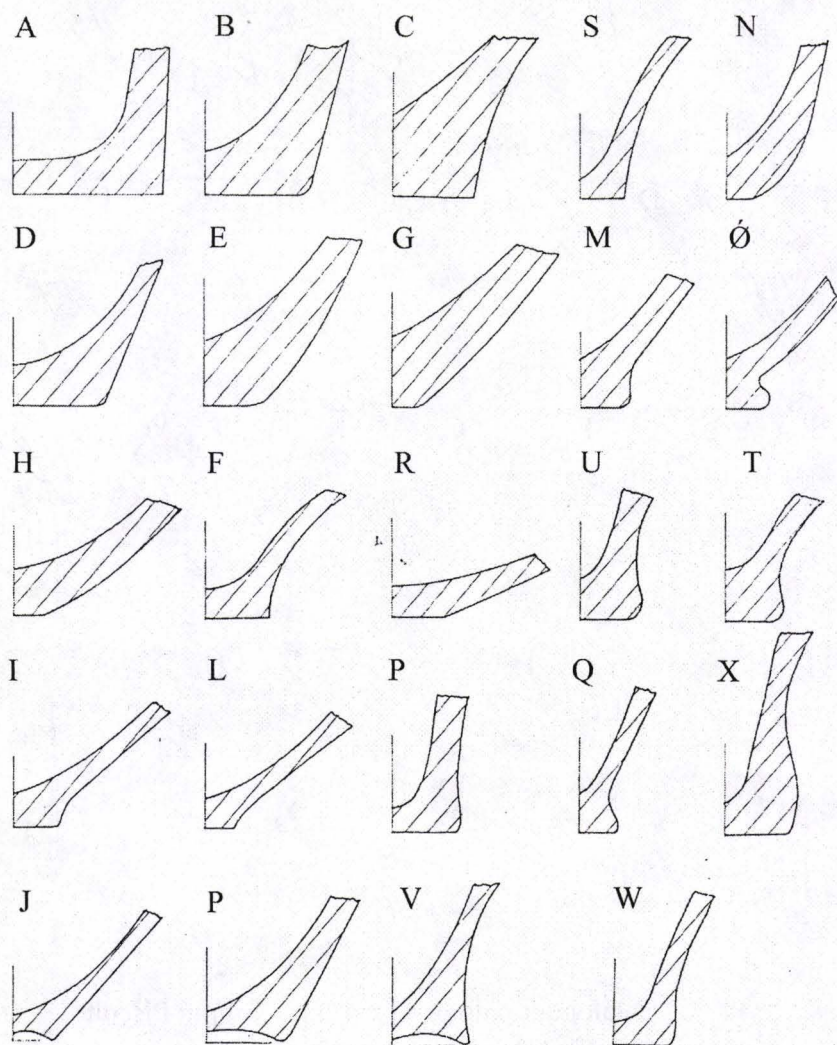
Pl. I; Amplasamentul geografic al așezării de la Urziceni-Vamă

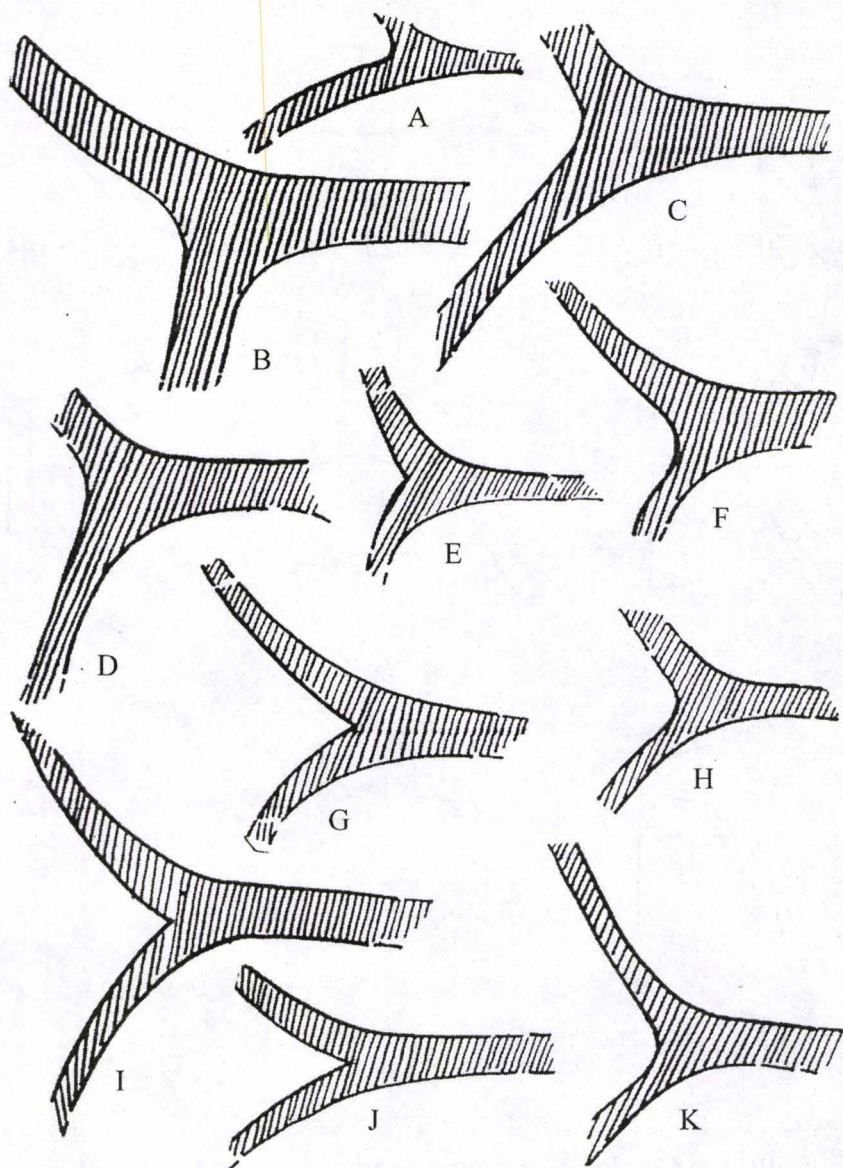
**Pl. II; Catalogul Tipologic al formelor de vase
ale grupului neolitic Piscolt**

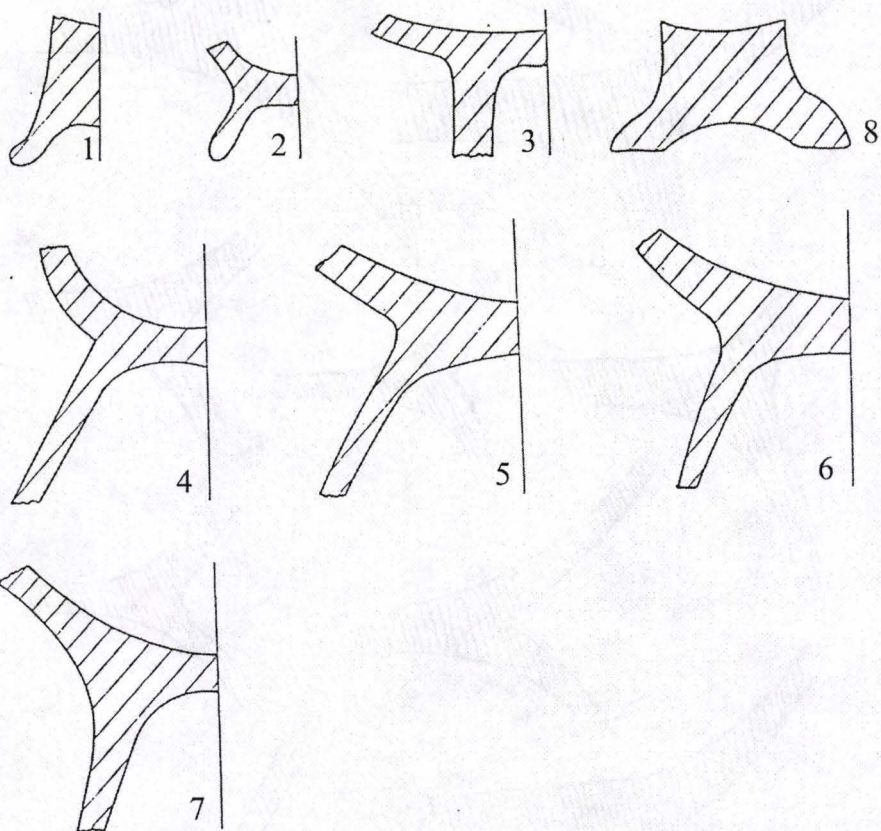
Pl. III; Catalogul tipologic al buzelor ; Grupul Piscolt

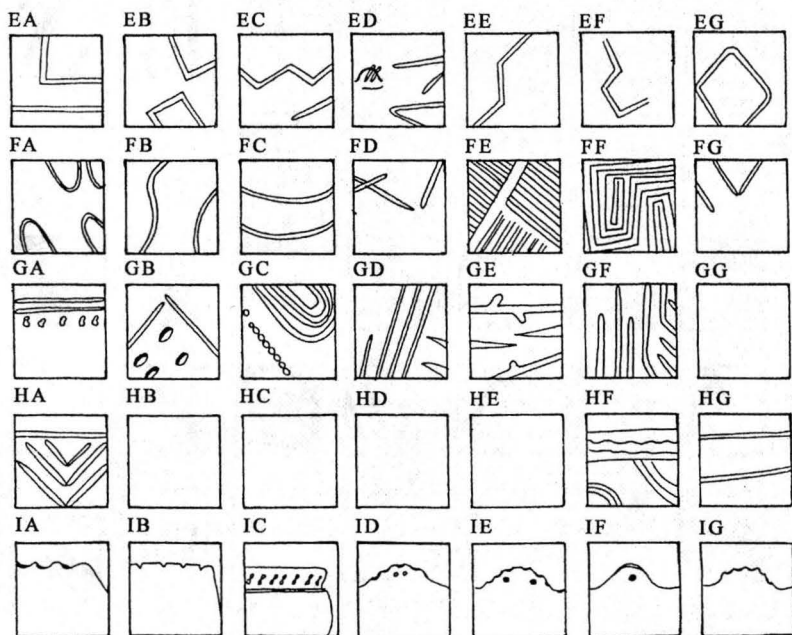
Pl. IV; Catalogul tipologic al fundurilor; Grupul Piscolt

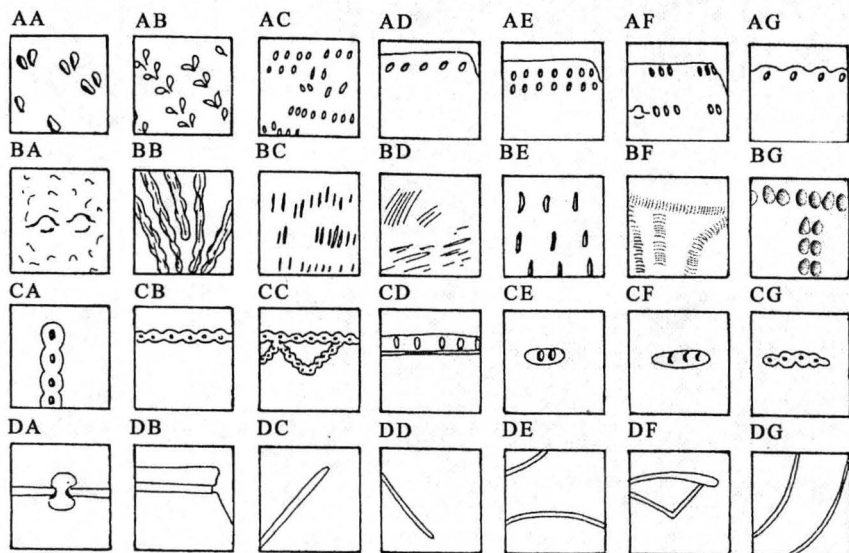
Pl. V; Catalog tipologic al picioarelor de cupa (1);
Grupul Piscolt

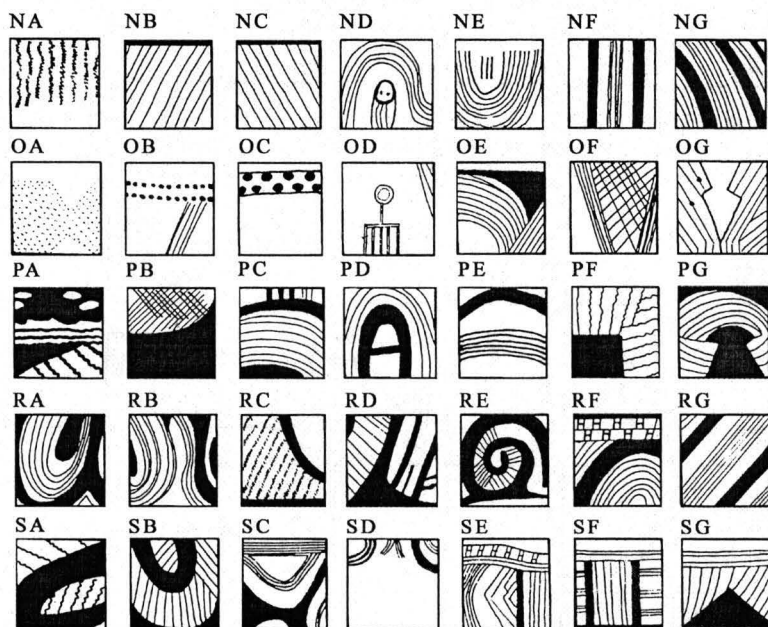
Pl. VI; Catalogul tipologic al picioarelor de cupa (2);
Grupul Piscolt

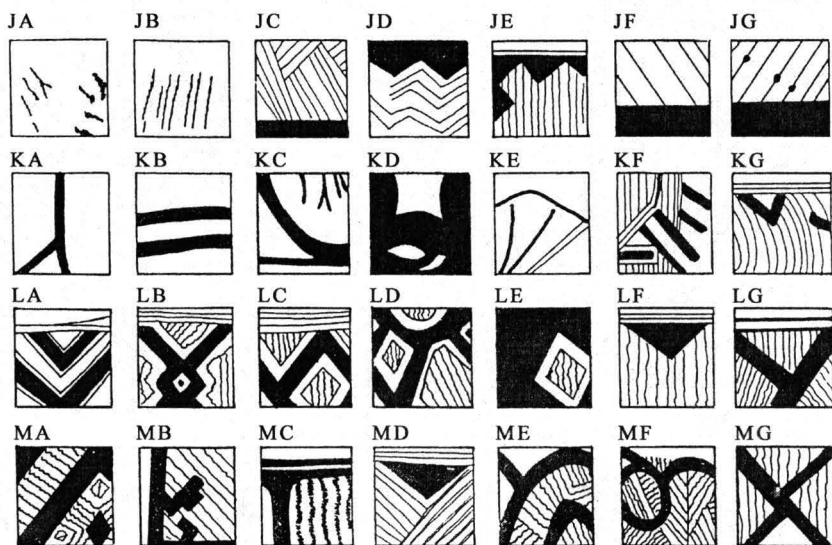
Pl. VII; Catalogul tipologic al ornamentelor nepictate; Grupul Piscolt

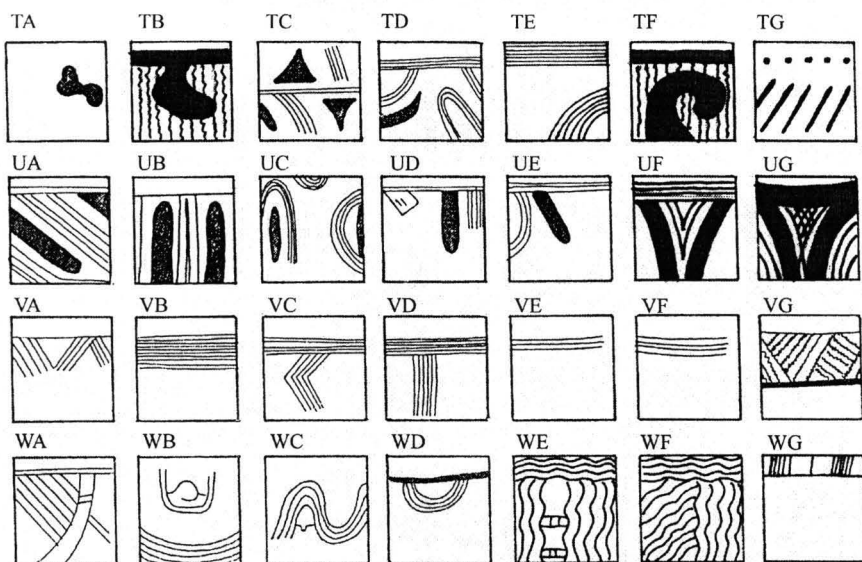
Pl. VIII; Catalogul tipologic al ornamentelor nepictate; Grupul Piscolt

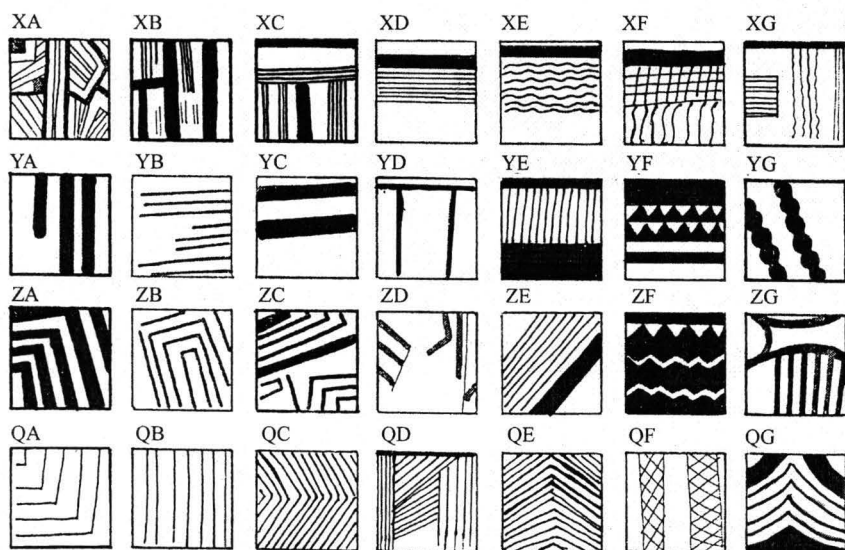
Pl. IX; Catalogul tipologic al ornamentelor pictate (1); Grupul Piscolt

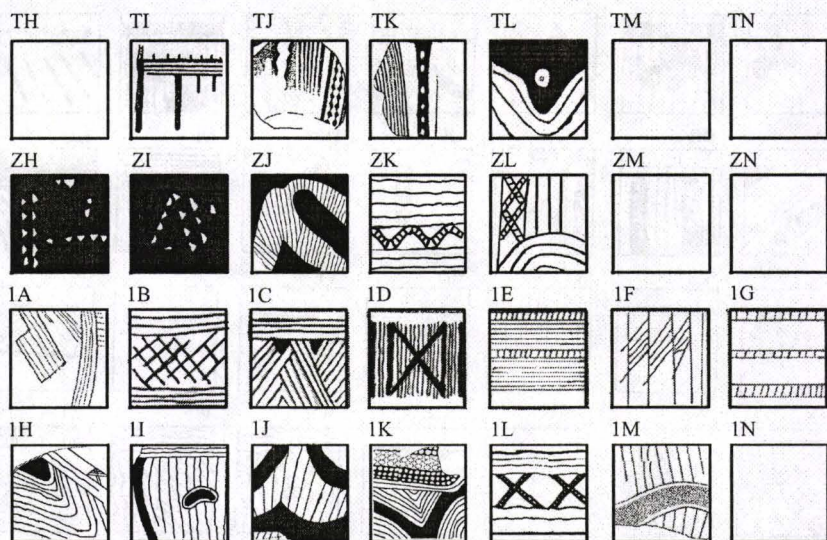
Pl. X; Catalogul tipologic al ornamentelor pictate (2); Grupul Piscolt

Pl. XI; Catalogul tipologic al ornamentelor pictate (3); Grupul Piscolt

Pl. XII; Catalogul tipologic al ornamentelor pictate (4); Grupul Piscolt

Pl. XIII; Catalogul tipologic al ornamentelor pictate (5); Grupul Piscolt

CONTRIBUȚII LA TOPOGRAFIA ARHEOLOGICĂ A JUDEȚULUI SĂLAJ

CAROL KACSÓ

În colecțiile muzeului din Baia Mare se află mai multe piese arheologice ce provin de pe teritoriul actualului județ Sălaj. Unele dintre acestea au fost deja publicate¹ sau au fost cel puțin amintite². În cele ce urmează, prezint și alte descoperiri din Sălaj ajunse la muzeul băimărean, respectiv public unele dintre materialele deja menționate, contribuind în acest fel la cunoașterea cât mai detaliată a topografiei arheologice a acestei regiuni.

Benesat. Topor perforat de piatră cu ceafa rotunjită, fragmentar (fig. 2, 2). Lipsește partea inferioară. Confectionat dintr-o rocă silicioasă cu granulație foarte fină³. Lung. păstrată 9,8 cm, lăț. 5,1 cm. Nr. inv. 4912⁴. A fost descoperit, în anul 1979, în curtea Școlii generale nr. 4 din Baia Mare de către eleva Liliana Gheție. Toporul se afla în nisipul excavat din albia râului Someș, într-un loc din raza localității Benesat.

Cehu Silvaniei. Cu prilejul unei cercetări de suprafață efectuate împreună cu M. Rotea și D. Pop, în martie 2000, în zona colinară din partea nord-estică a localității, în apropiere de Halta de cale ferată, pe pantele unui deal nu prea înalt din dreapta drumului Cehu Silvaniei - Ariniș, în locul numit *Mogyoros*, am găsit mai multe fragmente ceramice cenușii, lucrate la roată, databile în secolele II-IV e.n.

Chechiș (com. Bălan). a. Topor de piatră în formă de calapod (fig. 2, 4). Deteriorat la ceafă, lipsește o parte din tăiș. Confectionat din andezit microcristalin, probabil piroxenic. Lung. 16,6 cm, lăț. 5 cm. Nr. inv. 19347⁵. A fost găsit la suprafață, în anul 1980, de către localnicul Aurel Maghiar, în punctul *Homorâci*. b. Topor de piatră în formă de calapod (fig. 3, 1). Ușor deteriorat la tăiș și la ceafă. Confectionat din andezit cu cristale fine de magnetit în masa rocii. Lung. 17,3 cm,

¹ C. Kacsó, *Apulum* 15, 1977, 147, nr. 4 (celtul de la Aluniș); idem, *Mărturii arheologice*, Baia Mare, 2004, pl. 96 (inventarul unor morminte de înhumăție din secolele XI-XII e.n. de la Nadiș).

² Idem, *Acta MP* 4, 1980, 38, nr. 3a (fragmente ceramice Wietenberg de la Nadiș); idem, *Marmatia* 7/1, 2003, 114, nr. 16 (materiale din Bronzul târziu din aceeași localitate).

³ Determinările de roci pentru toate topoarele aici prezentate au fost realizate de geologii D. Istvan și O. Edelstein, cărora le mulțumesc și pe această cale pentru sprijinul acordat.

⁴ Donația descoperitorului.

⁵ Donație Isaia Maghiar.

lăț. 5,7 cm. Nr. inv. 19348⁶. Descoperit de aceeași persoană tot la suprafață, în anul 1986, în punctul *Poduri*.

Nadiș (oraș Cehu Silvaniei). Cu prilejul săpăturilor efectuate, în anii 1966-1967, într-o necropolă din secolele XI-XII e.n. și într-o așezare din secolele XIII-XIV e.n., aflate în punctul de hotar *Buia Mitrului*, M. Zdroba și I. Iuga au descoperit și urmele unei așezări din epoca bronzului. La muzeul din Baia Mare se păstrează mai multe fragmente ceramice ce provin din această așezare, numărul celor tipice fiind totuși foarte mic. Este vorba de câteva fragmente de oale cu marginea răsfrântă în exterior și corpul mai mult sau mai puțin bombat (fig. 5, 3-6), dintre care unul este decorat cu striuri dispuse neordonat, iar un altul cu un brâu alveolat plasat imediat sub margine, precum și de un fragment prevăzut cu o incizie adâncă orizontală, sub care este plasat un registru de caneluri înguste oblice (fig. 5, 2). Fragmentul de fund de vas (fig. 5, 7) aparține, probabil, de asemenea unei oale.

Nu se mai poate preciza dacă fragmentele ceramice Wietenberg, menționate ca descoperite la Nadiș, provin sau nu din acest punct⁷. Oricum, ele sunt mai timpurii decât fragmentele acum ilustrate.

Împreună cu materialele din epoca bronzului ne-au parvenit și câteva fragmente ceramice medievale timpurii (fig. 5, 8-10). Ele au fost descoperite, așa cum indică inscripția de pe ambalajul în care au fost păstrate, tot în punctul *Buia Mitrului*, semnalând existența și a unei așezări din mileniul I e.n. în acest loc.

Poiana Blenchii. Topor perforat de piatră cu ceafa aproape dreaptă (fig. 2, 3). Deteriorat în mai multe locuri, mai accentuat în partea inferioară. Confectionat dintr-o rocă silicioasă cu granulație foarte fină, probabil intercalații silicioase din roci sedimentare. Culoarea sa maroniu închis se datorează probabil substanțelor organice din rocă. Lung. 9,4 cm, lăț. 4,4 cm. Nr. inv. 32634⁸. Nu avem nici un fel de date în privința punctului de hotar în care a apărut piesa și a anului de descoperire.

Racâș (com. Hida). În anul 1990, au fost donate muzeului din Baia Mare fragmente ceramice aparținând mai multor epoci, despre care s-a afirmat că provin din punctul *Valea Jernăului* din raza localității Racâș⁹. Recent, din aceeași localitate au fost menționate materiale pre- și protoistorice, care au fost descoperite

⁶ Același donator. Potrivit relatărilor sale, în locul numit *Răurele* din hotarul localității Chechiș se află o cetate de pământ, fiind vizibile aici urmele unui șanț și ale unui val. În raza aceleiași localități se află, potrivit informațiilor primite tot de la I. Maghiar, și punctele de hotar *Cetățuia* și *Valea caselor*, posibile locuri cu urme arheologice.

⁷ Materialul Wietenberg de la Nadiș nu mai poate fi identificat în colecțiile muzeului din Baia Mare. Este cert că cel puțin un fragment ce mi-a fost arătat de către M. Zdroba purta specificul decor meandric, deci aparținea fazei Wietenberg III.

⁸ Donație elevul Ciprian Kulcsár din Baia Mare, care a primit piesa de la bunica lui, localnică în Poiana Blenchii, probabila descoperitoare.

⁹ Donație Florin Gogâltan.

în punctul *Gura Jernăului*, aflat la confluența pâraielor Gălpâia și După Hotară¹⁰ Pare destul de probabil că cele două denumiri se referă la același punct de hotar.

Cele mai multe dintre fragmentele ceramice recuperate de la Racâș și ajunse la muzeul din Baia Mare¹¹ aparțin epocii bronzului. În lipsa unei stratigrafii a stațiunii de la *Valea Jernăului* (*Gura Jernăului*), nu știm dacă aceste fragmente aparțin unei singure locuiri, eventual cu mai multe niveluri, sau mai multora, poate chiar distanțate în timp. Se constată prezența unui fragment de vas cu decor incizat, probabil spiralic (fig. 3, 3), a unor fragmente de oale cu marginea dreaptă sau ușor răsfrântă în exterior și cu pereții puțin înclinați, câteva având marginea crestată sau alveolată, ori sub margine nervură sau proeminență alveolată (fig. 3, 5-12 și fig. 4, 1-5), a unui fragment de oală bombată cu marginea fațetată (fig. 4, 6), a unui fragment de vas cu marginea ușor răsfrântă în exterior și tăiată oblic, gâtul scurt, corpul, probabil, bombat (fig. 4, 7), a unui fragment de vas vatră (fig. 4, 8), precum și a numeroase fragmente cu decor striat (fig. 4, 9-11). Tot de aici provin fragmente cu decor canelat, probabil spiralic, de la vase de culoare neagră în exterior, roșie în interior (fig. 4, 13-16). S-ar putea ca tot din epoca bronzului să dateze și fragmentul de obsidian cu urme de prelucrare (fig. 3, 2).

Așezării din epoca romană de la Racâș îi aparțin fragmentele de vase cenușii lucrate la roată: o margine de la un castron (fig. 4, 18) și o parte din fundul unui vas de mari dimensiuni (fig. 5, 1), iar așezării prefeudale fragmentul de vas cu decor de incizii în val (fig. 4, 17).

Șimleu Silvaniei. Topor masiv perforat de piatră cu ceafa dreaptă (fig. 2, 1). Deteriorat la ceafă, tăiș și în jurul perforației. Confectionat dintr-o rocă eruptivă sticloasă cu proprietăți magnetice. Lung. 19, 5 cm, lăț. 7,7 cm. Nr. inv. 307¹². Nu există nici un fel de date cu privire la condițiile sale de descoperire și la data achiziționării.

Văleni (com. Criștoft). Topor plat de piatră (fig. 3, 13), deteriorat în mai multe locuri. Confectionat dintr-o rocă silicioasă. Lung. 10,5 cm, lăț. 4,7 cm. Nr. inv. 19587¹³. Descoperit în punctul *Măgura*.

Zalha. Câteva fragmente ceramice provenite de la vase cenușii lucrate la roată, printre care și un fund inelar, precum și un fragment de culoare roșiatică de la un vas de mari dimensiuni lucrat la roată, toate aparținând epocii romane, descoperite în punctul *Groapa Uriășului*, au ajuns în 1988 la muzeul din Baia Mare¹⁴.

Materialele prezentate sau menționate, deși nu prea numeroase, acoperă un spectru cronologic larg, din neolitic până în a doua jumătate a mileniului I e.n.

¹⁰ I. Bejinariu, *Marmatia* 7/1, 2003, 68, nr. 9.

¹¹ Nr. inv. 19999-20053.

¹² Provine din fondul vechi al muzeului.

¹³ Nu există informații cu privire la donator și data donației.

¹⁴ Donație elevul Dorin Balc la 24 iunie 1988.

Piese de la Benesat, Chechiș și Văleni semnaleză prezența urmelor neolitice în localități sălăjene neatestatate până în prezent cu astfel de descoperiri¹⁵, în timp ce cele de la Poiana Blenchii și Șimleu Silvaniei se adaugă celor cunoscute deja din aceste localități¹⁶. Topoare similare celor aici publicate se întâlnesc în mod obișnuit în așezările neolitice, încadrarea lor culturală și cronologică fiind dependentă de contextele în care ele apar. Din păcate, chiar aceste contexte nu sunt cunoscute în cazul celor șase topoare. În ceea ce privește toporul fragmentar de la Benesat, chiar locul său de recuperare se găsește la o distanță apreciabilă de punctul de unde a fost mutat, albia râului Someș, piesa aflându-se și aici, foarte probabil, în poziție secundară. Avându-se în vedere faptul că sunt consemnate punctele de hotar în care au fost descoperite cele două topoare de la Chechiș, respectiv toporul de la Văleni, o cercetare de teren la fața locului va lămuri cu siguranță problema apartenenței culturale și a datării lor mai exacte.

Așezarea din epoca bronzului de la Nadiș-Buia Mitrului se află într-o zonă extrem de bogată în descoperiri ale acestei epoci. Chiar în hotarul acestei localități, în punctul *Dealul Bal*, se mai cunoaște o așezare similară, din care au fost publicate doar două fragmente ceramice, dar se menționează și prezența unui număr mare de fragmente de vase, în special de castroane, cu decor striat¹⁷.

Pentru atribuirea culturală a celor două așezări din epoca bronzului de la Nadiș pot fi luate în considerație fie cultura Suciului de Sus, fie grupul Lăpuș, ambele bine reprezentate în Depresiunea Sălajului. În lipsa unor cercetări sistematice în cazul așezării din punctul *Dealul Bal*, respectiv a datelor cu privire la condițiile de descoperire a materialelor din epoca bronzului provenite din punctul *Buia Mitrului*¹⁸, având în vedere și cantitatea mică a pieselor prelevate sau publicate din cele două așezări, nu este posibilă deocamdată precizarea mai nuanțată a încadrării lor culturale. Cele două aspecte culturale menționate sunt în conexiune directă,

¹⁵ Z. Maxim, *Neo-Eneoliticul din Transilvania*, BiblMusNapocensis XIX, Cluj-Napoca, 1999, 149, nr. 239 susține că la Chechiș, com. Bălan, jud. Sălaj ar fi fost descoperite unelte neo-eneolitice, sursa bibliografică citată fiind repertoriul arheologic al lui M. Roska, *Erdély régészeti Repertórium I. Óskor*, Kolozsvár, 1942, 121. Localitatea Chechiș, Sălaj (ungurește Kettősmező) apare într-adevăr pe această pagină (nr. 95), însă fără menționarea vreunei descoperiri neolitice. Se precizează doar denumirea unor puncte de hotar: Balta Relii, Dâmbul Miclii, Dâmbul docașilor, Cetătea, Mănăstire, în ultimul dintre aceste puncte existând pe vremea invaziei tătarilor o capelă. Este amintită și prezența unor movile funerare. Pe aceeași pagină din repertoriu (nr. 97) sunt inserate descoperirile neolitice aflate în muzeul din Cluj și în colecția gimnaziului din Gherla, ce provin de la Chiochiș (ungurește Kékes), jud. Bistrița-Năsăud. Aceste descoperiri sunt de asemenea inserate în catalogul întocmit de aceeași autoare (vezi Z. Maxim, *op. cit.*, 150, nr. 255).

¹⁶ E. Lakó, *Acta MP* 5, 1981, 62, nr. 62 (Poiana Blenchii), 69 sq. (Șimleu Silvaniei); Z. Maxim, *op. cit.*, 176, nr. 765 (Poiana Blenchii), 186, nr. 982 (Șimleu Silvaniei).

¹⁷ I. Bejinariu, în C. Cosma, D. Tamba, A. Rustoiu (ed.), *Studia Archaeologica et Historica Nicolae Gudea Dicata*, BiblMusPorolisensis IV, 2001, 99; idem, *Marmatia* 7/1, 2003, 68, nr. 7, pl. 3, 3 și pl. 5, 7.

¹⁸ Din păcate, lipsește documentația de săpătură și în legătură cu descoperirile din prima jumătate a mileniului II de la Nadiș, astfel că în prezent nu se mai pot reconstitui inventarele mormintelor și preciza conținutul locuințelor surprinse.

grupul Lăpuș reprezentând etapa finală a unei îndelungate evoluții culturale, ce a început încă în Bronzul mijlociu cu prima fază a culturii Suciului de Sus. Este deci firesc ca ambele să conțină materiale cu trăsături apropiate sau chiar identice. Desigur, există și suficiente elemente care permit departajarea lor netă, însă tocmai acestea nu ne stau la dispoziție în momentul de față¹⁹.

Din așezarea de pe *Dealul Bal* a fost publicat un fragment de vas cu decor incizat. Acesta ar putea reprezenta un indiciu pentru încadrarea așezării printre cele ce aparțin culturii Suciului de Sus, așa cum crede și cel care a pus în circuitul științific descoperirea²⁰, totuși în acest sens mai sunt necesare și alte confirmări.

Dintre fragmentele ceramice provenite din stațiunea epocii bronzului de la Racâș, unele sunt de certă factură Suciului de Sus. Mă refer în special la fragmentele de oale cu decor în relief, combinat de cele mai multe ori cu decor striat. Elementele decorului în relief se întâlnesc și în alte culturi ale epocii bronzului, combinația marginilor alveolate sau crestăte cu striurile fiind însă specifică fie culturilor Bronzului timpuriu, fie culturii Suciului de Sus. Prezența la Racâș și a unor fragmente cu decor incizat exclude alternativa apartenenței stațiunii la Bronzul timpuriu, iar existența unor fragmente de vase vatră asigură includerea sa printre cele ale culturii Suciului de Sus.

Fragmentele de vase canelate negre-roșii aparțin unei etape mai recente. Încadrarea lor culturală, în lipsa cunoașterii contextului din care provin, nu este încă posibilă, fiind necesare date mai multe fie în privința stațiunii de la Racâș, fie în legătură cu evoluția generală a zonei în perioada ulterioară prezenței aici a culturii Suciului de Sus.

Descoperirile de epocă romană aici semnalate (Cehu Silvaniei, Racâș, Zalha) se adaugă celor extrem de numeroase deja cunoscute în aria extra- și intraprovincială a regiunii²¹. Cercetări de teren mai recente în partea sud-vestică a județului Maramureș, într-o zonă apropiată de localitățile aici discutate, au evidențiat, de asemenea, noi puncte cu descoperiri ale acestei perioade. Mă refer la stațiunile identificate la Oarța de Sus, punctul *Bicazău (Sub heghiuri)*, Corni, punctul *Valea lui Puiu II* și Ciuta, punctul *Braniște II*.

Tot de o locuire intensă a teritoriilor sălăjene, cel puțin în anumite etape, se poate vorbi și pentru perioada post-romană. Fragmentele ceramice de la Nadiș și Racâș, provenite desigur din așezări, reprezintă mărturii în acest sens.

¹⁹ O situație identică prezintă și alte stațiuni, în special cele din care nu a fost publicată decât ceramică striată. Din acest motiv schițarea separată a ariei de răspândire a culturii Suciului de Sus, respectiv a grupului Lăpuș în Transilvania de Nord nu este posibilă deocamdată. Stabilirea mai precisă a apartenenței culturale a stațiunilor deja evidențiate în regiunea menționată (C. Kacsó, *Marmatia 7/1*, 2003, 134 sqq., pl. 38; idem, în J. Batora, V. Furmánek, L. Veliačik (ed.), *Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag*, Nitra, 2004, fig. 1), precum și depistarea altor stațiuni similare este sarcina cercetării viitoare.

²⁰ Vezi nota 16.

²¹ A. V. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II-IV p.Chr.) în spațiul nord-vestic al României*, Zalău – Cluj-Napoca, 2000.

BEITRÄGE ZUR ARCHÄOLOGISCHEN TOPOGRAPHIE DES BEZIRKS SĂLAJ (Zusammenfassung)

Es werden manche vor- und frühgeschichtliche Funde veröffentlicht, die aus dem Bezirk Sălaj stammen und ins Museum von Baia Mare gelangten. Die Mehrzahl der Funde wurden zufälligerweise oder während einiger Geländebegehungen entdeckt. Nur die Stücke von Nadiș-*Buia Mitrului* erschienen im Rahmen einer systematischen Grabung, deren Ziel aber die Freilegung eines frühmittelalterlichen Friedhofs war.

Die Funde gehören dem Neolithikum (Benesat, Chechiș, Poiana Blenchii, Șimleu Silvaniei, Văleni), der Bronze- (Nadiș, Racâș), der Römer- (Cehu Silvaniei, Racâș) und der Völkerwanderungszeit (Nadiș, Racâș) an.

Es gibt noch keine Daten betr. der exakteren kulturellen und chronologischen Einordnung der neolithischen Funde. Besonders sind die Äxte von Benesat, Chechiș und Văleni wichtig, da sie Spuren einer Epoche darstellen, die in den angeführten Ortschaften bis jetzt unbekannt war. Die Scherben von Nadiș und Racâș zeigen das Vorhandensein der spätbronzezeitlichen Suciu de Sus- oder Lăpuș-Siedlungen an. Diese kulturelle Erscheinungen sind im Bezirk Sălaj gut vertreten. Ebenfalls häufig sind in diesem Gebiet die römer- und die völkerwanderungszeitlichen Objekten anwesend.

ABBILDUNGSERKLÄRUNG

Abb. 1. Der Bezirk Sălaj mit den angeführten Fundorten.

Abb. 2. 1. Șimleu Silvaniei. 2. Benesat. 3. Poiana Blenchii. 4. Chechiș (neolithische Äxte).

Abb. 3. 1. Chechiș. 13. Văleni (neolithische Äxte). 2-12. Racâș (2. Obsidianfragment; 3-12. bronzezeitliche Scherben).

Abb. 4. (1-16. bronzezeitliche Scherben; 17. völkerwanderungszeitliche Scherbe; 18. römerzeitliche Scherbe).

Abb. 5. 1. Racâș (römerzeitliche Scherbe). 2-10. Nadiș (2-7. bronzezeitliche Scherben; 8-10. völkerwanderungszeitliche Scherben).

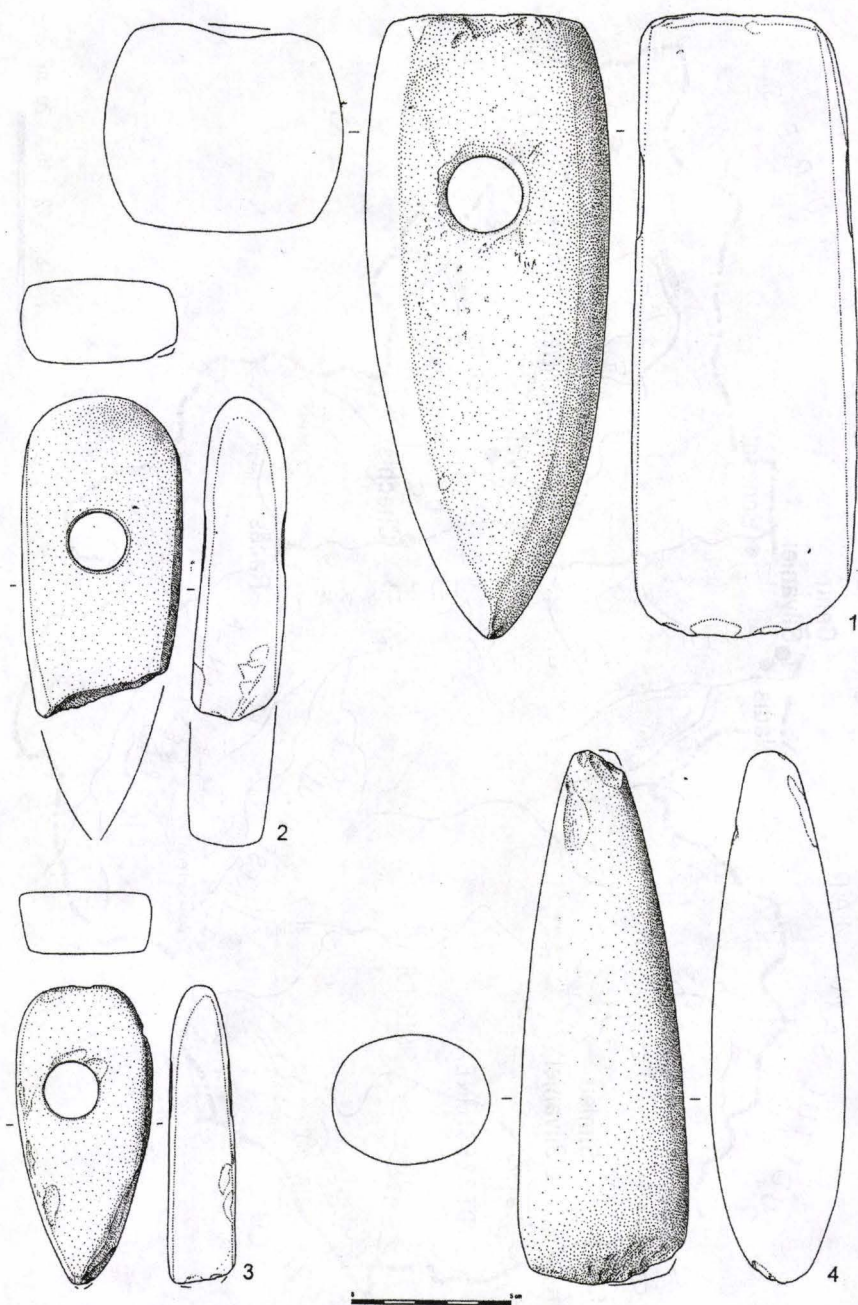

Fig. 2. 1. Șimleu Silvaniei. 2. Beșsat. 3. Poiana Blenchii. 4. Chechiș (topoare neolitice).

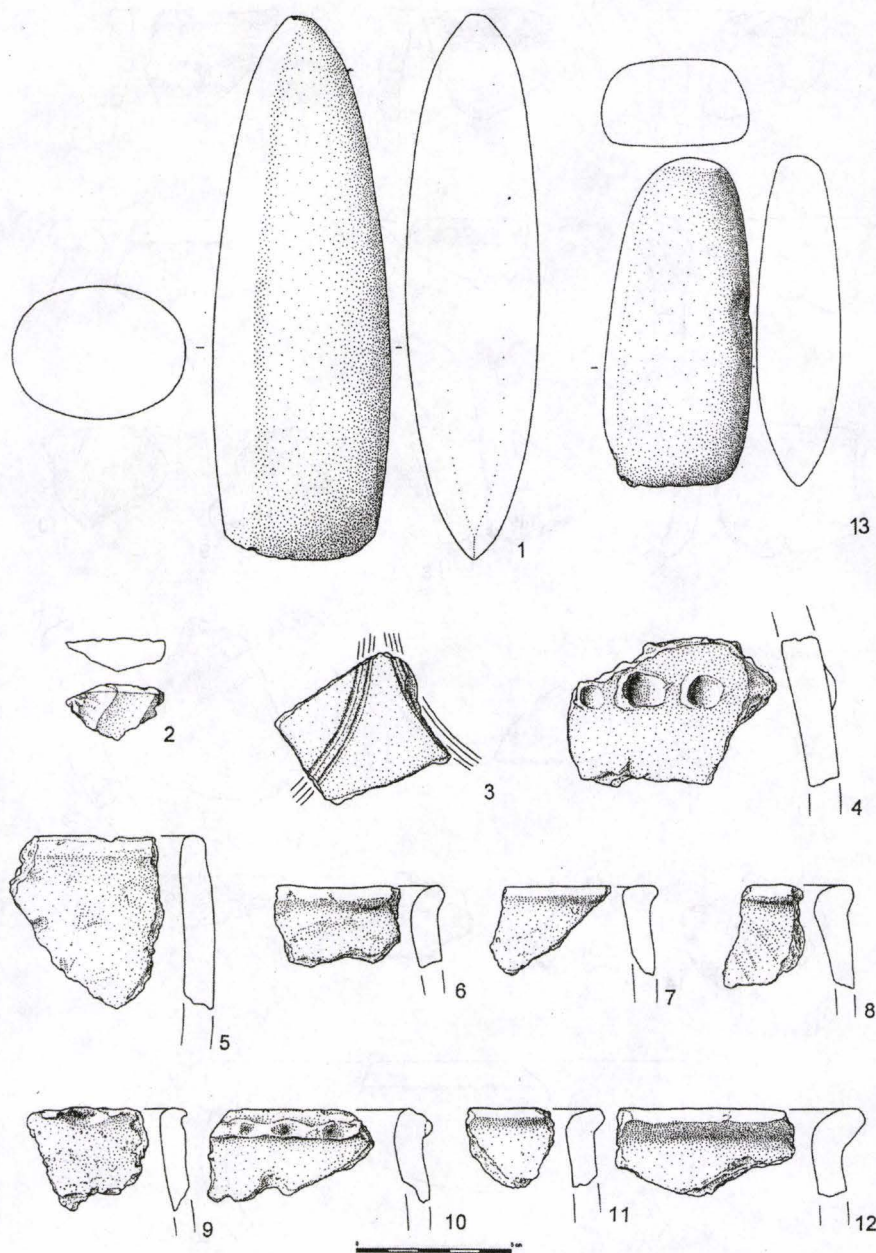

Fig. 3. 1. Chechiș. 13. Văleni (topoare neolitice). 2-12. Racâș (2. fragment de obsidian; 3-12. fragmente ceramice din epoca bronzului).

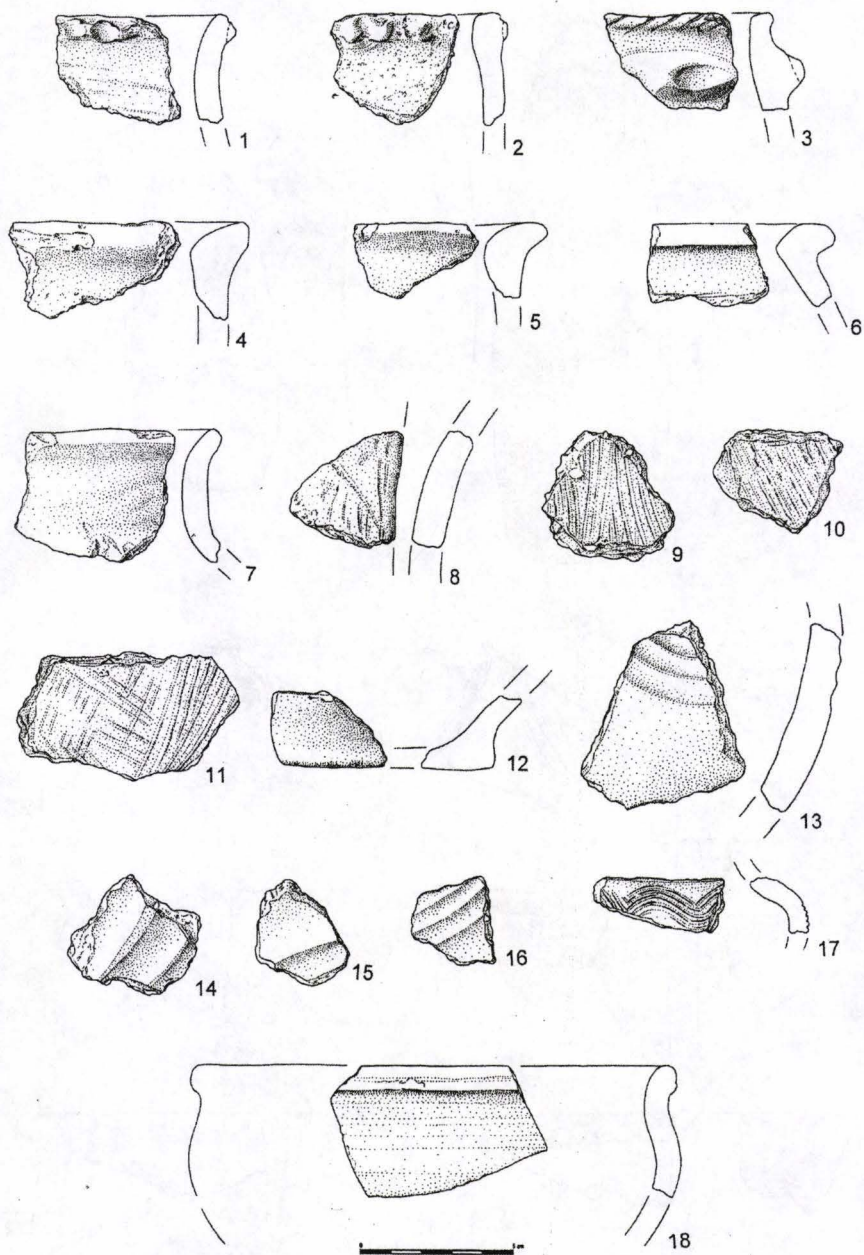

Fig. 4. Racâș (1-16. fragmente ceramice din epoca bronzului; 17. fragment ceramic medieval timpuriu; 18. fragment ceramic de epocă romană).

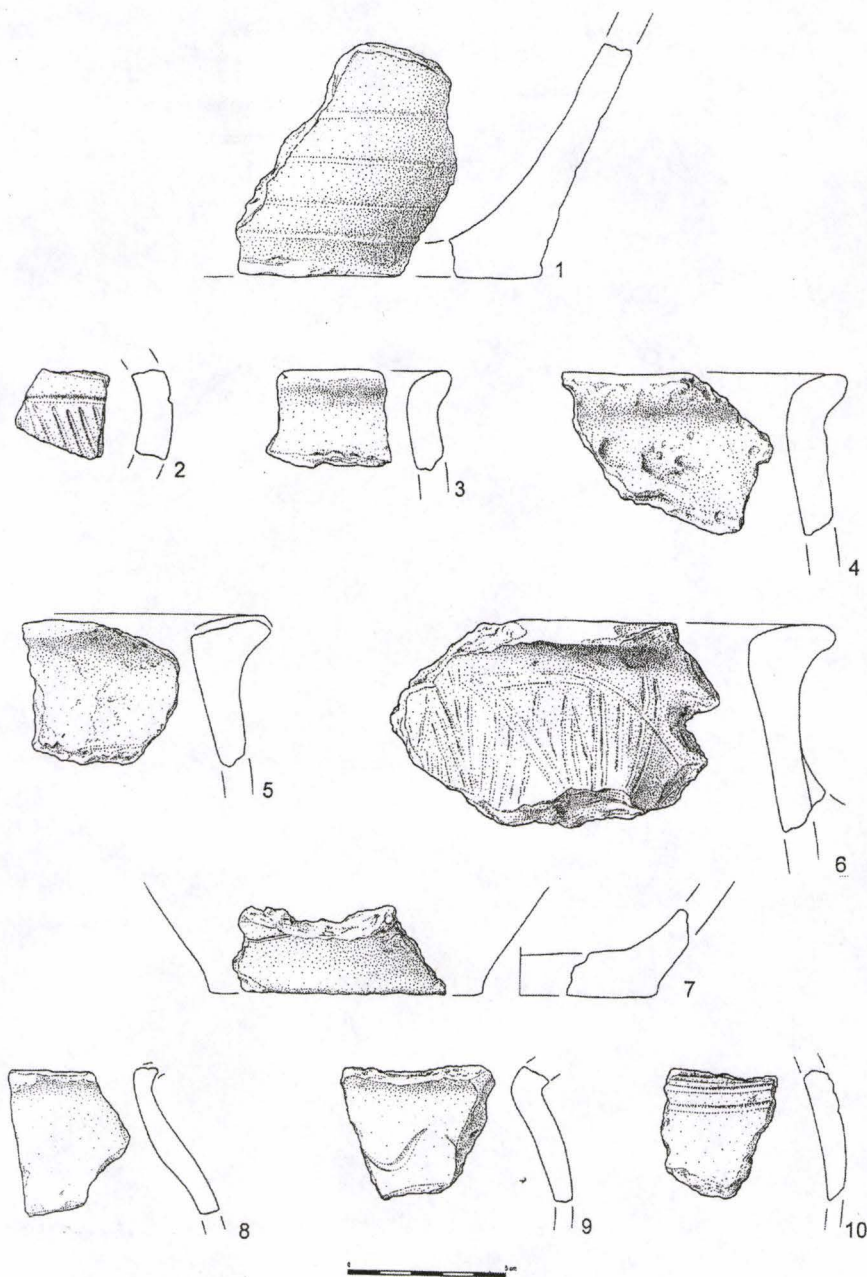

Fig. 5. 1. Racâș (fragment ceramic de epocă romană). 2-10. Nadiș (2-7. fragmente ceramice din epoca bronzului; 8-10. fragmente ceramice medievale timpurii).

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DE LA GIURTELECU ȘIMLEULUI „COASTA LUI DAMIAN” (I). CÂTEVA CONSIDERAȚII REFERITOARE LA STAȚIUNILE FORTIFICATE DIN ARIA CULTURII WIETENBERG

IOAN BEJINARIU

Materiale arheologice descoperite la Giurtelecu Șimleului (com. Măierîște, Sălaj), punctul „Coasta lui Damian” sunt menționate pentru prima dată la începutul sec. XX de către J. F. Fetzer, colecționar de antichități din orașul Șimleu Silvaniei¹. După instalarea „puterii populare” în România, echipa coordonată de către M. Moga realizează o serie de cercetări în zona „Măgurii Șimleului”, fiind executate sondaje într-o serie de situri, printre care și pe „Coasta lui Damian”².

Localitatea Giurtelecu Șimleului se află pe cursul mijlociu la Crasnei, imediat după ce râul traversează masivul „Măgura Șimleului prin trecătoarea dintre Șimleu Silvaniei și Cehei. Stațiunea arheologică din punctul „Coasta lui Damian” este amplasată la extremitatea unui promontoriu prelung, legat organic de versantul nord-vestic al „Măgurii Șimleului”. Este vorba despre un platou de cca. 1800-2000 m² aflat la capătul nord-vestic al promontoriului (pl. III/1). Pe latura vestică și cea estică a platoului pantele sunt foarte abrupte și accesul este practic imposibil. Se poate ajunge sus pe platou, fie dinspre lunca Crasnei, pe un traseu lung, cu o pantă accentuată, ori traversând o îngustă șa de legătură cu restul promontoriului, spre sud-est. Cu ocazia periegezelor efectuate în repetate rânduri am constatat că materiale arheologice apar la suprafață atât pe platou, dar și la limita superioară a căii de acces dinspre Crasna.

Secțiunile trasate în 1998 și 1999 au vizat în primul rând stabilirea stratigrafiei sitului, dar și cercetarea elementelor de fortificație încă vizibile pe șaua de legătură (pl. I). Cele mai vechi urme de locuire umană pe platou aparțin perioadei neoliticului târziu³. Nivelul de locuire din neoliticul târziu este

¹ Fetzer, 1901, p. 55-57.

² Moga, 1950, p. 131-135.

³ S. Băcuț-Crișan, 2001, p. 51-53.

suprapus de un consistent nivel ce aparține culturii Tiszapolgár, cu locuințe de suprafață și un mormânt de înhumatie⁴. Deasupra nivelului Tiszapolgár apare un nivel de locuire al culturii Coțofeni. În fine, nivelul superior, ce-l suprapune pe cel Coțofeni aparține culturii Wietenberg, faza a II -a.

În acest studiu dorim să prezentăm concluziile desprinse în urma cercetării sistemului de fortificație de pe șaua de legătură. Pentru studierea elementelor defensive din acest sector a fost trasată secțiunea S3 începută în anul 1998 și finalizată în campania anului următor. Pe șaua de legătură, secțiunea S3 a intersectat două linii de amenajări defensive⁵ (pl. II). Între m 40,5 – 48 a fost surprins un șanț cu deschiderea la gură de aproximativ 4 m, cu fundul albiat, cu o umplutură de culoare gălbui amestecată cu stâncă sfărâmată. Acest nivel este suprapus de un nivel negru, tasat cu o grosime de cca. 0,70 m care pornește chiar din locul amenajării palisadei aferente șanțului. Stratul respectiv are aspectul unei nivelări peste zona palisadei și peste șanț. Pentru amenajarea palisadei stânca a fost îndreptată pe o lățime de circa 2 m. Chiar la marginea acestei porțiuni, spre șanț, secțiunea a surprins urma unei gropi de stâlp, foarte puțin adâncă (aproximativ 0,25 m). Se pare că această linie defensivă a fost abandonată și nu distrusă în urma unui atac. Mai precis pare să fi fost demontată, deoarece în umplutura șanțului nu apar resturi care să provină de la incendierea palisadei și piatră din emplectonul acesteia. Diferența de nivel între fundul șanțului și baza palisadei este de cca. 1 m. În umplutura șanțului au apărut puține materiale ceramice Wietenberg și câteva oase de animale. La cca. 20 m de la această amenajare defensivă, spre platou, secțiunea S3 a intersectat un alt șanț cu deschiderea la gură de aproximativ 7 m, cu fundul albiat și adâncimea maximă de 1,7 m. Resturile palisadei, ce amplifică rolul defensiv al șanțului au apărut la aproximativ 5 m în spatele acestuia.⁶ Pentru amplasarea palisadei s-a săpat un șanț cu o lățime de 2,6 m și adâncimea de cca. 0, 4 m în roca destul de moale a dealului. Stratigrafic am putut constata existența unei faze de incendiere a palisadei a doua (nivelul gri-cenușos) urmată de o refacere (nivelul galben-lutos cu piatră) când însă grosimea palisadei este mai redusă, doar 1,4 m, dar s-au utilizat pentru emplecton bucăți mari de rocă. În umplutura șanțului aferent palisadei nu au fost surprinse două faze, ci doar bucăți de rocă provenite probabil din emplectonul palisadei. Atât în umplutura șanțului, cât și în zona palisadei, secționate de secțiunea S3 au apărut doar materiale ceramice Tiszapolgár, Coțofeni și Wietenberg. Între cele două linii defensive, secțiunea a

⁴ Idem, 2000, p.9-11.

⁵ Secțiunea S3 a avut inițial lățimea de 2 m, dar pe ultimii 20 m datorită îngustimii șei de legătură am redus-o la 1,5 m.

⁶ Distanța relativ mare între cele două componente ale acestei linii defensive pare să ridice semne de întrebare în legătură cu eficiența acesteia. Respectiva problemă ne-a fost semnalată de către dl. prof. V. Vasiliev căruia îi mulțumim și pe această cale. Acest neajuns ar fi putut fi eventual corectat printr-o înălțime corespunzătoare a palisadei.

intersectat o locuință, L2 ce aparține culturii Wietenberg, ceea ce sugerează că cel puțin a doua linie defensivă ar trebui să fie mai recentă decât respectiva locuință. Pentru obținerea unor date suplimentare despre cea de-a doua palisadă am deschis o casetă C1/ 1999 (4 x 3 m) paralelă cu secțiunea S3. Am constatat că datorită înclinării terenului, emplectonul palisadei compus din bucăți de stâncă alunecase la vale, dar s-a reconfirmat amenajarea stâncii pentru amplasarea palisadei. În această casetă printre resturile emplectonului au fost descoperite nu doar fragmente ceramice eneolitice, Coțofeni și Wietenberg ci și câteva fragmente dacice: o buză de fructieră lucrată cu mâna și un fragment dintr-un kantharos lucrat la roată din pastă cenușie (pl. III /2-3). Noua situație ne-a determinat să privim cu circumspecție ipoteza atribuirii sistemului defensiv surprins pe șaua de legătură (sau cel puțin a celei de-a doua linii defensive) purtătorilor culturii Wietenberg. Palisada a doua și șanțul aferent au fost realizate cel mai devreme în perioada Laténe, dacă nu ulterior.⁷ Dealul „Coasta lui Damian” a reprezentat un punct strategic important pentru controlul accesului dinspre nord spre zona centrală a „Măgurii Șimleului”, unde săpăturile arheologice demarate în 1994 au dus la descoperirea unei fortificații dacice⁸, respectiv a uneia atribuite sfârșitului sec. IX - sec X.⁹ Relația dintre cele două linii defensive surprinse pe șaua de legătură este dificil de rezolvat. Se pare că primul sistem defensiv este mai vechi. Este greu de precizat cu siguranță perioada căreia îi aparține. Așa cum spuneam cele mai recente materiale apărute în umplutura șanțului aparțin culturii Wietenberg. Impresia noastră este că acest sistem a fost abandonat, probabil din cauza unei deficiențe în strategia amplasării. Mai precis imediat după ce șanțul se termină, terenul începe să urce, iar luptătorii adăpostiți în spatele palisadei deveneau vulnerabili.

La poalele dealului „Coasta lui Damian”, în punctul „Tărbăcii” au fost descoperite materiale arheologice Wietenberg similare celor aflate în complexe de pe deal¹⁰. Din păcate, stațiunea din acest punct nu a fost cercetată pentru a stabili exact relația sa cu cea de pe „Coasta lui Damian”. Putem presupune că cele două stațiuni au funcționat concomitent și în acest caz cea de pe dealul „Coasta lui Damian” ar fi avut mai mult un rol defensiv, de refugiu în caz de primejdie. Cu ocazia cercetărilor de pe deal au fost descoperite două locuințe, un atelier pentru prelucrarea osului și câteva gropi, toate aparținând culturii Wietenberg. Contextul arheologic surprins nu ne permite să afirmăm categoric că poziția dominantă a dealului a fost amplificată în perioada locuirii Wietenberg prin amenajări defensive. Totuși, lipsa acestora

⁷ Avem în vedere în acest context un vârf de săgeată din fier, de formă romboidală, descoperit pe șaua de legătură în zona celui de-al doilea șanț. Pentru această piesă a fost propusă datarea în secolele X – XI – cf. D. Băcuț-Crișan, 2000, p. 579-580, pl. III.

⁸ Pop, 1995, p. 109.

⁹ Stanciu, Pop, 1995, p. 395-402.

¹⁰ Materiale inedite aflate în colecția MJIA Zalău, nr. inv. C.C. 12/1974; 190-191/1976.

nu putea fi suplinită în totalitate de pantele abrupte ale dealului, de așa numita „*fortificare naturală*”, termen cu care nici nu suntem de acord, întrucât nu putem vorbi despre fortificare în lipsa unei acțiuni umane. Așa cum spuneam, a doua linie defensivă a fost realizată în perioada Laténe sau chiar mai târziu. Prima linie defensivă poate să fi fost realizată în aceeași epocă cu prima, ulterior să fi fost abandonată, dar nu putem exclude nici atribuirea ei pe baza materialului ceramic descoperit în șanț perioadei contemporane cu locuirea Wietenberg.

Pornind de la situația descoperită cu ocazia amintitelor cercetări de la Giurtelecu Șimleului „*Coasta lui Damian*” am dorit să extindem discuția în acest domeniu, la scara întregului spațiu locuit de purtătorii culturii Wietenberg.

Cultura Wietenberg este una dintre cele mai cunoscute culturi ale epocii bronzului din Bazinul Carpatic. Evoluția sa, împărțită în patru etape, acoperă întreaga perioadă a Bronzului mijlociu și începutul Bronzului târziu. Descoperirile Wietenberg acoperă un vast spațiu, care în perioada de maximă înflorire a culturii, a inclus teritoriul cuprins între bazinul mijlociu al Crasnei, Barcăului și Someșului spre nord și nord-vest, Carpații Meridionali la sud, Carpații Orientali la est, respectiv Munții Apuseni la vest.¹¹ Actualmente se cunosc peste 600 de puncte cu descoperiri arheologice (așezări, necropole, morminte izolate, descoperiri cu caracter neprecizat) atribuite acestei culturi. Stațiunile culturii Wietenberg au fost descoperite pe toate componentele reliefului transilvănean, din zona primei terase a cursurilor de apă până în zona montană. În general este vorba despre așezări cu un singur nivel de locuire, relativ subțire, ceea ce denotă o locuire de scurtă durată.¹² Atenția noastră, în acest studiu se îndreaptă asupra stațiunilor Wietenberg amplasate pe locuri dominante, greu accesibile, care oferă o bună protecție naturală. În mod logic, apare întrebarea: aceste stațiuni au fost fortificate sau comunitățile Wietenberg s-au mulțumit doar cu avantajele oferite de teren? Răspunsul la această întrebare poate fi furnizat doar de datele obținute prin săpăturile arheologice.

În analiza noastră am pornit de la propriile cercetări efectuate începând din 1992 în zona Depresiunii Șimleului. Sub aspect geografic, Depresiunea Șimleului amplasată în sud-vestul județului Sălaj, apare ca o unitate de legătură între zona Tisei Superioare și Podișul Transilvaniei. Acest caracter este accentuat de direcția de scurgere a celor două principale cursuri de apă, Crasna,

¹¹Actualmente există două principale propuneri de periodizare a evoluției culturii Wietenberg: cea propusă de către N. Chidioșan (Wietenberg I – IV) pe baza cercetărilor proprii de la Derșida, respectiv cea mai recentă, propusă de N. Boroffka (Wietenberg A – D, unde prima fază are două subfaze A1 și A2; cf. Chidioșan, 1980, p.68-84. ; Boroffka, 1994, p. 286.

¹²Al. Vulpe consideră că marele număr de stațiuni atribuite acestei culturi, cu o depunere relativ subțire sugerează o populație cu un mod de viață ușor mobil, cu o economie bazată mai mult pe creșterea vitelor: cf, Vulpe, 2001, p. 257-258.

respectiv Barcăul, orientate către Câmpia Tisei. Dinspre vest, accesul în Depresiunea Șimleului se putea realiza doar pe văile celor două râuri, prin două trecători: cea de la Marca, pe valea Barcăului și cea de la Cehei – Șimleu, pe Crasna. În schimb, spre răsărit, legătura cu zona Transilvaniei propriu-zise era posibilă fie prin intermediul unor trecători secundare, înguste ce traversau Munții Meseș (trecătoarea de pe Valea Ragului), dar mai ales prin traseul mai lung, pe ruta Vârșolț – Hereclean – Zalău, iar de aici prin trecătoarea Poarta Meseșană, din zona anticului Porolissum¹³. În perioada mijlocie a epocii bronzului întreaga Depresiune a Șimleului a fost locuită de către comunitățile culturii Wietenberg¹⁴. Unele descoperiri par să evidențieze supraviețuiri izolate, de scurtă durată, ale unor comunități Wietenberg, la începutul primei etape a Bronzului târziu, după care în întreaga zonă sunt documentate doar descoperirile grupului Cehăluț¹⁵. Actualmente, cunoaștem în Depresiunea Șimleului 25 de puncte cu descoperiri Wietenberg (așezări și o necropolă), precum și două depozite de piese de bronz ce aparțin Bronzului mijlociu. Șase (24 %) dintre stațiunile Wietenberg cunoscute în Depresiunea Șimleului sunt amplasate în locuri dominante, greu accesibile. Este vorba în principal despre promontorii, forme de relief cu trei laturi abrupte, cu o singură cale de acces natural, șaua de legătură cu restul masivului deluros sau montan. În această categorie intră stațiunile Wietenberg de la Plopiș „Cucleu”¹⁶, Giurtelecu Șimleului „Coasta lui Damian”¹⁷, Meseșenii de Sus „Osoiu Măcăului”¹⁸, Șimleu Silvaniei „Dealul Cetății”¹⁹ și Porț „Dealul Pleșa”²⁰. Cea de-a șasea stațiune este amplasată pe platoul superior al Măgurii Șimleului, care domină prin altitudinea sa (597 m) nord-vestul Depresiunii Șimleului²¹.

La Plopiș „Cucleu” a fost efectuat doar un sondaj arheologic de mică amploare. La suprafață nu sunt vizibile urme de fortificare pe șaua de legătură cu dealul din care pornește promontoriul. Stațiunea arheologică de la Șimleu Silvaniei „Dealul Cetății” a fost cercetată între 1992-1997 (pl. IV, **punctul 1**). Au fost descoperite doar două complexe Wietenberg intacte. Amenajările defensive de pe șaua de legătură cu versantul sudic al Măgurii Șimleului aparțin

¹³ *** , *Geografia României*, vol. IV, p. 41-44; *** , *Sălaj. Monografie*, 1980, p. 11-35; Morariu, Sorocovschi, 1972, p. 13-71.

¹⁴ Bejinariu, 2001, p. 95-117.

¹⁵ Bejinariu, Lakó, 2000, p. 163-219.

¹⁶ Bejinariu, 2002, p. 239.

¹⁷ idem, 2000, p. 40-41.

¹⁸ Rezultatele sondajului din anul 1957 realizat în acest punct de către V. Lucăcel și É. Lakó au rămas inedite. În 1997 cu ocazia unei cercetări de teren în acest punct au fost realizate și o serie de observații despre amplasarea acestui sit arheologic.

¹⁹ Bejinariu, 1998, p. 243-254.

²⁰ Stațiunea arheologică a fost descoperită în vara anului 2003 de către H. Pop de la Muzeul din Zalău.

²¹ Materiale inedite provenite din cercetările inițiate în anul 1994 de către subsemnatul împreună cu H. Pop, se află în colecția Muzeului din Zalău.

perioadei dacice „clasice”. În această epocă, precum și în perioada medievală „*Dealul Cetății*” a suferit numeroase amenajări și nivelări cu scopul de a mări spațiul apărat de sistemul defensiv de pe șaua de legătură. La Șimleu Silvaniei „*Observator*”, elementele de fortificație descoperite aparțin primei epoci a fierului, perioadei Latène D și Evului Mediu timpuriu. Stațiunea Wietenberg de la Meseșenii de Sus „*Osoiu Măcăului*” se află la capătul unui pinten de pe versantul vestic al Munților Meseș, ce domină o trecătoare secundară care traversează muntele (pl. V/1). Scurtele mențiuni apărute în urma sondajului din 1957 nu fac referire la descoperirea unor elemente de fortificație. În 1997 am sesizat existența pe șaua de legătură, foarte îngustă, a unui val, aplatizat, cu înălțimea actuală de 1,5-2 m și a unui șanț, adânc actualmente de 0,5 m și lat de cca. 5 m. Cu acel prilej am adunat din acest punct, nu doar materiale ceramice de factură Wietenberg III, ci și Coțofeni, precum și un fragment ceramic lucrat cu roata olarului, ce aparține probabil perioadei Latène. În lipsa săpăturilor arheologice apartenența sistemului defensiv de pe șaua de legătură este incertă. Situația este oarecum similară și în cazul stațiunii Wietenberg de la Poș „*Dealul Pleșa*” (pl. V/2). Este vorba despre o incintă cu suprafața de cca. 0,5 ha înconjurată de un val și un șanț, perfect vizibile și astăzi. Nu au fost realizate săpături arheologice. Cercetările de teren efectuate în mai multe rânduri au furnizat doar materiale ceramice de factură Wietenberg III.

Pornind de la situația concretă din zona anterior menționată, dorim să extindem investigația la scara întregului spațiu locuit de comunitățile Wietenberg. Intenționăm să analizăm doar cazul stațiunilor considerate fortificate. Din start, precizăm că există o serie de cercetători care s-au pronunțat pentru existența fortificațiilor în cadrul culturii Wietenberg²², în timp ce alții consideră că dispunem doar de date lacunare în acest sens²³. În ultima monografie dedicată monumentelor culturii Wietenberg, N. Boroffka prezintă o listă cu 14 stațiuni fortificate („*befestigte Anlagen*”), ceea ce însemna cca. 3 % din totalul stațiunilor Wietenberg cunoscute în acel moment. Este vorba despre stațiunile de la Bernadea „*Dâmbău*” (j. Mureș), Cluj Napoca „*str. Cireșelor*”, Coldău „*Varbă*” (j. Bistrița-Năsăud), Dealu „*Cetatea Macului*” (j. Harghita), Filiași „*Pământul Pădurii Mari*” (j. Harghita), Laslea „*Cariera de pietriș*” (j. Sibiu), Liteni „*Cetatea Lita*” (j. Cluj), Lutoasa „*Cetatea Ciuchiar*” (j. Covasna), Oarța de Sus „*Ghiile Botii*” (j. Maramureș), Porumbenii Mici „*Galath*” (j. Harghita), Racu „*Dealul Bogat / Câmpul Cetății*” (j. Harghita), Sighișoara „*Dealul Turcului*” (j. Mureș), Turea „*Ökörtälmas*” (j. Cluj) și Turia (j. Covasna)²⁴. Se menționează că elementele de fortificație descoperite în cazul

²² Horedt, 1960, p. 127; Ferenczi, 1964, p.117; Chidioșan, *op. cit.*, p. 81; Vlassa, 1973, p. 16-21; Z. Szekely, 1984, p. 18; Boroffka, *op. cit.*, p.100-101; Zs. Szekely, 1999, p. 109-126.

²³ I. Nestor și M. Petrescu-Dîmbovița susțineau că în aria culturii Wietenberg „*nu se cunosc așezări întărite*” -cf. *Ist. Rom.*, 1960, p. 112; Rotea, 1993, p. 36; Ciugudean, 1997, p. 10-11.

²⁴ Boroffka, *op. cit.*, p. 100.

acestor stațiuni, au fost atribuite perioadei culturii Wietenberg, dacă în acel loc nu a fost documentată prezența altor culturi, ori dacă stratigrafic, fortificația poate fi legată de nivelul de cultură Wietenberg.²⁵ Ca și în cazul descoperirilor menționate din zona Depresiunii Șimleului, la o analiză atentă, situația se dovedește a fi mai complexă. Unele fortificații (Cluj, Racu și Turea) au fost atribuite perioadei culturii Wietenberg exclusiv pe baza cercetărilor de teren, care în general conduc la concluzii cu o anumită doză de relativitate. Însă, majoritatea stațiunilor menționate au fost cercetate prin săpături arheologice. În multe cazuri, atribuirea elementelor defensive culturii Wietenberg este incertă, mai ales acolo unde există dovezi de locuire din epocile ulterioare: prima și a doua epocă a fierului sau din evul mediu timpuriu²⁶. Săpăturile efectuate la Laslea „*Cariera de Pietriș*” de către I. Mitrofan au rămas nepublicate, iar datele despre această stațiune sunt foarte sumare²⁷. În cazul stațiunilor de la Dealu, Lutoasa²⁸, Oarța de Sus și Turia a fost documentată arheologic doar locuirea Wietenberg. În acest caz și elementele defensive ar trebui atribuite culturii Wietenberg. Amenajările defensive de la Dealu și Oarța de Sus sunt reprezentate de val (pe coama căruia era amplasată probabil o palisadă) și șanț / șanțuri²⁹. În schimb, la Lutoasa³⁰ și Turia³¹ se vorbește despre ziduri realizate din piatră legată cu lut și în ambele cazuri acompaniate de șanțuri. Utilizarea pietrei, ca material pentru construirea elementelor defensive la stațiunile fortificate ale epocii bronzului de pe teritoriul României este privită cu rezerve de către unii autori, care de aceea și ezită să pună în corespondență această tehnică cu „prototipurile” existente în lumea egeeană.³² În schimb în sud-estul

²⁵ Ibidem.

²⁶ Exemple: la Bernadea și Sighișoara este exclusă atribuirea fortificației purtătorilor culturii Wietenberg – cf. Rotea, *op. cit.*, p.36, nt. 57. Și la Filiași datarea fortificației este incertă – Crișan, 2000, p.41, nr. 66. La Liteni apar și urme de locuire post – Wietenberg: Basarabi și Latène – Lazarovici et al., 1993, p. 178; Boroffka, *op. cit.*, p. 53, nr. 250. La Porumbenii Mici „*Galath*” a fost descoperit și un denar imperial de la Vespasian precum și materiale mai târzii – Crișan, *op. cit.*, p.64, nr. 122; Boroffka, *op. cit.*, p. 67, nr. 342. Multe semne de întrebare ridică datorită tehnicii de realizare, și atribuirea fortificației de la Coldău de unde provin și materiale mai recente decât perioada culturii Wietenberg (un depozit de piese de metal din prima epocă a fierului și fragmente ceramice din sec. XIV-XV) – Vlăssă, *op. cit.*, p. 11-37; idem, 1982, p. 65-73; Boroffka, *op. cit.*, p. 32, nr. 129.

²⁷ Boroffka, *op. cit.*, p. 52, nr. 243.

²⁸ La Lutoasa „*Cetatea Ciuchiar*” șaua de legătură cu restul masivului a fost barată printr-un zid din piatră și două șanțuri. La baza zidului și în interiorul său au fost găsite materiale ceramice Wietenberg. Se menționează însă că a fost descoperit „*un fragment de râșniță cu gaură pentru ax*”. Atribuirea acestei ultime piese tot epocii bronzului este mai greu de susținut și ar trebui legată de o perioadă mai recentă, eventual perioada Latène – Z. Székely, 1981, p.21-22.

²⁹ Dealu – G. Ferenczi, I. Ferenczi, 1995, p. 729-739; Oarța de Sus - Boroffka, *op. cit.*, p.60-61, nr. 301; Kacsó, 2004, p. 58-59.

³⁰ Z. Székely, *op. cit.*, p. 21-22.

³¹ Zs. Székely, *op. cit.*, p.110 – se specifică faptul că lutul și pietrele zidului erau puternic arse, ceea ce ne duce cu gândul la o suprastructură din lemn a zidului (palisadă).

³² Bader, 1990, p. 182.

Transilvaniei zidurile realizate din piatră legată cu lut sunt frecvent întâlnite în perioada dacică.³³

Pe baza celor prezentate este evidentă complexitatea problemei stațiunilor fortificate în aria culturii Wietenberg, dar și dificultatea abordării sale doar pe baza datelor lacunare de care dispunem. Există atât argumente pro cât și contra existenței acestui tip de stațiuni. În primul sens, am putea invoca într-adevăr acele stațiuni fortificate unde au fost documentate doar urme de locuire din perioada culturii Wietenberg. În zona Depresiunii Șimleului, de la care am pornit în acest demers, putem aduce în discuție doar stațiunea de la Porț. Aici au fost descoperite, cu ocazia cercetărilor de suprafață, exclusiv materiale ceramice Wietenberg, însă rezervele sunt impuse de lipsa săpăturilor arheologice. Astfel ajungem la argumentele contra, dintre care menționăm nu doar atribuirea unor stațiuni fortificate culturii Wietenberg, numai pe baza cercetărilor de suprafață, cât și faptul că în unele cazuri elementele defensive au fost eronat atribuite culturii Wietenberg, fiind vorba în fapt despre realizări din perioade mai recente.

Se pare, că atunci când se vorbește despre stațiunile fortificate ale culturii Wietenberg sunt avute în vedere, cu precădere acele stațiuni amplasate în poziții privilegiate din punct de vedere topografic: înălțimi izolate, margini de platou, promontorii, etc. Credem însă, că atunci când dovezile nu sunt suficient de concludente, pentru a proba atribuirea elementelor de fortificare perioadei culturii Wietenberg, mai nimerit ar fi termenul de așezări de înălțime, în locul celui de așezări fortificate. Locurile greu accesibile, dar ușor de apărat (ceea ce a impus probabil și termenul de „*fortificate natural*”) cât și cele strategice, care domină puncte obligatorii de trecere, au atras întotdeauna comunitățile umane în căutarea siguranței sau din necesitatea de a controla accesul într-o zonă, respectiv comerțul de tranzit. Utilizarea în aceste scopuri a locurilor respective, pe parcursul mai multor epoci istorice, a dus la dispariția amenajărilor defensive anterioare, în multe cazuri datorită amplificării lor prin alte lucrări similare sau ca urmare a extinderii incintei fortificate prin lucrări de nivelare și terasare. Nu dispunem de dovezi foarte clare pentru a proba cu siguranță existența stațiunilor fortificate în aria culturii Wietenberg³⁴. Cert este însă, că există foarte multe stațiuni Wietenberg amplasate în locuri greu accesibile și/sau strategice. Referindu-ne doar la cele din urmă dorim să revenim la situația constatată în Depresiunea Șimleului, unde trei dintre cele

³³ Crișan, *op. cit.*, p. 107-110. Doar în sud-estul Transilvaniei există foarte multe asemenea „cetăți” dacice, amplasate pe locuri avantajoase din punct de vedere topografic unde există și dovezi de locuire din perioada culturii Wietenberg: Bădeni (j. Harghita), Bixad (j. Covasna), Covasna „Cetatea Zânelor”, Jigodin III (j. Harghita), Valea Seacă (j. Covasna), etc.

³⁴ Singura certitudine ar fi stațiunea de la Oarța de Sus „*Ghiile Botii*” însă aici este vorba despre un sit cu un caracter aparte, considerat loc de cult de către autorul săpăturilor – cf. Kacsó, 1998, p.255, 258; idem, 2004, p.62.

șase stațiuni Wietenberg amplasate pe locuri dominante, ocupă chiar poziții strategice pe principalele căi de acces. Așezările Wietenberg de la Șimleu Silvaniei „Dealul Cetății” și Porț „Dealul Pleșa” controlează accesul în Depresiunea Șimleului dinspre nord-vest și vest pe văile Crasnei, respectiv Barcăului. Prin poziția lor, cele două așezări străjuie trecătorile de la Șimleu Silvaniei – Cehei (pl. VI, **punctul 2**) și Marca (pl. VI, **punctul 1**), puncte obligatorii de acces în această microregiune. Cea de-a treia stațiune, cea de la Meseșeni de Sus „Osoiu Măcăului” (pl. VI, **punctul 4**) domină o trecătoare secundară ce traversează Meseșul spre Podișul Transilvaniei. Toate cele trei așezări pot fi atribuite pe baza ceramicii descoperite etapei Wietenberg III (sistemul N. Chidioșan),³⁵ etapă de care se leagă jumătate dintre stațiunile Wietenberg cunoscute în Depresiunea Șimleului.

Poziția celor trei așezări ne sugerează în primul rând atribuții de control, de supraveghere a rutelor de acces menționate. Acest lucru presupune existența unor structuri organizatorice locale sau chiar zonale, interesate în controlul accesului, care dispuneau de posibilități pentru îndeplinirea acestei funcții. Situația concretă, determinată arheologic în zona orașului Șimleu Silvaniei ne oferă indicii în acest sens. Poate fi semnalată în primul rând marea densitate de locuire din perioada corespunzătoare etapei Wietenberg III. Este vorba despre 8 puncte cu dovezi de locuire din această perioadă³⁶ și o necropolă de incinerare în urne.³⁷ Semnificative sunt în acest context cele două depozite cu piese de bronz datate în perioada mijlocie a epocii bronzului³⁸, ce trebuie legate de prezența purtătorilor culturii Wietenberg. Situl central trebuie să fi fost cel amplasat pe „Dealul Cetății”, care prin poziția sa oferea foarte bune posibilități de supraveghere, dar și de retragere în caz de primejdie. Două pâraie ce curg la est și vest de „Dealul Cetății” pot să asigure necesarul de apă. Stațiunea este relativ apărută și în fața vânturilor. Măgura Șimleului, deși foarte abruptă pe versantul sudic unde se află „Dealul Cetății”, este compusă din micășist, o rocă moale, ce permitea terasarea versantului pentru amplasarea gospodăriilor și practicarea agriculturii. Dintre materialele Wietenberg descoperite cu ocazia cercetărilor arheologice din acest punct, trebuie menționată o valvă de tipar pentru turnat topoare cu gaură de înmănușare transversală³⁹, care constituie un indiciu al existenței unui atelier metalurgic în acest punct. Tot pe „Dealul Cetății” a fost descoperit la sfârșitul sec. XIX

³⁵ Fazei Wietenberg III îi aparține și majoritatea stațiunilor Wietenberg considerate fortificate de către N. Boroffka: Bernadea, Coldău, Laslea, Lutoasa, Porumbenii Mici, Sighișoara, Turea, Turia: cf. Boroffka, *op. cit.*, p. 11-98.

³⁶ Bejinariu, 2003, p. 39-40,

³⁷ Menționată la sf. sec. XIX – cf. Fetzer, 1898, p. 422-423.

³⁸ Mozsolics, 1967, p. 167, pl. 20/1-3, 68/2-3. Pentru semnificațiile descoperirilor de piese de bronz din trecători: Bader, 2001, p. 26-28.

³⁹ Bejinariu, *op. cit.*, p. 68, pl. XX / 2.

depozitul de bronzuri Șimleu Silvaniei I compus din două topoare de tip Pădureni și unul de tip Hajdúsámson.⁴⁰ Celelalte puncte cu descoperiri Wietenberg III din zona orașului Șimleu Silvaniei sunt amplasate la mică distanță de situl central, cel mult 2 km în linie dreaptă⁴¹, iar necropola menționată se află la poalele „Dealului Cetății”, spre sud. Interesantă este în contextul discuției, compoziția celor două depozite menționate, care împreună conțin cinci piese de metal. Este vorba atât despre piese frecvent întâlnite în mediul culturii Wietenberg din Transilvania (cele două topoare de tip Pădureni) dar și de piese străine, de factură vestică, cum este toporul de tip Hajdúsámson, sabia scurtă de tip Au și brățara cu secțiunea corpului în forma literei D și terminațiile lățite, ultimele două piese asociate în depozitul Șimleu Silvaniei II. Dintre aceste piese, topoarele cu gaură de înmănușare transversală, sunt considerate principala formă de reprezentare a prestigiului social la comunitățile epocii bronzului din sud-estul Europei.⁴²

Se consideră că în epocile preistorice, topografia specifică a mediului înconjurător poate fi determinantă pentru dezvoltarea unei comunități.⁴³ Importanța văii Crasnei, ca arteră de comunicație⁴⁴, posibilitatea de a controla accesul prin trecătoarea de la Șimleu Silvaniei – Cehei au constituit fără îndoială factori favorizanți pentru dezvoltarea, în zona actualului oraș Șimleu Silvaniei, a unui centru de putere în perioada corespunzătoare etapei Wietenberg III. Asemenea centre au existat cu siguranță în epoca bronzului.⁴⁵ Fortificate, sau doar amplasate în poziții privilegiate din punct de vedere topografic, aceste centre nu trebuie interpretate doar prin prisma funcției de apărare⁴⁶, ci probabil au reprezentat și centre economice, de producție și schimb.

În perioada următoare, a bronzului târziu, constatăm modificări importante în structura habitatului din Depresiunea Șimleului. Stațiunile amplasate pe înălțimi constituie excepții: doar două cazuri dintre cele 45 de situri cunoscute. Și pentru această perioadă cercetările arheologice au evidențiat

⁴⁰ ***, Múzeumi, 1889, p. 375.

⁴¹ Excepție face situl de pe „*Observer*” aflat la cca. 4 km de cel de pe „*Dealul Cetății*”.

⁴² Vulpe, 2001 A, p. 353-366. Un alt topor de tip Pădureni a fost descoperit în zona Depresiunii Șimleului la Meseșeni de Sus – Bejinariu, *op. cit.*, p.68, pl. 3a-b.

⁴³ Artelius, 1999, p. 21-23.

⁴⁴ De pe cursul superior al Barcăului (jumătatea sudică a Depresiunii Șimleului) legătura cu Transilvania nu se putea realiza decât tot prin intermediul văii Crasnei.

⁴⁵ Gediga, 1985, p. 13-26; Stuchlich, 1985, p. 129-142; Bader, *op. cit.*, p. 182; Vulpe, *op. cit.*, p. 365-366; Artelius, *op. cit.*, p. 23-28.

⁴⁶ Așa cum spuneam, cele trei situri amplasate în aceste puncte „strategice” aparțin etapei Wietenberg III care corespunde celei de-a doua jumătăți a bronzului mijlociu. Nu putem exclude raporturile de cauzalitate posibile între dorința manifestă de a controla prin stațiunile de la Porț și Șimleu Silvaniei, accesul pe valea celor două râuri și evenimentele care în zona dintre Dunăre și Tisa, se reflectă în instabilitatea habitatului culturii Otomani – Kovács, 1988, p. 119-126; Kemenczei, 1989, p. 73-96; Bóna, 1992, p. 32-35; Roman, Némethi, 1990, p. 39; Kacsó, 1997, p. 85.

o mare densitate de locuire în zona actualului oraș Șimleu Silvaniei.⁴⁷ Importanța acestei zone este evidentă și în prima epocă a fierului, perioadă căreia îi aparține marea așezare fortificată de pe platourile superioare ale Măgurii Șimleului.⁴⁸

BIBLIOGRAFIE:

- Artelius 1999 T. Artelius, *Identifying the Bronze Age Landscape – ideology and settlement organisation in a south-western Swedish river valley* in: *Arch. Polona*, 37, 1999, p. 13-29.
- D.Băcueț-Crișan 2000 D. Băcueț-Crișan, *Câteva piese medievale (arme) din Muzeul de Istorie și Artă din Zalău*, în *Acta M. P.*, XXIII / I, 2000, p. 577-588.
- S.Băcueț-Crișan 2000 S. Băcueț-Crișan, *Noi descoperiri preistorice în județul Sălaj*, în *Acta M.P.*, XXIII / I, 2000, p. 9-28.
- S.Băcueț-Crișan 2001 S. Băcueț-Crișan, *Complexe neolitice cu ceramică pictată din județul Sălaj*, în C. Cosma, D. Tamba, A. Rustoiu (ed.) *Studia Archaeologica et Historica Nicolao Gudea dicata. Omagiu profesorului Nicolae Gudea la 60 de ani*, B.M.P. IV, Zalău, 2001, p. 49-65.
- Bader 1990 T. Bader, *Bemerkungen über die ägäischen Einflüsse auf die alt-und mittelbronzezeitliche Entwicklung in Donau-Karpatenraum*, in: *Orientalisch-Ägäische Einflüsse in der Europäischen Bronzezeit. Monographien RGZM*, 15, 1990, p. 181-205.
- Bader 2001 T. Bader, *Passfunde aus der Bronzezeit in der Karpaten*, in: *Comm. Arch. Hung.*, 2001, p. 15-39.
- Bejinariu 1998 I. Bejinariu, *The Settlements of Wietenberg culture in Șimleu Silvaniei area (Sălaj county)*, in: H. Ciugudean, F. Gogâltan (Ed.) *The Early and Middle Bronze Age in the Carpathian Basin*, B. M. A. VIII, 1998, p. 243-254.
- Bejinariu 2000 I. Bejinariu, *Șantierul arheologic Giurtelecul Șimleului, punctul „Coasta lui Damian”* in: *Cronica Cerc. Arheologice din România. Campania 1999*,

⁴⁷ Bejinariu, 2001 B, p. 157-174 (7 puncte cu descoperiri de factură Cehăluț).

⁴⁸ Bejinariu, 2002 A.

- Deva, 2000, p. 40-41.
- Bejinariu 2001 I. Bejinariu, *Considerații privind descoperirile culturii Wietenberg din județul Sălaj*, in: C. Cosma, D. Tamba, A. Rustoiu (Ed.) ***Studia Archaeologica et Historica Nicolae Gudea dicata. Omagiu profesorului Nicolae Gudea la 60 de ani***, B. M. P. IV, 2001, p. 95-117.
- Bejinariu 2001 A I. Bejinariu, *Late Bronze Age in the Depression of Șimleu* in: C. Kacsó (Hrsg.) ***Der Nordkarpatische Raum in der Bronzezeit*** (symposium Baia Mare 7-10 Oktober 2001), p.157-174.
- Bejinariu 2002 I. Bejinariu, *Șantierul arheologic Plopiș, punctul „Cucleu”*, in: ***Cronica Cerc. Arheologice din România. Campania 2001***, Buziaș, 2002, p. 239.
- Bejinariu 2002 A I. Bejinariu, *Stadiul cercetării epocii bronzului și primei epoci a fierului pe teritoriul Sălajului*, în curs de apariție în ***Studii și Comunicări Satu Mare***.
- Bejinariu 2003 I. Bejinariu, *Opinions of the Wietenberg type finds from the Sălaj county* in: C. Kacsó (Hrsg.) ***Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im Karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den Benachbarten Gebieten*** (Ehrensymposium für Alexandru Vulpe zum 70. Geburtstag, Baia Mare 10.-13. Oktober 2001), Baia Mare, 2003, p.25-68.
- Bejinariu, Lakó 2000 I. Bejinariu, É. Lakó, *Contribuții la cunoașterea Bronzului Târziu din nord-vestul României. Așezarea de la Crasna*, in: ***Acta M.P.***, 23/1, 2000, p.163-219.
- Bóna 1992 I. Bóna, *Die Koszider Epoche* in: W. Meier-Arendt (Hrsg.), ***Bronzezeit in Ungarn. Forschungen in Tell-Siedlungen am Donau und Theiss. Frankfurt am Main***, 1992, p. 32-39.
- Boroffka 1994 N. Boroffka, *Die Wietenberg-kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa. U.P.A.*, 19, Bonn, 1994.
- Chidioșan 1980 N. Chidioșan, *Contribuții la istoria tracilor din nord-vestul României. Așezarea Wietenberg de la Dersida*, Oradea, 1980.
- Ciugudean 1997 H. Ciugudean, *The Wietenberg culture*. In: ***The Bronze Age Civilisation in Transilvania***, Exhibition Catalogue, Alba Iulia, 1997, p.10-11.
- Crișan 2000 V. Crișan, *Dacii din estul Transilvaniei*, Sf.

- Gheorghe, 2000.
- Ferenczi 1964 St. Ferenczi, *Câteva considerații asupra problemei cetăților de pământ din Transilvania și din părțile mărginașe*, in: *Apulum*, V, 1964, p. 115-126.
- Ferenczi G., Ferenczi I., 1995 G. Ferenczi, I. Ferenczi, *Așezarea întărită din epoca bronzului de la Dealu (jud. Harghita)*, in: *Acta M.N.*, 35/1. 1995, p. 729-739.
- Fetzer 1898 J.F. Fetzer, *Szilágysági leletekről*, in: *Arch.Ért.*, 18, 1898, p. 416-423.
- Fetzer 1901 J. F. Fetzer, *Szilágysági leletekről*, in: *Arch.Ért.*, 21, 1901, p. 55-57.
- Gediga 1985 B. Gediga, *Forschungsprobleme frühbronzezeitlicher Wehrsiedlungen auf dem polnischen Gebiet*, in: *Frühbronzezeitliche Befestigte Siedlungen in Mitteleuropa* (Materialen der Internationalen Arbeitstagung vom. 20. bis 22. September in Krakov), *Arcaeologia Interregionalis*, 1985, p. 22-26.
- Horedt 1960 K. Horedt, *Die Wietenbergkultur*, in: *Dacia N.S.*, 4, 1960, p. 107-137.
- Kacsó 1997 C. Kacsó, *Faza Finală a culturii Otomani și evoluția culturală ulterioară acesteia în nord-estul României*, in: *Stud. Com. Satu Mare*, XIV, 1997, p. 85-110.
- Kacsó 1998 C.Kacsó, *Ein Sonderform der Wietenberg-keramik: die geschlitze Tonröhre*, in: H. Ciugudean, F. Gogâltan (Ed.) *The Early and Middle Bronze Age in the Carpathian Basin*, B. M. A. VIII, Alba Iulia, 1998, p. 255-266.
- Kacsó 2004 C. Kacsó, *Mărturii arheologice. Muzeul Județean Baia Mare, seria „Colecții muzeale”, I, Baia Mare, 2004.*
- Kemenczei 1989 T. Kemenczei, *Bemerkungen zur Chronologie der Spätbronzezeitlichen Grabfunde im Donau – Theiss zwischenstromgebiet*, in: *Communicationes Archaeologicae Hungariae*, 1989, p. 73-96.
- Kovács 1988 T. Kovács, *Die Bronzezeitliche Siedlung von Sütto – Ein kurze Übersicht*, in *Slov. Arch.*, XXXVI / 1, 1988, p. 119 –132.
- Lazarovici et al. 1993 G. Lazarovici, Z. Maxim, P. Gyulai, *Descoperiri arheologice în comuna Săvădisla (jud. Cluj) și câteva probleme privind epocile neolitică și*

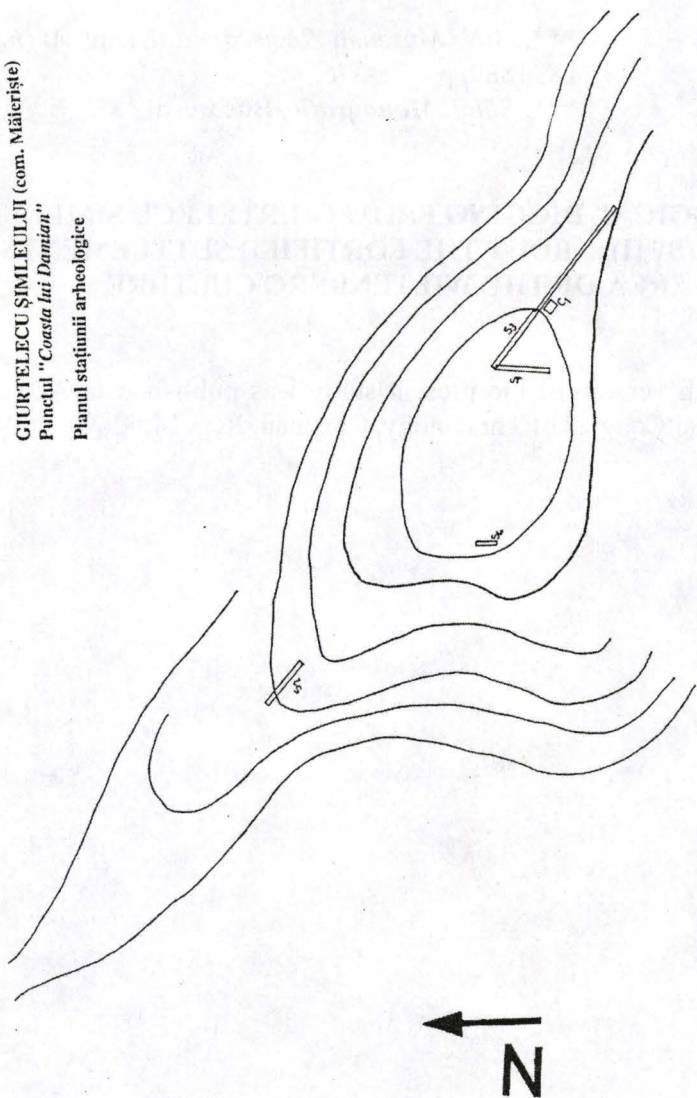
- bronzului, in: *Acta M.N.*, 26-30, I /1, 1989-1993, p. 171-186.
- Moga 1950 M. Moga, *Traiul populației daco-romane și barbare la granița de vest a Daciei*, în *S.C.I.V.*, 1, 1950, p. 131-135.
- Morariu, Sorocovschi 1972 T. Morariu, V. Sorocovschi, *Județul Sălaj*, București, 1972.
- Moszolics 1967 A. Moszolics, *Bronzefunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Hajdúsámson und Kosziderpadlás*, Budapest, 1967.
- Pop 1995 H. Pop, *Civil architecture and habitat during Laténe D in the Depression of Șimleu*, în *Acta M.N.*, 32, I, 1995, p.105-118.
- Rotea 1993 M. Rotea, *Așezările culturii Wietenberg*, in: *Eph. Nap.*, III, 1993, p. 25-41.
- Roman, Némethi 1990 P. I. Roman, I. Némethi, *Date preliminare asupra cercetărilor arheologice de la Carei- „Bobald”*, in: *T.D.*, 11, 1990, p. 39-47.
- Stanciu, Pop 2000 I. Stanciu, H. Pop, *O brățară medievală timpurie descoperită la Șimleu Silvaniei, județul Sălaj*, în *Acta M.P.*, XXIII / I, 2000, p. 395-402.
- Szekely Z. 1981 Z. Szekely, *Cetăți din epoca bronzului în județul Covasna*, in: *Aluta*, XII – XIII, 1980 – 1981 (1981), p. 21-30.
- Szekely Z. 1984 Z. Szekely, *Cercetări arheologice la Porumbenii Mici (județul Harghita). Partea I. Așezarea de cultură Wietenberg*, in: *Aluta*, XVI, 1984, p. 15-28.
- Szekely Zs. 1999 Zs. Szekely, *The Wietenberg culture fortress from Turia (Covasna district)*, in: *T. D.*, XX, 1999, p. 109-126.
- Stuchlik 1985 S. Stuchlik, *Höhensiedlungen der Unetiker Kultur in Mähren*, in: *Frühbronzezeitliche Befestigte...*, Archaeologia Interregionalis, 1985, p.141-142.
- Vlassa 1973 N. Vlassa, *Săpăturile arheologice de la Coldău (județul Bistrița Năsăud)*, in: *Acta M.N.*, 10, 1973, p. 11-37.
- Vlassa 1982 N. Vlassa, *O rectificare necesară. Despre poziția cronologică a două piese de fier de la Coldău*, in: *Apulum*, XX, 1982, p. 65-73.
- Vulpe 2001 Al. Vulpe, *Epoca metalelor a) Introducere*, in: *Istoria Românilor, vol. I. Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, 2001.

- Vulpe 2001 A Al. Vulpe, *Structuri sociale și credințe religioase în epoca bronzului și în prima epocă a fierului*, în: *Istoria Românilor, vol. I*, București, 2001, p. 353-377.
- Geografia României 1992 *** , *Geografia României, vol. IV*, București, 1992.
- Múzeumi 1889 *** , *A.N. Múzeumi Régiségosztaly*, in: *Arch. Ert.*, IX, 1889, p. 375-376.
- Sălaj 1980 *** , *Sălaj. Monografie*, București.

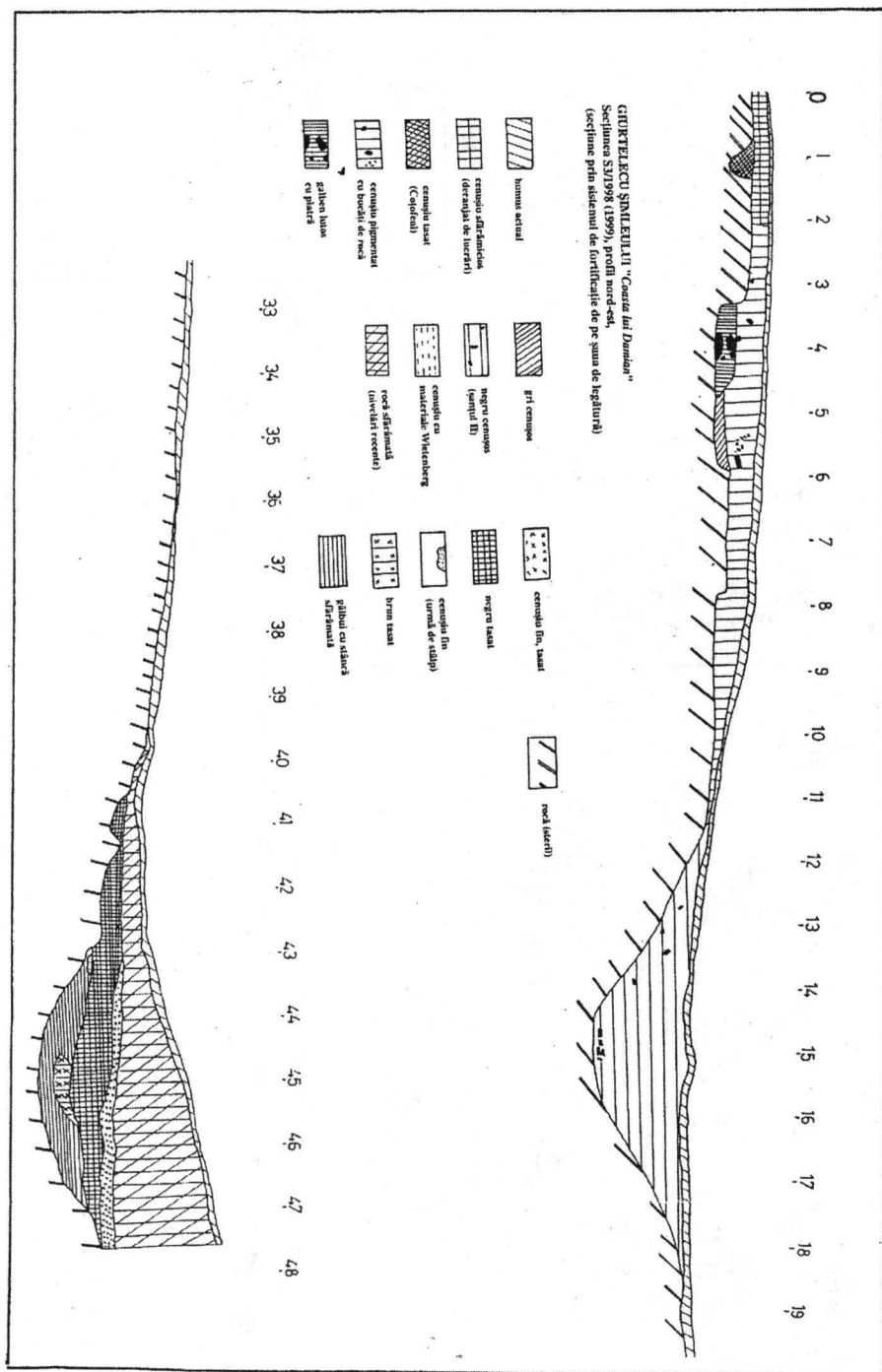
ARCHAEOLOGICAL DIGGING FROM GIURTELECU ȘIMLEULUI „DAMIAN’S RIB” (I). ABOUT THE FORTIFIED SETTLEMENTS WITHIN THE AREA OF THE WIETENBERG CULTURE (Summary)

An english version of the present study was published in Actes of the IXth International Congres of Thracology, Chișinău, Rep. Moldova, 2004.

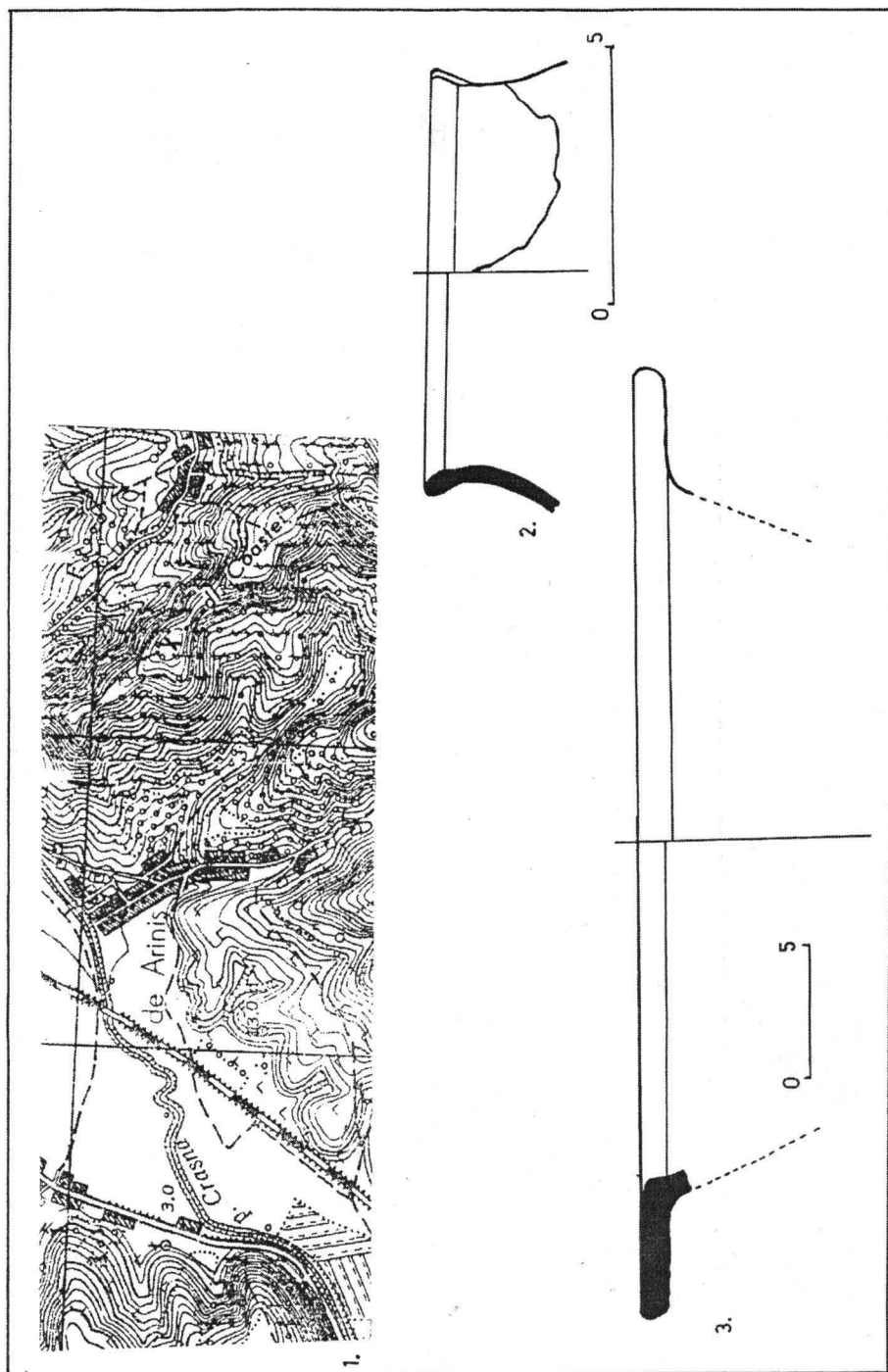
GIURTELECU ȘIMLEULUI (com. Măierîște)
Punctul „Coasta lui Damian”
Planul stațiunii arheologice

Pl. I. Giurtelecu Șimleului „Coasta lui Damian”. Planul săpăturilor.

Pl. II. Giurtelecu Șimleului „Coasta lui Damian”. Secțiunea S3, profil nord-est, prin sistemul de fortificație de pe șaua de legătură.

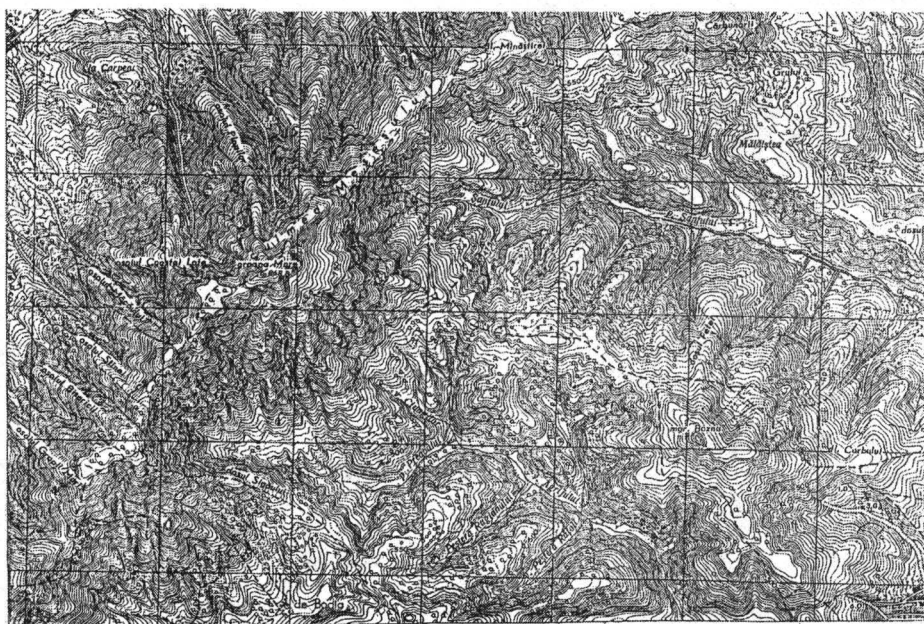

Pl. III. 1. Giurtelecu Șimleului „Coasta lui Damian” (X). Poziția geografică. 2-3. Fragmente ceramice dacice descoperite în emplectonul palisadei II (m 3-6)

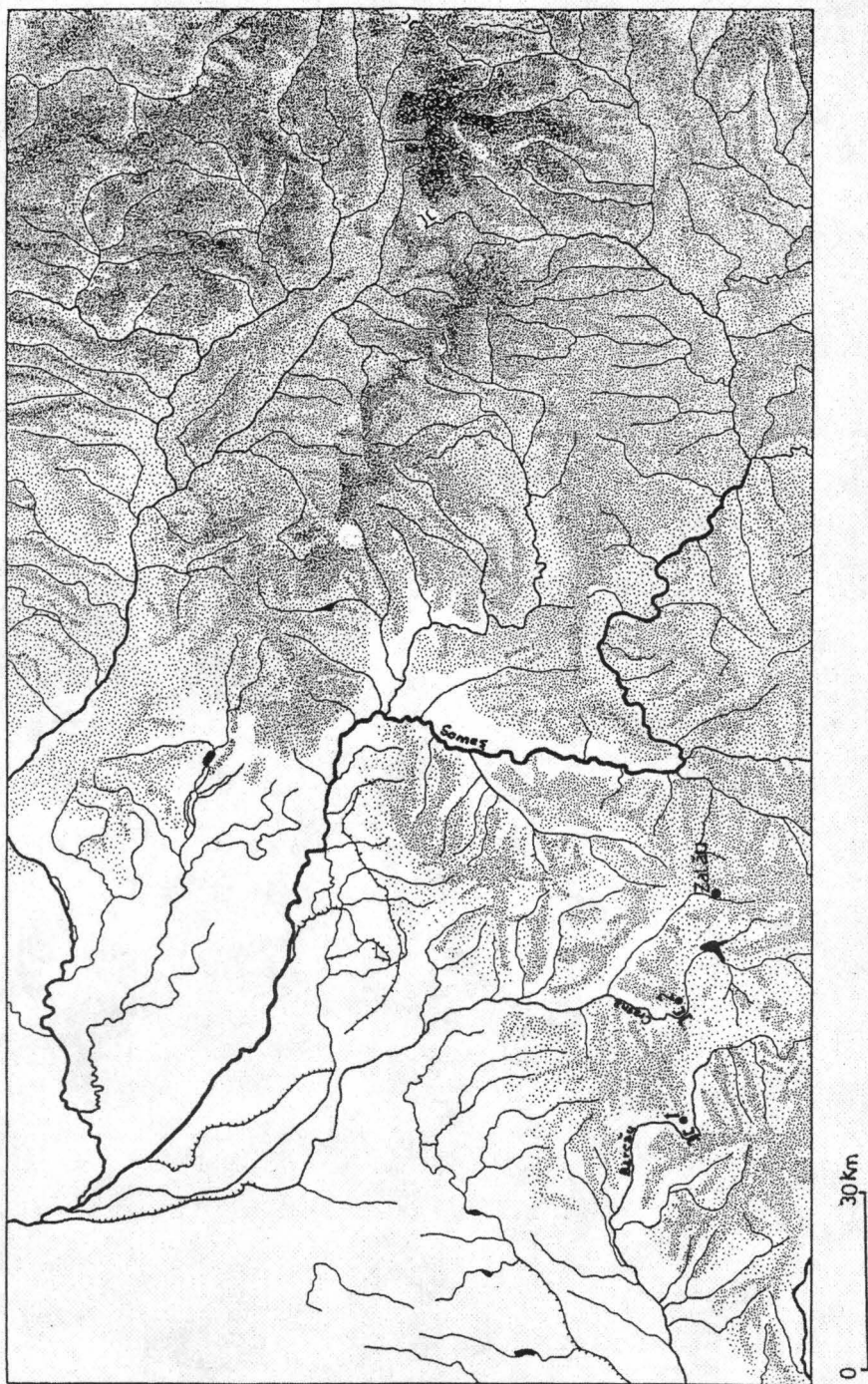

1. Dealul Cetății; 2. Observator; 3. str. A. Mureșanu; 4. str. Argeșului
 5. str. Dunării (fosta P-ța A. Iancu); 6. Nagy-Pista; 7. str. Mureșului; 8. Piersecărie;
 9. str. Barîțiu.

Pl. IV. Șimleu Silvaniei. Stațiunile Wietenberg din zona orașului.

Pl. V. 1. Poziția geografică a stațiunii Wietenberg de la Meseșeni de Sus „Osoiu Măcăului” (X).
2. Poziția geografică a stațiunii Wietenberg de la Poșt „Dealul Pleșa” (X).

Pl. VI. Harta estului zonei Tisei Superioare cu poziția stațiunilor Wietenberg de la Giurtelecu Șimleului (3), Porț (1), Șimleu Silvaniei (2) și Meseșeni de Sus (4).

MATERIALE ARHEOLOGICE DIN EPOCA BRONZULUI DE LA DOH (COM. MĂIERIȘTE), JUD. SĂLAJ

IOAN BEJINARIU, LAKÓ EVA, DANIEL V. SANA

Localitatea Doh se află în partea vestică a Sălajului, în bazinul Crasnei. Până în 1979 localitatea nu era cunoscută prin descoperiri arheologice¹. În primăvara aceluia an, în punctul „*La izvoare*” amplasat în sud-vestul localității,² la capătul grădinilor de pe „str. Strențului” au fost executate lucrări agricole pentru amenajarea unei plantații viticole. Arăturile adânci au scos la iveală un bogat material arheologic, din care o parte a ajuns la Muzeul din Zalău, ceea ce a condus la executarea unor săpături de salvare în vara aceluia an³. Au fost trasate cinci secțiuni dintre care primele două au fost plasate în zona afectată de lucrările agricole, iar secțiunile S3 respectiv S4 au fost trasate la marginea sudică a zonei arate, la cca. 50 m de pârâul „*Fundul Dohului*”. Ultima secțiune, S5 a fost trasată la marginea nordică a terenului. În zona afectată de arături, stratul de cultură a fost distrus în întregime. Secțiunea S5 a fost amplasată în afara sitului arheologic (nu apar decât materiale sporadice). În schimb spre pârâul menționat unde au fost amplasate S3-4 a fost surprins un strat de cultură gros de peste 1,00 m. Din păcate nu au fost executate observații stratigrafice, utile cu atât mai mult cu cât materialele adunate în urma lucrărilor agricole aparțin mai multor perioade istorice. Dealtfel, cel mai interesant și complex material arheologic este cel ce provine din stratul de cultură și complexele (?) distruse de lucrările agricole.

Neoliticului îi aparține un mic vas pictat cu bitum și probabil numeroasele topoare, dălți din piatră și microlite din obsidian recuperate de pe urma lucrărilor agricole⁴. Foarte frecvente sunt fragmentele ceramice de culoare

¹ Petri 1902, III, 327-329 prezintă doar date documentare, de arhivă, despre localitatea Doh. În colecția MJIA Zalău mai apare de la Doh doar o daltă de piatră descoperită în punctul „*Somoșa*” la cca. 1,5 km nord de biserica satului – cf. Lakó 1981, 52, nr. 29.

² În apropiere curge pârâul „*Fundul Dohului*”, iar locul își datorează denumirea de la faptul că pânza freatică apare la foarte mică adâncime. Chiar É. Lakó semnală cu ocazia săpăturilor de salvare că din cauza apei freactice nu a reușit să efectueze cercetările de salvare în bune condiții.

³ Săpăturile au durat două săptămâni în luna august anul 1979 și au fost conduse de către É. Lakó, muzeograf la Muzeul din Zalău, care ne-a cedat cu amabilitate materialul spre publicare.

⁴ Inedite în colecția MJIA Zalău, nr. inv. C.C. 138/1979, 157 – 160/1979, etc.

cenușie lucrate la roată, cu sau fără decor șampilat, atribuite secolelor III – IV d. Hrs⁵.

Majoritatea materialului ceramic ce provine de la Doh, punctul „La izvoare” aflat în depozitul Muzeului din Zaláu aparține epocii bronzului. Câteva dintre materialele de la Doh au fost publicate. Este vorba despre ceramică și un ac de bronz de tip Wetzleinsdorf, toate atribuite culturii Wietenberg.⁶ Și acest ac provine însă din cercetările de suprafață. Atribuirea lui, unui ipotetic nivel de locuire Wietenberg s-a făcut pe baza cronologiei acestui tip de ace ce se numără printre „fosilele” directoare ale metalurgiei de tip Kozsider.⁷ B. Hänsel datează acele de tip Wetzleinsdorf în etapa MD II, echivalentă etapei B B1⁸

În acest articol intenționăm să introducem în circuitul științific materialul ceramic din perioada târzie a epocii bronzului descoperit la Doh. Acestei perioade îi pot fi atribuite, pe baza inventarului ceramic și puținele complexe descoperite. Inventarul acestora era însă modest, iar fragmentele ceramice recuperate nu sunt semnificative pentru demersul propus în această lucrare. De aceea ne vom referi preponderent la ceramica recuperată din zona așezării, distrusă de lucrările de îmbunătățiri funciare.

Tipuri ceramice

Foarte numeroase sunt fragmentele ce provin de la vase – vatră portabile, cu pereții groși, lucrate dintr-o pastă insuficient omogenizată, în amestec cu cioburi pisate, mai rar cu nisip. Au fost adunate mai ales fragmente ce provin de la partea inferioară a acestor recipiente (pl. IV/1).

O serie de fragmente provin de la vase lucrate dintr-o pastă asemănătoare cu cea din care au fost confecționate vasele mai sus descrise. Sunt vase cu profilul pereților ușor curbat (pl.VIII/2) sau cu pereții înclinați (pl. VI/1), pântecoase, probabil de dimensiuni medii, judecând după pereții nu foarte groși. Majoritatea sunt decorate cu un brâu în relief, alveolat sau nu, dispus imediat sub buză (pl. VI/1).

Unele fragmente aparțin unor vase cu buza lobată, cu pereții înclinați, nu prea înalte, cu diametrul maxim în zona gurii (pl. III/3; VIII/3). Exemplarele descoperite la Doh au o creastă modelată pe interiorul lobului. Sunt lucrate din pastă fină, omogenă, bine arsă, amestecată cu nisip fin, mai rar cu cioburi pisate. Aceste vase au suprafața cel mai adesea lustruită. Majoritatea sunt de culoare neagră sau maroniu-închis. Cel mai adesea sunt decorate cu proeminențe înconjurate de caneluri semicirculare (pl. III/3), iar la un exemplar

⁵ Matei / Stanciu 2000, 45-46.

⁶ Bejinariu 2001, 98, pl.VI/1-4, X/2.

⁷ Bóna 1958, pl. 5.

⁸ Hänsel 1968, 85-88, lista 78, harta 17.

se remarcă ornamentarea interiorului buzei cu grupuri de trei linii incizate dispuse în zig-zag (pl. VIII/3).

Asemănătoare cu vasele mai sus descrise, prin profilul înclinat al pereților, dar deosebite de acestea, deoarece nu au marginea modelată cu lobi, sunt o serie de recipiente aflate în mare număr în stațiunea de la Doh. Unele sunt de dimensiuni mari, cu deschiderea la gură de 35-40 cm, înalte de 15-20 cm (pl. IX/4/5; X/1-2) altele de dimensiuni medii, de 12-20 cm diametrul maxim și înălțimea de până la 10 cm (pl. III/4; VIII/1). Cele mai multe vase de acest tip sunt prevăzute cu patru proeminențe conice înconjurate de caneluri semicirculare (pl. III/4; IV/2, VIII/1; IX/5, etc.), însoțite uneori de grupuri de trei alveole (pl. X/1). Un exemplar se individualizează prin îngroșarea marginii la interior (pl. IX/1). Acest fragment este decorat cu arcade hașurate, ornament ce apare și pe alte recipiente (pl. IX/2-3). Apar și câteva străchini care se remarcă prin profilul curb al pereților, asemănător literei „S” (pl. VII/2-3). Un fragment provine de la o strachină cu corpul semisferic și buza subțire, ușor răsfrântă spre exterior (pl. VII/1). Pe acest fragment apare un decor realizat în tehnica exciziei, tehnică în care este ornamentat și fragmentul ceramic de pe planșa V/4. Din stațiunea de la Doh provin și câteva fragmente de căni și chiar un exemplar aproape întreg. Este vorba despre vase cu corpul rotund, gâtul cilindric, cu o toartă adusă de obicei la înălțimea buzei vasului (pl. II/2, III/2, V/5). Apar și exemplare mai mici (sub 10 cm înălțime) cu un profil al corpului similar (pl. I/2, 7). Preponderent, decorul acestui tip este realizat din linii incizate, grupate câte 2-3 sau 4, în registru vertical sau în zig-zag (pl. III/2, V/5). Câteva fragmente aparțin unor cești cu gâtul scurt și partea inferioară foarte înclinată (pl. I/6; III/1; V/1-2; VI/4-5; VII/4; VIII/4-5). Și acestea sunt decorate fie cu grupuri de linii, vertical sau oblic dispuse pe pânțele (pl. V/1; VII/4) ori cu mici proeminențe conice (pl. I/1; III/1). Pe un fragment de la un vas greu de determinat apare un decor realizat din împunsături succesive fine prin care sunt realizate două linii orizontale (pl. V/3).

Ceramica descrisă mai sus aparține grupului Cehăluț, grup cultural care în primele două etape ale Bronzului Târziu este reprezentat prin descoperiri în zona dintre Crasna și Barcău⁹. Unele tipuri ceramice, precum și unele elemente ale decorului sunt preluate din fondul anterior, cel al culturii Otomani, fond pe care se formează grupul Cehăluț. În perioada evoluției grupului Cehăluț aceste forme și componente ale decorului devin definitorii pentru producția ceramică a acestuia. Așa este cazul cănilor, ce apar încă din perioada Koszider în complexe funerare din Câmpia Tisei,¹⁰ sau ca suport al unor depuneri de piese de bronz.¹¹

⁹ Kacsó 1987, 72; idem 1990, 43-44; idem 1995, 111-113; idem 1997, 85-110; Némethi 1978, 120-121; idem 1981-1982, 46; idem 1990, 43-46; Bejinariu / Lakó 1996, 11-33; idem 2000, 153-219. Uneori apare și termenul de Cehăluț – Hajdúbajos sau Pișcolt – Cehăluț – cf, Némethi 1999, 105, 125-126.

¹⁰ Kovács 1977, 53, pl. 3/6.

Acest tip este considerat o creație a culturii Füzesabony¹² și apare frecvent și în descoperiri atribuite fazei finale a culturii Otomani, din România și Slovacia.¹³ În stațiunile cercetate ale grupului Cehăluț din zona vestică a Sălajului acest tip ceramic este nelipsit: Șimleu Silvaniei „fosta str. Dunării”, și „Observator”, Zăuan „Dâlma Cimitirului”, Cehei „Mesig”, Crasna „Csereoldal” etc. Atât străchinile cu buza lobată cât și varianta cu buza dreaptă, prevăzute pe corp cu 4 proeminențe conice înconjurată de caneluri semicirculare sunt de asemenea apariții frecvente în stațiunile grupului Cehăluț¹⁴ sau în cele din Ungaria ale grupului Hajdúbajos. Aceste recipiente desemnate adesea drept „străchini în formă de coif suedez” apar, probabil sub influență tumulară, încă din perioada Bronzului Mijlociu în unele așezări ale culturii Otomani din Ungaria, de pe Valea Barcăului¹⁵ precum și în nivelurile superioare ale unor așezări Füzesabony.¹⁶ Cesti similare celor descoperite la Doh au fost descoperite în numeroase stațiuni atribuite grupului Cehăluț (Cehăluț, Pișcolt, Curtuișeni, Valea lui Mihai, etc)¹⁷ dar sunt frecvente și în descoperirile atribuite culturii Suciu de Sus.¹⁸ Tot în mediul culturii Suciu de Sus își află analogii fragmentele ceramice decorate în tehnica exciziei (pl. V/4, VII/1). Străchinile cu buza îngroșată la interior, cu pereții înclinați, tip căruia îi poate fi atribuit fragmentul de pe planșa IX/1 sunt forme caracteristice culturii Wietenberg. La Derșida apar începând cu nivelul 3 de locuire,¹⁹ dar devin mai frecvente pe parcursul etapelor târzii ale culturii Wietenberg.²⁰ Câteva exemplare au apărut și în nivelul Cehăluț de la Crasna „Csereoldal”.²¹ Acest tip nu apare și în stațiunile aflate pe cursul mijlociu și superior al Crasnei și Barcăului, ci doar în cele de la Crasna și Doh, ambele aflate într-o zonă anterior locuită de comunități Wietenberg.

Alături de materialul ceramic prezentat mai sus, dorim să prezentăm un alt lot de ceramică descoperit cu aceeași ocazie la Doh „La izvoare”. Este vorba despre o serie de fragmente ce provin de la vase de dimensiuni mai mari, cu pereții groși (1,5-2 cm). Toate se individualizează prin coloritul dublu al suprafețelor: negru la exterior, cărămiziu la interior, prin lustrul cu aspect metalic al pereților și prezența cioburilor pisate în amestecul pastei. Cantitativ acest lot este inferior celui atribuit grupului Cehăluț. Majoritatea fragmentelor

¹¹ Koós 1989, 31-43, fig. 5.

¹² Kovács 1988, 126.

¹³ Valea lui Mihai: Ordentlich 1965, pl. II. Nizna Misl'a : Olexa 1992, pl. 1/9; Gašaj / Olexa 1996, 19.

¹⁴ Némethi 1978, fig. 4/1; Kacsó 1997, pl. I/9, II/5,8; Bejinariu / Lakó 1996, pl. VII/8.

¹⁵ Máthé 1988, pl. 25/3, 26/3.

¹⁶ Kovács 1988, pl. 3/1, 4/5.

¹⁷ Némethi 1978, fig. 2/4; Kacsó 1997, pl. IV/6, XI/4-6.

¹⁸ Bader 1978, pl. XLV/4,9-10, L/10.

¹⁹ Chidioșan 1980, 36-37, pl. XVI/5 – varianta D3.

²⁰ Andrișoiu 1992, pl. 31/2-3; Ciugudean 1997, fig 7/2, 8/2.

²¹ Bejinariu / Lakó 2000, 165.

adunate de către É. Lakó în 1979 sunt atipice. Se remarcă un fragment din partea inferioară a unui vas, probabil bitronconic, decorat cu striuri verticale trase cu pieptenele (pl. II/4). Este vorba despre striuri realizate și dispuse în mod diferit de maniera în care apar striurile pe ceamica Suciului de Sus și Lăpuș. Analogii apropiate provin din așezarea de la Zăuan „*Banffy-tag*” sondată în 1981 de către É. Lakó. În locuința L1 a fost descoperit și un fragment de la un vas cu colorit dublu, decorat cu striuri verticale în maniera vasului de la Doh²². Din centrul Transilvaniei, de la Band (jud. Mureș) și de la Cugir (jud. Alba) provin vase decorate într-o manieră asemănătoare celui de la Doh.²³ Exemplarele de la Cugir au servit la depunerea depozitului de piese de bronz și aur atribuit seriei Cincu – Suseni de către M. Petrescu-Dîmbovița.²⁴ Vase decorate cu striuri verticale apar și în așezarea de la Nagykovács din faza timpurie a culturii Gáva²⁵ Tot de la Doh provine un fragment de la un vas pântecos, cu gât cilindric înalt, decorat în zona diametrului maxim al pântecului cu caneluri (sau mai degrabă fațete) oblice late (2,5 cm), scurte și cu marginile reliefate (pl. IV/4). La Zăuan „*Banffy-tag*”, dar dintr-un complex salvat în 1976 a intrat în colecția muzeului din Zalău un fragment de la un vas identic ca profil, decor și colorit cu cel de la Doh.²⁶ Forme asemănătoare apar și în grupul Igrîța,²⁷ iar canelurile (sau fațetele) late cu marginile reliefate sunt întâlnite pe vase ale fazei secunde a grupului Lăpuș.²⁸ Alte fragmente descoperite la Doh aparțin unor vase de mari dimensiuni, cu corpul rotund și cu gâtul arcuit spre exterior. Prezintă același colorit dublu și sunt decorate cu un grup de caneluri orizontale dispuse la partea superioară a corpului, sub care apar caneluri semicirculare (pl. II/3) într-o manieră întâlnită și pe vase descoperite în complexul de la Susani (jud. Timiș).²⁹

Existența celor două loturi de material ceramic de la Doh „*La izvoare*” ne determină să lărgim cadrul discuției referitoare la evoluția cultural – cronologică a Bronzului Târziu din nord-vestul României. Ceramica din cel de-al doilea lot de la Doh prezintă trăsături prin care se diferențiază clar de cea atribuită grupului Cehăluț și se apropie mai mult de caracteristicile ceramicii din prima epocă a fierului. Deși nu există date stratigrafice pentru stațiunea de la Doh, se poate afirma că materialele din cel de-al doilea lot au apărut într-un nivel superior față de nivelul în care au apărut materialele Cehăluț. Afirmația noastră are la bază extrapolarea situației stratigrafice constatate în stațiunile

²² Materiale inedite în colecția Muzeului din Zalău. Nr. Inv. C.C.358-379/1981.

²³ Ciugudean 1994, 62-70, fig. 5/7, 8/1,3.

²⁴ Petrescu-Dîmbovița 1977, 91.

²⁵ Kemenczei 1982, pl. 5/2.

²⁶ Bejinariu 2001A 161, pl. V/5.

²⁷ Chidioșan / Emôdi 1982, fig. 1/6.; Emôdi 2003, pl. VI

²⁸ Kacsó 1981, 60, pl. 28/1-3; Kacsó 2001, pl. 15

²⁹ Stratan / Vulpe 1977, taf. 18 /147.

arheologice de la Cehei „*Mesig*”,³⁰ și mai nou Pericei „*Keller-tag*”.³¹ În ambele stațiuni, în partea superioară a nivelului de cultură din Bronzul Târziu au apărut o serie de complexe cu ceramică, care prin caracteristicile sale indică clar o evoluție în sensul primei epoci a fierului, în timp ce complexele din partea inferioară a acestui nivel conțineau ceramică Cehăluț.

Evoluția Bronzului Târziu din Transilvania centrală și nordică a fost împărțită de către C. Kacsó în patru etape³², care acoperă o perioadă de timp cuprinsă între secolele XIV – IX î. Hrs.³³ F. Gogâltan împarte perioada Bronzului Târziu din aceste zone în trei etape (Bronz Târziu I – III). Limita inferioară (începutul Bronzului Târziu I) este marcată de debutul fazei Wietenberg IV, iar cea superioară (sfârșitul Bronzului Târziu III) de răspândirea culturii Gáva – Holihrad, care în opinia sa nu se petrece mai devreme de sfârșitul perioadei Hallstatt A.³⁴

Interpretarea situației determinate arheologic în zona vestică a Sălajului (zona cursului superior al râurilor Crasna și Barcău) ne permite, în actualul stadiu al cunoașterii, să creionăm următoarea imagine a evoluției Bronzului târziu. Această perioadă începe, în mare, după sfârșitul așezării Wietenberg de la Derșida. Situația, singulară actualmente, de la Crasna „*Csereoldal*”, nivelul inferior, ne impune să luăm în considerare o evoluție post-Derșida a unor comunități Wietenberg, la sfârșitul Bronzului mijlociu – începutul Bronzului Târziu I,³⁵ după care în zona întreagă sunt documentate doar stațiunile arheologice ale grupului Cehăluț.³⁶ Acestui grup îi pot fi atribuite până acum peste 50 de puncte cu descoperiri arheologice cunoscute doar în zona de la vest de Meseș a Sălajului. Răspândirea ceramicii caracteristice culturii Gáva este doar unul dintre elementele ce marchează sfârșitul Bronzului Târziu și începutul primei epoci a fierului în această zonă. Modificarea habitatului în prima epocă a fierului este evidentă, prin apariția așezărilor fortificate sau a fortificațiilor de refugiu nedocumentate în perioada Bronzului Târziu. Datele

³⁰ Bejinariu / Pop 1998, 93.

³¹ Cercetări preventive efectuate în 2004, august – noiembrie. Materiale în curs de publicare. Colecția MJIA Zalău nr. inv. C.C. 4186 – 4404 / 2004

³² Kacsó 1990, 41-50; idem 1999, 59. C. Kacsó precizează în 1990 că în nord – vestul României: ”între așa-numitele faze Bronz C-D și Hallstatt A și chiar începuturile fazei Hallstatt B nu pot fi stabilite linii de cezură clare, ele aparținând de fapt aceleiași etape de evoluție, pe care o numim Bronzul târziu.” Conform opiniei dl. Kacsó prima epocă a fierului ar începe odată cu așa-numitul „orizont prescitic”. Teoria d-sale este apropiată, cel puțin din punctul de vedere al prelungirii evoluției Bronzului târziu și pe parcursul începutului fazei Ha B, celei exprimate anterior de către T. Kemenczei (Kemenczei 1984, 86-88).

³³ Kacsó 2000, 31- 41.

³⁴ Gogâltan 1999 – 2000, 44.; idem 2001, 196-199.

³⁵ Bejinariu / Lakó 2000, 176-177. Opinii contrare la Kacsó 2003, 83-86.

³⁶ F. Gogâltan consideră că ocuparea acestei zone de către grupul Cehăluț se petrece doar la sfârșitul etapei Bronz Târziu I (Gogâltan 2001, 196-197) ceea ce presupune, indirect, acceptarea existența unei evoluții Wietenberg post-Derșida în zona menționată: cf. Gogâltan / Tamba 1992, 63-64.

furnizate de cercetarea așezării fortificate din prima epocă a fierului de la Șimleu Silvaniei „*Observator*” nu ne permit o datare a începutului acestei așezări anterior etapei Ha B1. Ca atare și începutul culturii Gáva în zona noastră ar trebui plasat tot în jurul acestei date, eventual urcat spre sfârșitul etapei Ha A2³⁷.

Așa cum spuneam evoluția grupului Cehăluț acoperă primele două faze ale Bronzului Târziu din nord-vestul României. Până la începutul primei epoci a fierului ar mai rămâne încă o etapă. În această etapă (Bronz Târziu III) ar trebui plasate materiale de genul celor din al doilea lot de la Doh (pl. II/3-4, IV/4) care sugerează clar, cel puțin în privința ceramicii, sensul evoluției. Tot în această etapă pot fi plasate o serie de complexe dintre cele apărute în partea superioară a nivelului de cultură din Bronzul Târziu de la Cehei „*Mesig*” și Pericei „*Keller-tag*”, precum și locuirea de la Zăuan „*Banffy-tag*” și Zalău „*Valea Miții*”, poate și Nușfalău „*str. Mare, nr. 527*”. Situația stratigrafică de la Cehei, Pericei și poate Doh unde materialele atribuite Bronzului Târziu III apar în complexe ce le suprapun pe cele cu ceramică tipică Cehăluț, dar nu într-un nivel distinct de acestea, pare să sugereze o evoluție a fondului local care asimilează noi tehnici de confecționare a ceramicii, noi forme și ornamente care se vor impune definitiv odată cu prima epocă a fierului. Toate aceste stațiuni atribuite etapei finale a Bronzului Târziu sunt dispuse pe terase în apropierea Crasnei, Barcăului sau ale altor cursuri de apă mai mici, poziții exploatate de altfel și de către așezările grupului Cehăluț. În schimb așezările nefortificate ale primei epoci a fierului din Depresiunea Șimleului nu le suprapun niciodată pe cele ale grupului Cehăluț. Această etapă, Bronzul Târziu III corespunde, în mare, etapei central-europene Ha A. Perioada este puțin cunoscută în întreaga Transilvanie³⁸. Unele date au fost furnizate și pentru zona nord-vestică a României, mai precis zona Careiului, de asemenea locuită de purtătorii grupului Cehăluț. Din păcate nu toate provin din cercetări arheologice. Descoperiri precum cele de la Berveni, Carei, Căpleni, Ciumești, Berea, Moftinu Mic au fost legate de perioada de formare a culturii Gáva (Gáva I). Conform autorului, I. Némethi, aceste descoperiri formează un orizont cultural bine conturat, ce urmează, cronologic, după grupul Cehăluț.³⁹ Ceramica ce provine din aceste descoperiri se caracterizează prin prezența elementelor tradiționale ale grupului Cehăluț, dar și prin apariția altor forme de vase și motive ornamentale specifice culturii Gáva. Aceste trăsături sunt evidente și în cazul descoperirilor din

³⁷ Debutul culturii Gáva într-o perioadă și mai timpurie (sfârșitul etapei Reinecke BD – prima jumătate a etapei Ha A) cum a presupus anterior T. Kemenczei (Kemenczei 1982, 91-93) este pus, mai nou sub semnul îndoielii de către unii arheologi maghiari, care pentru perioada BD – Ha A1 utilizează termenul de Proto Gáva, considerând că perioada Gáva acoperă etapele Ha A2 – HB1: Szabó 2004, 169.

³⁸ Ciugudean 1994, 59-73.

³⁹ Némethi 1990, p. 47.

Depresiunea Șimleului atribuite de noi etapei Bronz Târziu III. Tradiția Cehăluț este bine reprezentată mai ales în cazul descoperirilor de la Zăuan „*Banffy-tag*”, Zalău „*Valea Miții*” și mai atenuată în cazul celorlate descoperiri. Explicația rezidă probabil în faptul că este vorba despre etape diferite ale procesului de evoluție spre prima epocă a fierului.

BIBLIOGRAFIE

- Andrițoiu 1992 I. Andrițoiu, *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, Bibl. Thrac. II, București, 1992.
- Bader 1978 T. Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică*, București, 1978.
- Bejinariu 2001 I. Bejinariu, *Considerații privind descoperirile culturii Wietenberg din județul Sălaj* în C. Cosma, D. Tamba, A. Rustoiu (ed.) *Studia Archaeologica et Historica Nicolae Gudea dicata. Omagiu profesorului Nicolae Gudea la 60 de ani*, B.M.P. IV, Zalău, 2001, p.95-117.
- Bejinariu 2001A I. Bejinariu, *Late Bronze Age in the Depression of Șimleu* în C. Kacsó (Hrsg.) *Der Nordkarpatische Raum in der Bronzezeit*, Bibl. Marmatia, 1, Baia Mare, 2001, p. 157-174.
- Bejinariu / Lakó 1996 I. Bejinariu / E. Lakó, *Despre sondajul arheologic de la Cehei „Misig”(1987)*, în *Acta MP*, XX, 1996, p. 11-33.
- Bejinariu / Lakó 2000 I. Bejinariu / E. Lakó, *Contribuții la cunoașterea Bronzului Târziu din nord-vestul României. Așezarea de la Crasna*, în *Acta MP*, XXIII,1, 2000, p. 163-219.
- Bejinariu / Pop 1998 I. Bejinariu / H. Pop *Săpătura arheologică de la Cehei, (județul Sălaj)*, în *Carpatica*, 5, Uzgorod 1998, p.90-96.
- Bóna 1958 I. Bóna, *Chronologie der Hortfund vom Koszider-typus*, în *AAH*, 9, 1958, p. 90-96.
- Chidioșan 1980 N. Chidioșan, *Contribuții la istoria tracilor din nord-vestul României. Așezarea Wietenberg de la Derșida*, Oradea, 1980.
- Chidioșan / Emödi 1982 N. Chidioșan / I. Emödi, *Grupul cultural Igrița de la sfârșitul epocii bronzului*, în *Crisia*, XII, p.61-86.
- Ciugudean 1994 H. Ciugudean, *Perioada Hallstatt A în centrul Transilvaniei*, în *Apulum*, XXXI, 1994, p. 59-73.
- Ciugudean 1997 H. Ciugudean, *Considerații privind sfârșitul culturii Wietenberg în Transilvania în Cercetări privind epoca bronzului și prima vârstă a fierului în Transilvania*,

- BMA, VII, 1997, p. 65-97.
- Emődi 2003 I. Emődi, *Descoperiri de la sfârșitul epocii bronzului din Bihor*, în *In memoriam Nicolae Chidioșan*, Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 2003, p.115-127.
- Gašaj / Olexa 1996 D. Gašaj / L.Olexa, *Nizna Misl'a in der Bronzezeit*, Kosice, 1996.
- Gogâltan 1999-2000 F. Gogâltan, *Aspecte privind metalurgia bronzului în bazinul carpatic. Ciocanele și nicovalele cu toc de înmănușare din România*, în *Eph. Nap.*, IX-X, 1999-2000, p. 5-59.
- Gogâltan 2001 F. Gogâltan, *The settlement of Cășeu and some problems concerning the Late Bronze Age in the Center and Northern Transylvania*, în C. Kacsó (Hrsg.) *Der Nordkarpatische Raum ...* Bibl. Marmăția, 1, Baia Mare, 2001, p. 191-214.
- Gogâltan / Tamba 1992 F. Gogâltan, D. Tamba, *Materiale arheologice aparținând culturii Wietenberg descoperite la Șimleu Silvaniei*, în *Acta MP*, XVI, 1992, p. 61-78.
- Hänsel 1968 B. Hänsel, *Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken*, Bonn, 1968.
- Kacsó 1981 C. Kacsó, *Necropola tumulară de la Lăpuș* (teză de doctorat), Cluj Napoca, 1981.
- Kacsó 1987 C. Kacsó, *Beiträge zur kenntnis der Verbreitungsgebietes und der Chronologie der Suciu de Sus – Kultur*, în *Dacia*, N.S., XXXI, 1-2, 1987, p. 51-75.
- Kacsó 1990 C. Kacsó, *Bronzul târziu în nord-vestul României*, în *Symp. Thrac.*, 8, Satu Mare, 1990, p. 41-50.
- Kacsó 1995 C. Kacsó, *Der Hortfund von Arpășel, Kreis Bihor*, în T. Soroceanu (Bearb. u. Red.) *Bronzefunde aus Rumänien*, *PAS*, 10, Berlin, 1995, p. 81-130.
- Kacsó 1997 C. Kacsó, *Faza finală a culturii Otomani și evoluția culturală ulterioară acesteia în nord-vestul României*, în *StudComSatu Mare*, XIV, 1997, p. 85-110.
- Kacsó 1999 C. Kacsó, *Date noi cu privire la preistoria Maramureșului*, în *Angustia*, 4, 1999, p. 155-170.
- Kacsó 2000 C. Kacsó, *Die späte Bronzezeit in Karpaten-Donau-Raum (14-9 Jhr.v.Chr.)*, în *Traker und Kelten beidseits der Karpaten* (Sonderausstellung, Eberdingen, 2000), p. 31-41.
- Kacsó 2001 C. Kacsó, *Zur Chronologischen und Kulturellen Stellung der Hügelgräberfeldes von Lăpuș*, în C. Kacsó (Hrsg.) *Der Nordkarpatische Raum...*, p. 231-278.

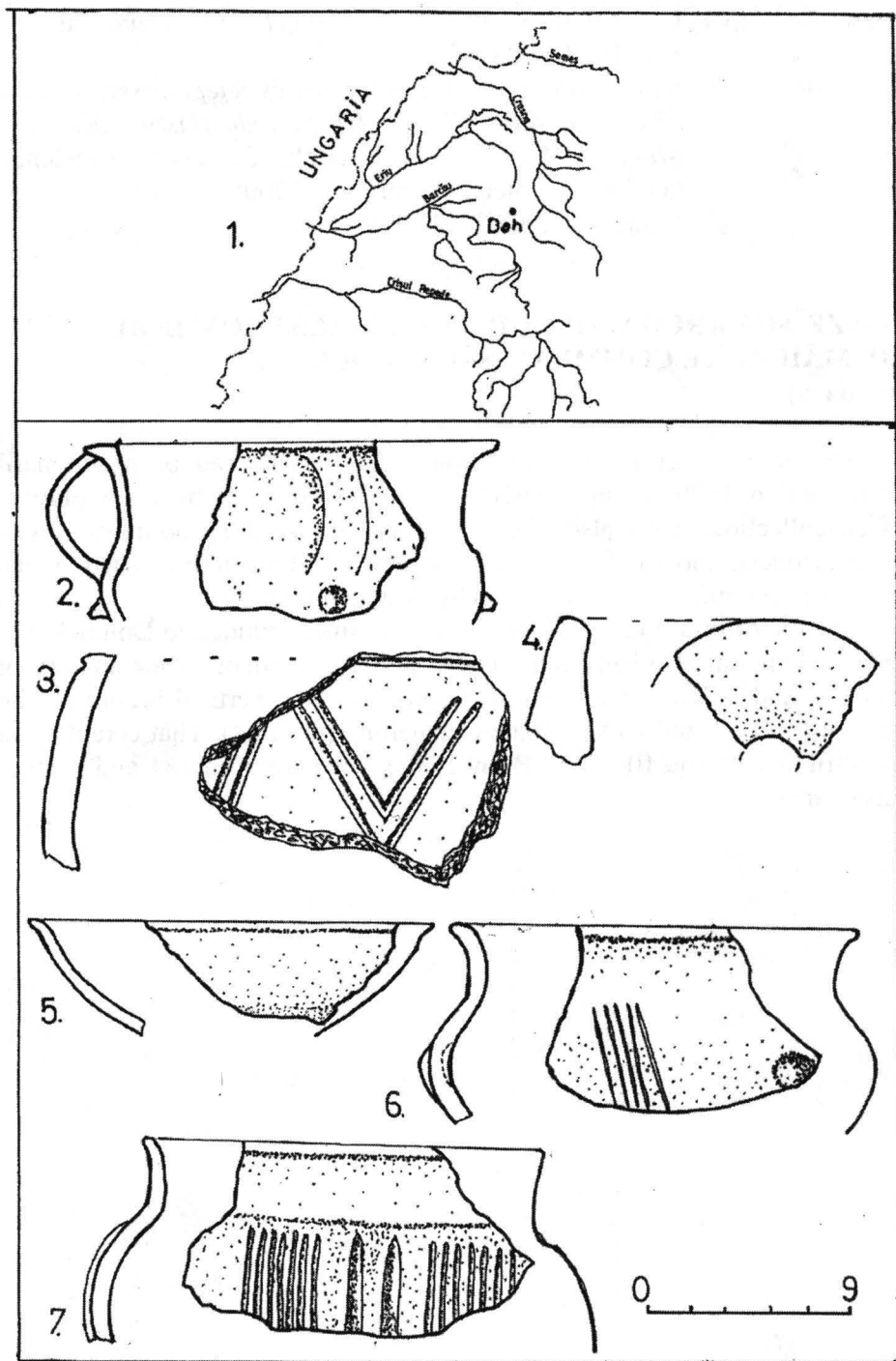
- Kacsó 2003 C. Kacsó, *Descoperiri Wietenberg la Lăpuș*, în *In memoriam Nicolae Chidioșan*, p. 77-99.
- Kemenczei 1982 T. Kemenczei, *Die Siedlungsfunde der Gáva-kultur aus Nagykallo*, în *FA*, XXXIII, 1982, p. 73-95.
- Kemenczei 1984 T. Kemenczei, *Die Spätbronzezeit in Nordostungarn*, Budapest, 1984.
- Koós 1989 J. Koós, *Der II. Bronzefund von Tiszaladány*, în *ComArhHung*, 1989, p. 31-43.
- Kovács 1977 T. Kovács, *Funde der Metallkunst der Koszider-Periode aus Siedlungen und Gräberfelder*, în *FA*, XXVIII, 1977, p. 39-65.
- Kovács 1988 T. Kovács, *Die Bronzezeitliche Siedlung von Sütő – ein kurze uberschicht*, în *SlovArch.*, XXXVI,1, 1988, p. 119-132.
- Lakó 1981 E. Lakó, *Repertoriul topografic al epocii pietrei și a perioadei de tranziție spre epoca bronzului în județul Sălaj*, în *Acta MP*, V, 1981, p. 37-119.
- Matei / Stanciu 2000 A.V. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II-IV p. Chr. în spațiul nord-vestic al României)*, BMP II, Zalău – Cluj Napoca, 2000.
- Máthé 1988 M. Sz. Máthé, *Bronze Age Tells in the Berettyóvalley*, în *Bronze Age tell settlements of the Great Hungarian Plain*, I, IPH, Budapest, 1988, p. 27-123.
- Németi 1978 I. Németi, *Descoperiri de la sfârșitul epocii bronzului în zona Careiului*, în *SCIVA*, 29,1, 1978, p. 99-122.
- Németi 1981-1982 I. Németi, *Descoperiri arheologice din hotarul orașului Carei*, în *StudComSatu Mare*, V-VI, 1981-1982, p. 167-182.
- Németi 1990 I. Németi, *Contribuții la cunoașterea sfârșitului epocii bronzului din nord-vestul României*, în *SCIVA*, 41,1, 1990, p. 19-54.
- Németi 1999 I. Németi, *Repertoriul arheologic al zonei Carei*, București, 1999.
- Olexa 1992 L. Olexa, *Nalezinská z doby bronzovej v Nižnej Mišli*, în *SlovArch*, XL, 2, 1992, p. 189-204.
- Ordentlich 1965 I. Ordentlich, *Un depozit de avse de tip Otomani de la Valea lui Mihai (reg. Crișana)*, în *StudComMuz Bruckenthal Sibiu*, 12,1965, p. 181-197.
- Petrescu-Dîmbovița 1977 M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, Bibl. de Arh. XXX, București, 1977.
- Petri 1902 M. Petri, *Szilágyvármegye monographiaja*, II, Zilah, 1902.

- Stratan / Vulpe I. Stratan, A. Vulpe, *Die Hügel von Susani*, în **PZ**, 1977 52,1,1977, p. 28-61.
- Szabó 2004 V. Szabó Gábor, *Ház, település és településszerkezet a késő Bronzkori (BD, HA, HB periódus) Tisza-vidéken*, în **Momos II**. Öskoros Kutatók II. Összejavételének konferenciakötete. Debrecen, 2000. november 6-8, Debrecen, 2004, p.137-170.

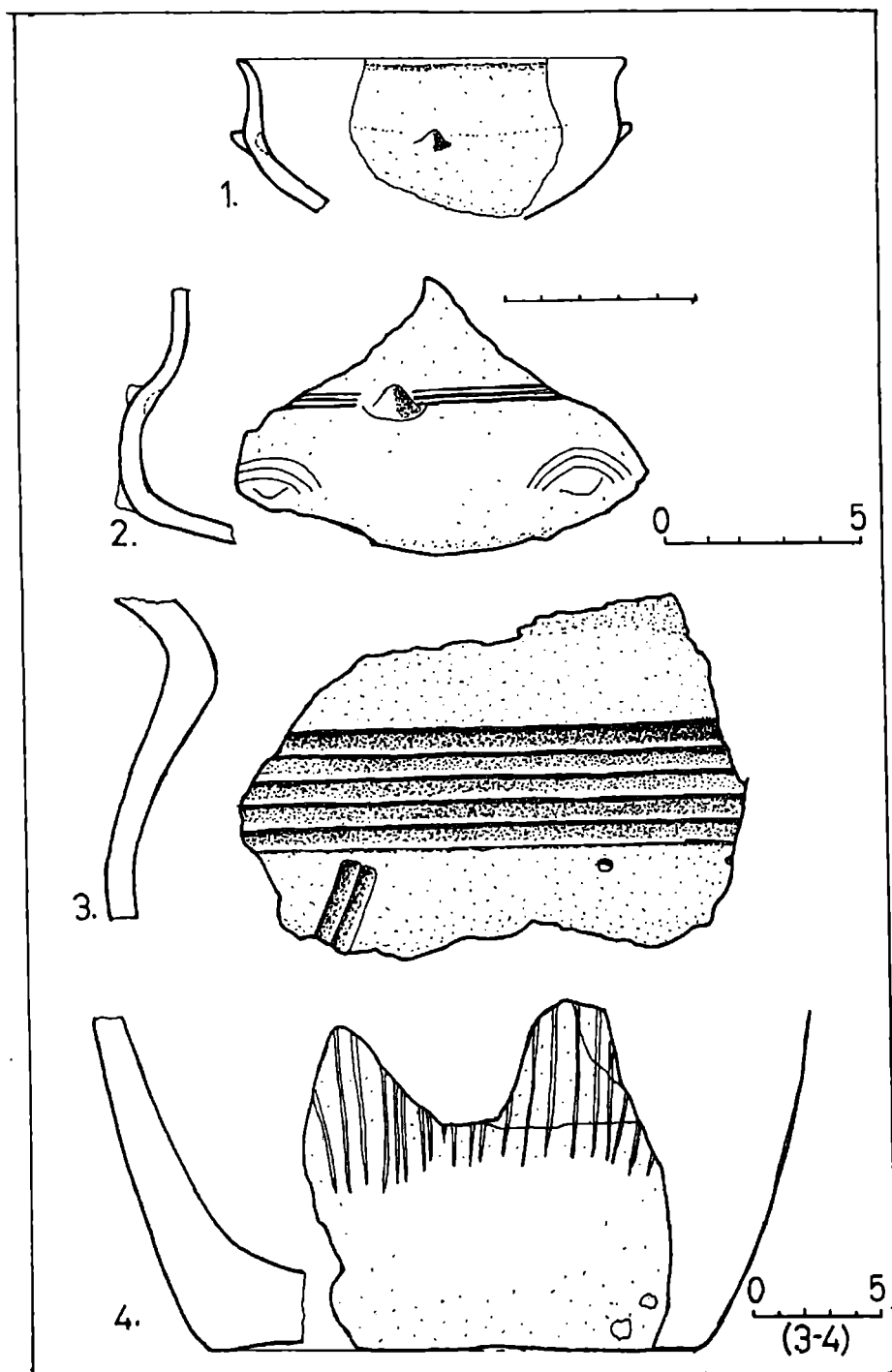
**BRONZE AGE ARCHAEOLOGIC MATERIALS FROM DOH
(THE MĂIERIȘTE COMMUNE, SĂLAJ COUNTY)
(Summary)**

The archaeological site from Doh – *La izvoare* had been summarily investigated in 1979, as previously it had been affected by deep plowing. Surface collections have also identified Late Bronze Age ceramics, several bronze artifacts, mostly fragmentary. In 2001 had been published Middle Bronze Age ceramics and a bronze pin by Wetzleinsdorf type.

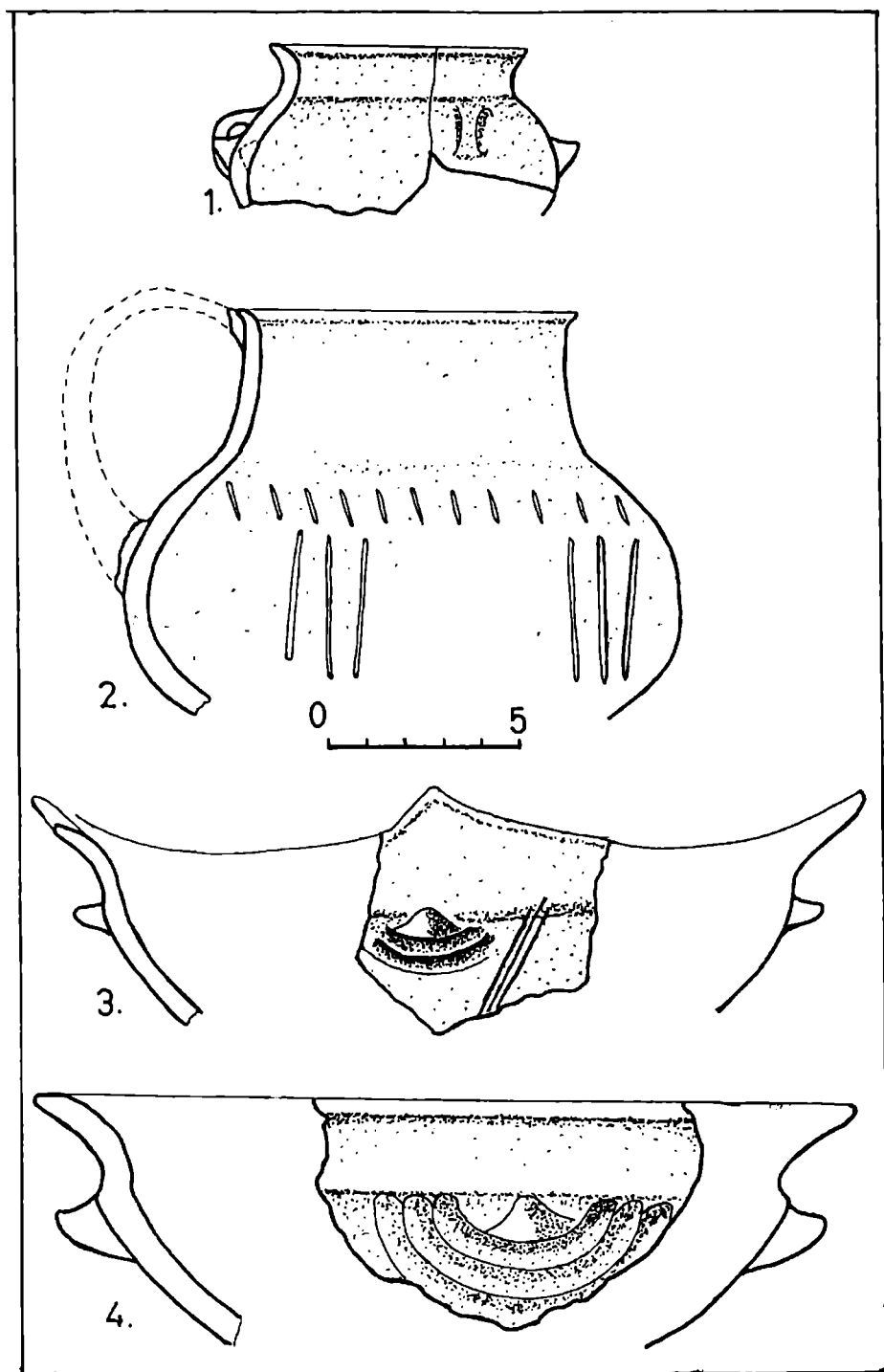
The majority of the Late Bronze Age ceramics founded to Doh belong to Cehăluț group, but also had been founded pottery fragments black and smooth at exterior and reddish in the interior, decorated with vertical broom-brushed ornament (pl. II/4) and wide oblique channelling (pl.IV/ 4). That ceramics had been attributed to the IIIrd Late Bronze Age stage from central and northern Transylvania.

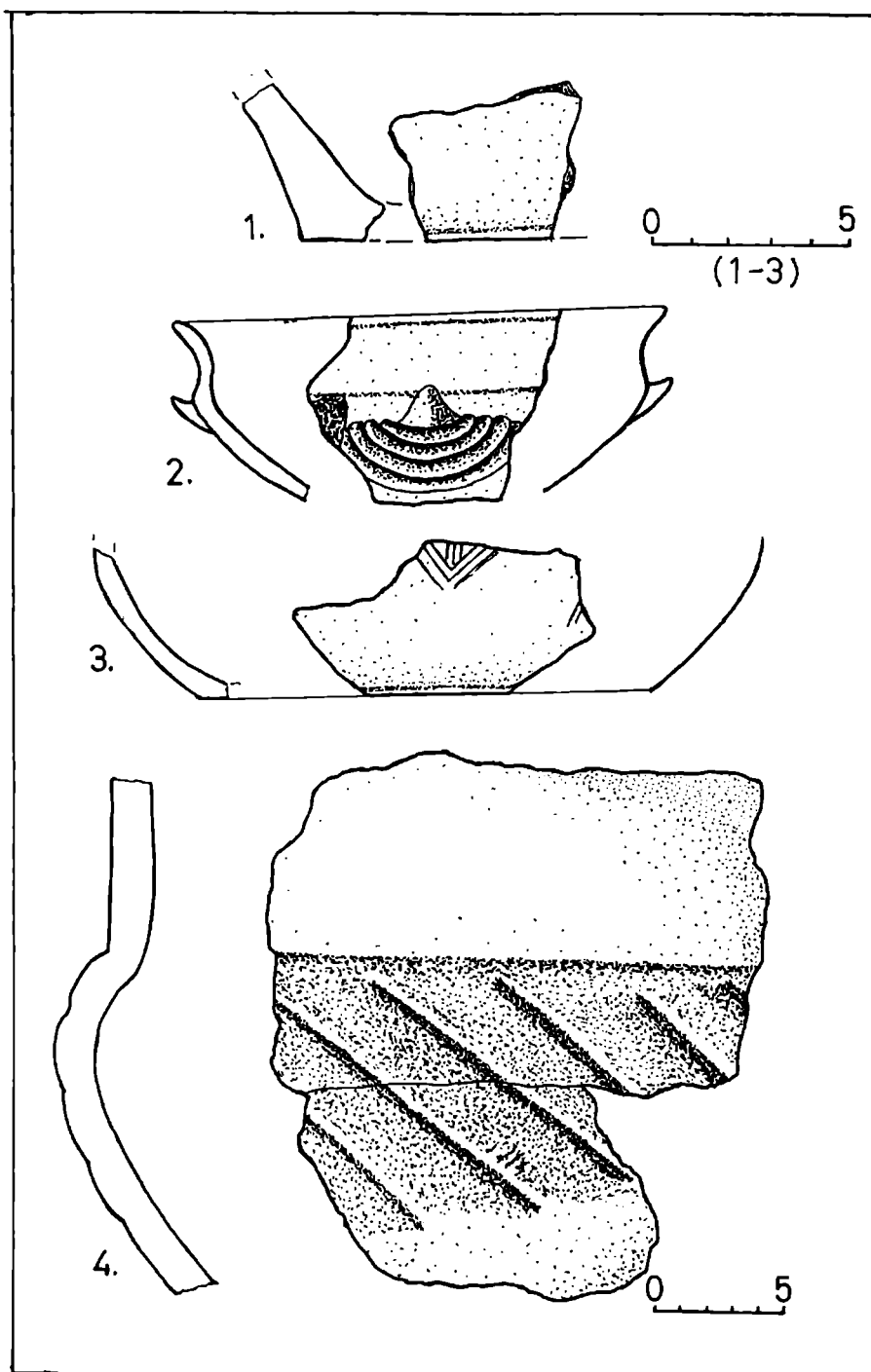
Pl. I: 1 Amplasarea localității Doh în nord-vestul României.
2-7 Ceramică din Bronzul Târziu de la Doh „La izvoare”.

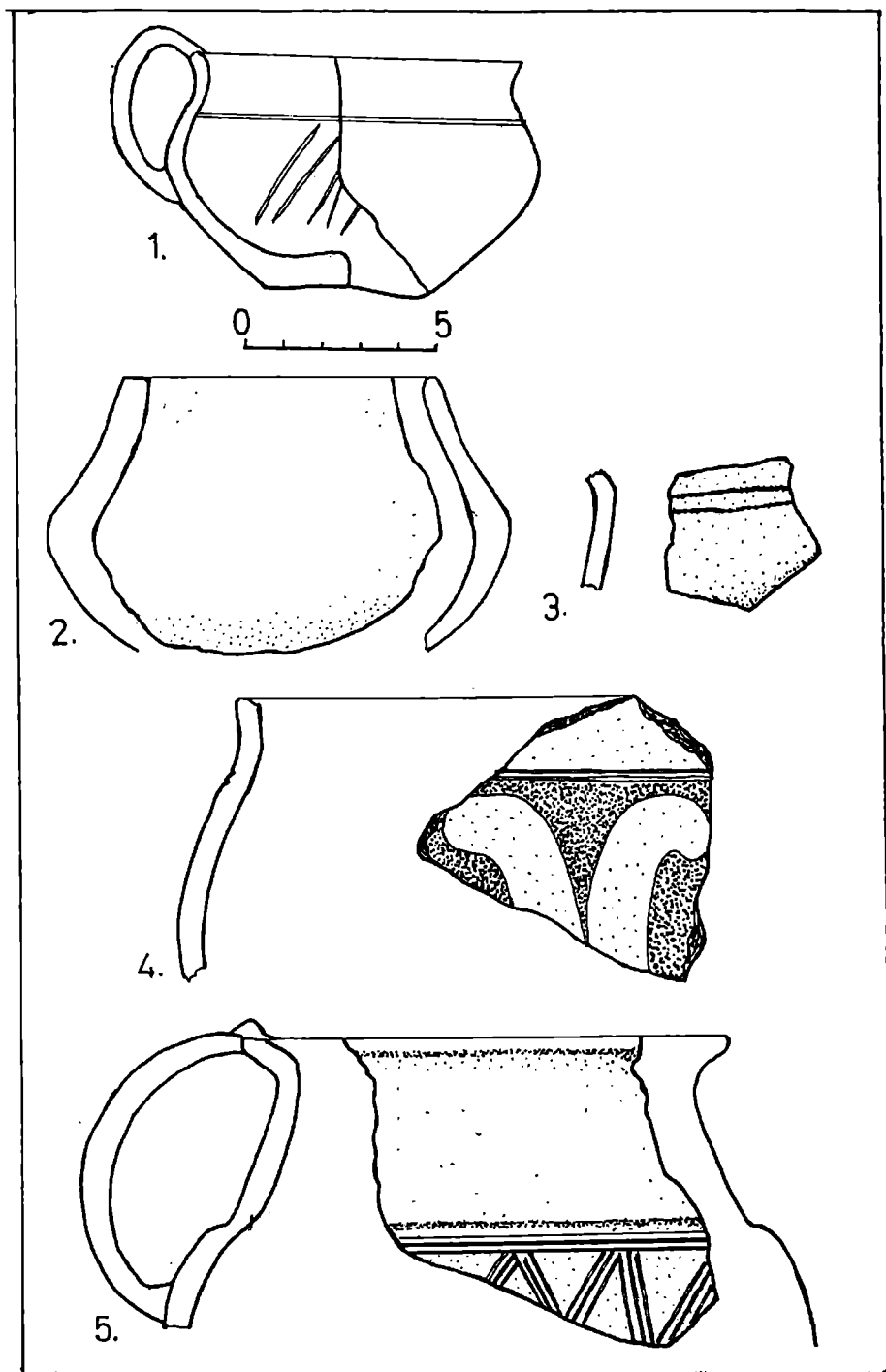
Pl. II 1-4 Ceramică din Bronzul Târziu de la Doh „La izvoare”.

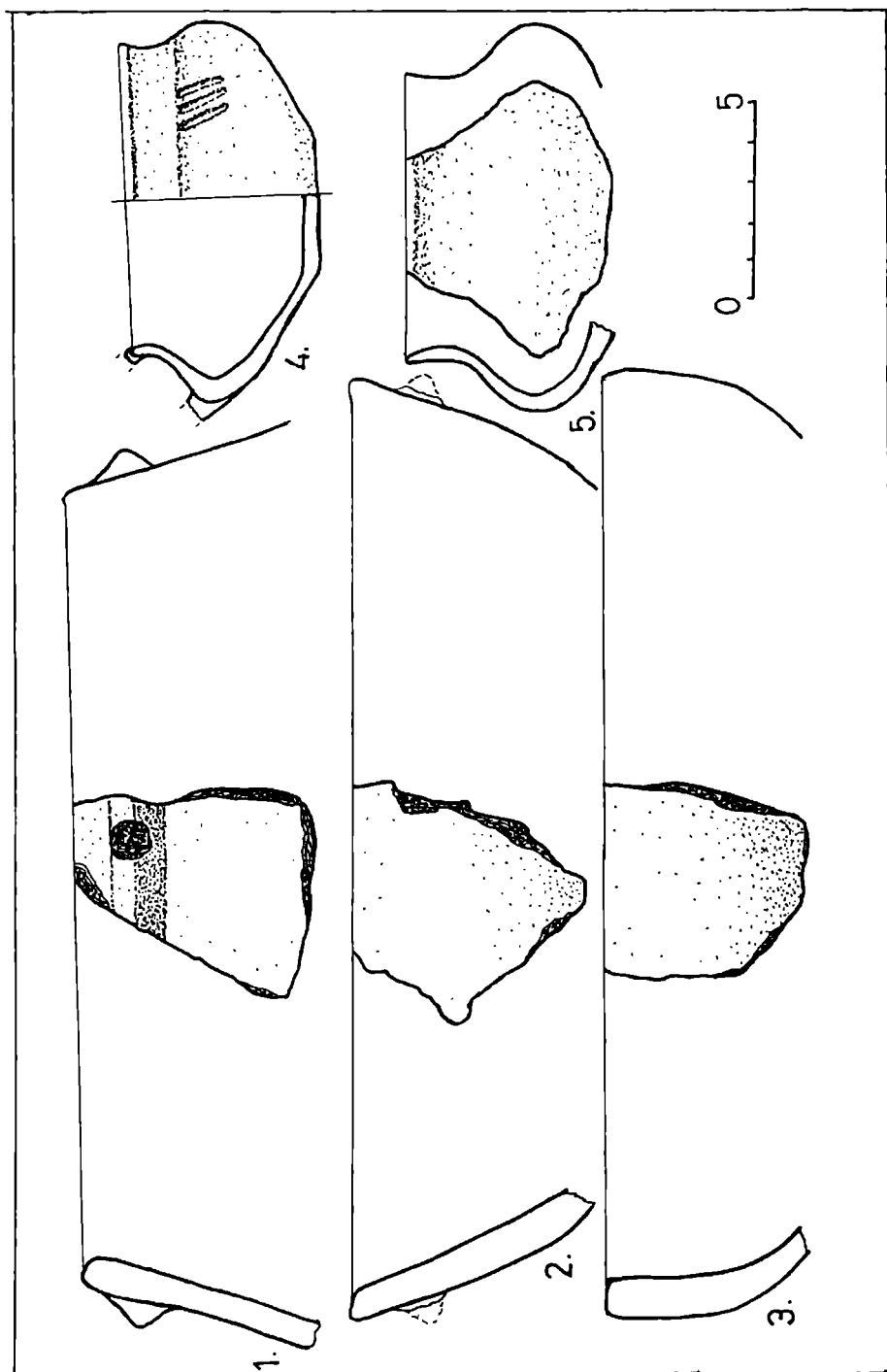
Pl. III 1-4 Ceramică din Bronzul Târziu de la Doh „La izvoare”.

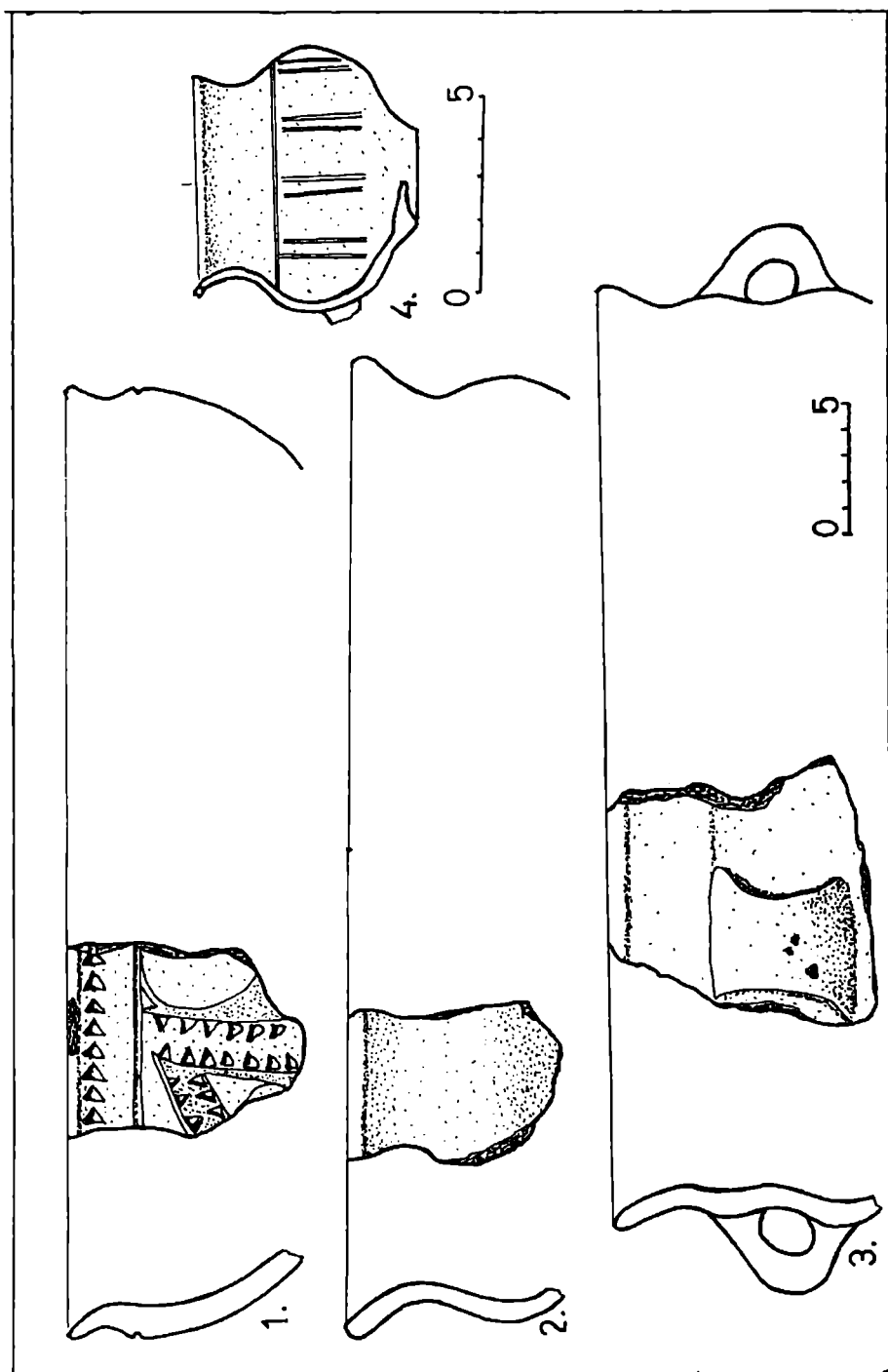
Pl. IV 1-4 Ceramică din Bronzul Târziu de la Doh „La izvoare”.

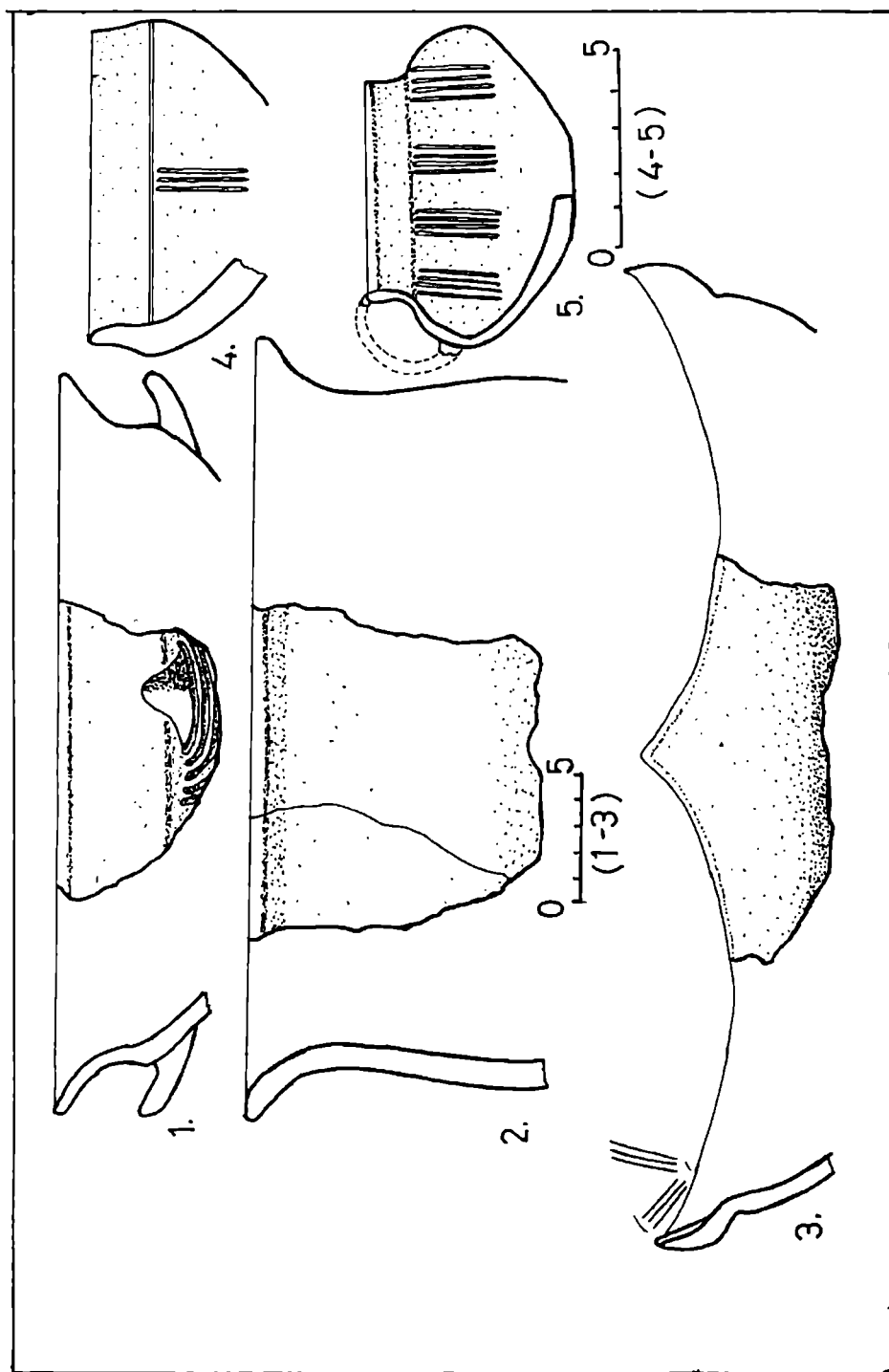
Pl. V 1-5 Ceramică din Bronzul Târziu de la Doh „La izvoare”.

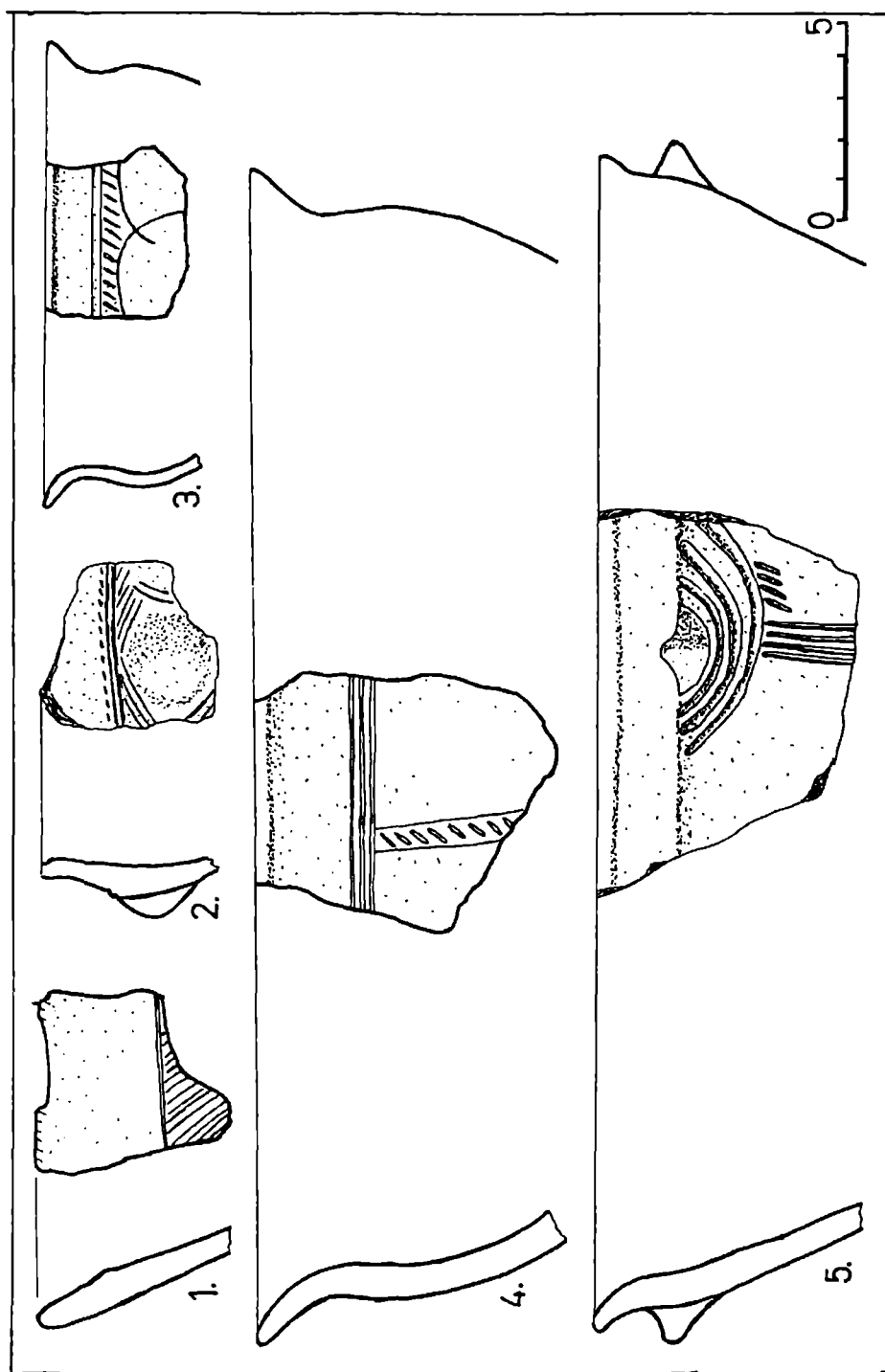
Pl. VI 1-5 Ceramică din Bronzul Târziu de la Doh „La izvoare”.

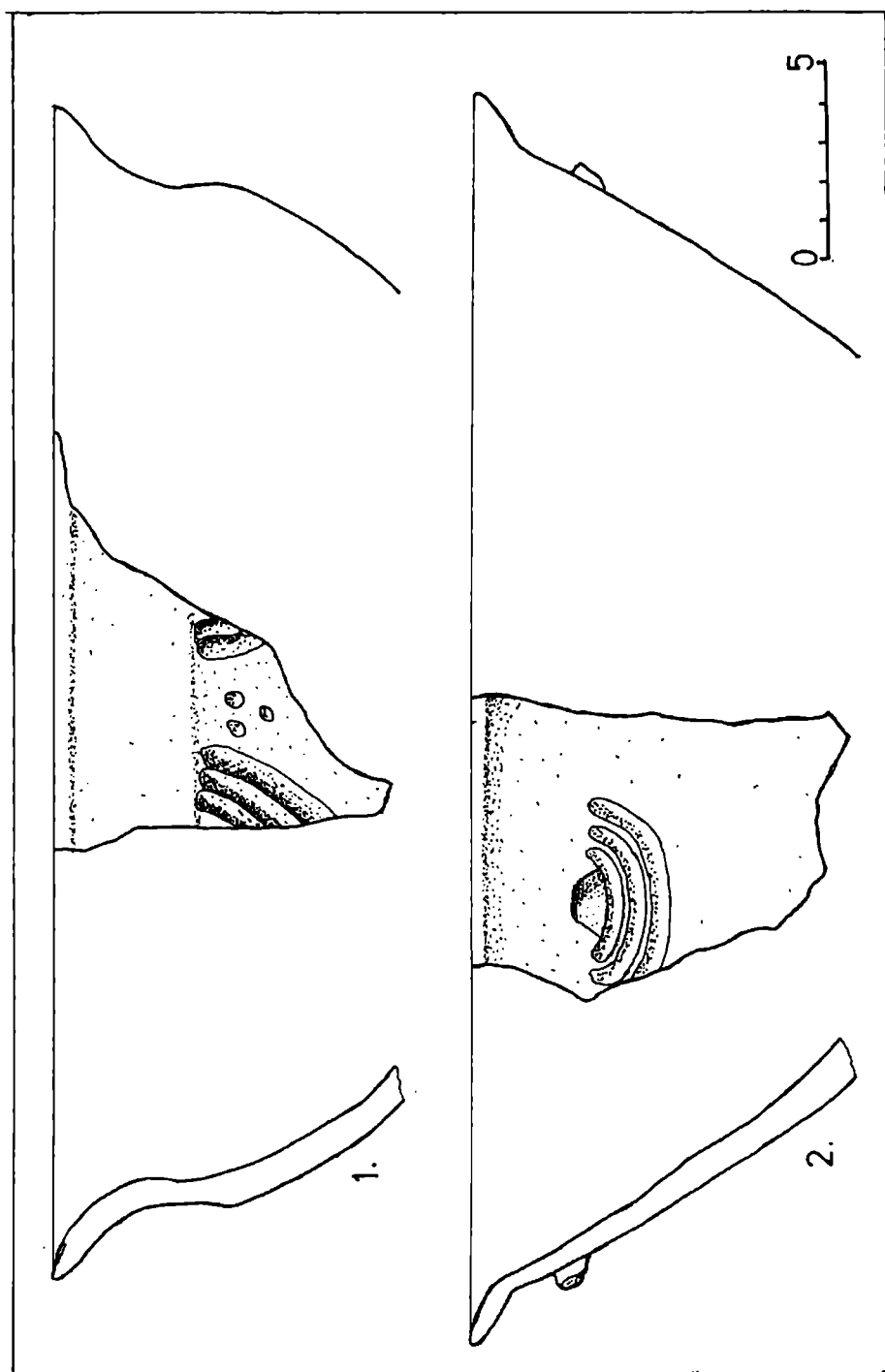
Pl. VII 1-4 Ceramică din Bronzul Târziu de la Doh „La izvoare”.

Pl. VIII 1-5 Ceramică din Bronzul Târziu de la Doh „La izvoare”.

PL. IX 1-5 Ceramică din Bronzul Târziu de la Doh „La izvoare”.

Pl. X 1-2 Ceramică din Bronzul Târziu de la Doh „La izvoare”.